

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ
ANABİLİM DALI
(DİN EĞİTİMİ)

MESNEVÎ ÖRNEĞİNDE YETİŞKİNLER DİN EĞİTİMİNDE
KISSA KULLANIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İBRAHİM COŞKUN

ANKARA-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ
ANABİLİM DALI
(DİN EĞİTİMİ)

MESNEVÎ ÖRNEĞİNDE YETİŞKİNLER DİN EĞİTİMİNDE
KISSA KULLANIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Cemal TOSUN

Hazırlayan:
İbrahim COŞKUN

Ankara-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ ÖĞRETMENLİĞİ
ANABİLİM DALI
(DİN EĞİTİMİ)

MESNEVÎ ÖRNEĞİNDE YETİŞKİNLER DİN EĞİTİMİNDE
KISSA KULLANIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cemal TOSUN

Tez Jürisi Üyeleri
Adı ve Soyadı

.....
.....
.....
.....

İmzası

.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi .....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VII

GİRİŞ

A. PROBLEM	1
B. ARAŞTIRMANIN AMACI	2
C. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	2
D. VARSAYIMLAR	3
D. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	4
E. METOD VE TEKNİKLER	4

BİRİNCİ BÖLÜM

YETİŞKİNLER DİN EĞİTİMİ

A. Yetişkinler Eğitimi	5
1. Yetişkinler Eğitimi'nin Tarihî Gelişimi	5
2. Yetişkinliğin Tanımı	6
3. Çeşitli Yetişkinlik Tanımları	7
4. Yetişkinlik Evreleri	8
4. 1. İlk Yetişkinlik	8
4. 2. Orta Yetişkinlik	10
4. 3. Yaşlılık Evresi	11
5. Yetişkinler Eğitimi İle İlgili Kavramlar.....	13
5. 1. Halk Eğitimi	13
5. 2. Yaygın Eğitim	13
5. 3. Yaşamboyu Eğitim	14
5. 4. Andragoji	14
6. Yetişkinler Eğitimi	16
7. Yetişkinler Eğitimi İle İlgili Temel Varsayımlar	17

B.	Yetişkinler Din Eğitimi	19
C.	Yetişkinler Din Eğitimi Faaliyeti Olarak Vaaz	22
1.	Vaazla İlgili Kavramlar ve Uygulamalar	25
1.1.	Nasihah	25
1.2.	Tezkîr	26
1.3.	İrşad	26
1.4.	Tebliğ ve Talîm	27
1.5.	Davet	28
D.	Vaazda Kıssa Tekniği	29
1.	Kıssacılığın Tarihî Gelişimi	30
2.	Kur'an ve Hadiste Kıssa	32
3.	Yetişkinler Din Eğitimi Açısından Kıssalar	34
4.	Vaazlarda Kıssa Anlatımında Dikkat Edilecek Hususlar	36

İKİNCİ BÖLÜM

MESNEVÎ ÖRNEĞİ

A.	Mevlana Celaleddin-i Rumî'nin Hayatı ve Eserleri	38
1.	Hayatı	38
2.	Eserleri	43
2.1.	Divan-ı Kebir	43
2.2.	Fihî Ma Fih	43
2.3.	Mektubat	44
2.4.	Mecalis-i Seb'a	45
B.	Mesnevî	46
1.	Mesnevî'de Metafor	48
2.	Mesnevî'nin Eğitsel Niteliği	50
C.	Mesnevî'de Kıssa Tekniği	51
1.	Mesnevî'de Yer Alan Kıssaların Kaynağı	55
D.	Mesnevî'deki Kıssaların Anlatıldıkları Yerlere Göre Dağılımı	56
1.	Konunun Girişinde Kullanılan Kıssalar	57
1.1.	Konunun Girişinde Kullanılan Kıssalara Örnek	59
2.	Konunun Ortasında Kullanılan Kıssalar	61

2.1.	Konunun Ortasında Kullanılan Kıssalara Örnek	65
3.	Konunun Sonunda Kullanılan Kıssalar	66
3. 1.	Konunun Sonunda Kullanılan Kıssalara Örnek	67
4.	Konunun Bütününe Saran (Çerçeve, Çekirdek) Kıssalar	68
4. 1.	Konunun Bütününe Saran Kıssalara Örnek	70
5.	Anlatıldıkları Yerlere Göre Kıssaların Özellikleri	73
E.	Amaçlarına Göre Kıssaların Dağılımı	74
1.	Beyitlere Açıklık Kazandıran Kıssalar	74
1.1.	Beyitlere Açıklık Kazandıran Kıssalara Örnek	75
2.	Ayet ve Hadis Öğretiminde Kullanılan Kıssalar	76
2. 1.	Ayet ve Hadis Öğretiminde Kullanılan Kıssalara Örnek	78
3.	İlginin Sürekliliğini Sağlayan Kıssalar	79
3. 1.	İlginin Sürekliliğini Sağlayan Kıssalara Örnek	81
4.	Metaforik Anlatım İçin Kullanılan Kıssalar	81
4. 1.	Metaforik Anlatım İçin Kullanılan Kıssalara Örnek	82
5.	Bilgi Aktarma Amacıyla Kullanılan Kıssalar	83
5. 1.	Bilgi Aktarma Amacıyla Kullanılan Kıssalara Örnek	84
6.	Konuyu Somutlaştırmak Amacıyla Anlatılan Kıssalar	85
6. 1.	Konuyu Somutlaştırmak Amacıyla Anlatılan Kıssalara Örnek ..	87
7.	Konuya Örnek Olarak Verilen Kıssalar	88
7. 1.	Konuya Örnek Olarak Verilen Kıssalara Örnek	89
8.	Tasavvufî Konuların Anlatımında Kullanılan Kıssalar	91
8. 1.	Tasavvufî Konuların Anlatımında Kullanılan Kıssalara Örnek ...	91
9.	Bir Takım Gelenek ve İnanışları Eleştirmek Amacıyla Kullanılan Kıssalar	92
9. 1.	Bir Takım Gelenek ve İnanışları Eleştirmek Amacıyla Kullanılan Kıssalara Örnek	93
10.	Amaçlarına Göre Aktarılan Kıssaların Özellikleri	94
F.	Konularına Göre Kıssaların Dağılımı	96
1.	Aşk'a Dair Kıssalar	96
2.	Dostluk ve Arkadaşlık Konularında Anlatılan Kıssalar	96
3.	Taassupla İlgili Kıssalar	97
4.	"Bilgi"nin Ele Alındığı Kıssalar	97

5.	Kaza ve Kader Konularında Aktarılan Kıssalar	97
6.	Allah'ın İradesi Ve Kudretinin Anlatıldığı Kıssalar	97
7.	Tevekkül ve Gayret Konularının İşlendiği Kıssalar	97
8.	Ecel ve Ölüme Dair Kıssalar	98
9.	Hz. Peygamber'in Ele Alındığı Kıssalar	98
10.	Mucize ve Keramet Konularına Dair Kıssalar	98
11.	Sıkıntılara Sabredilmesi Gerektiğini İfade Eden Kıssalar	98
12.	Olaylardan Ders Alınması Gerektiğine Dair Kıssalar	99
13.	Kıyamet Gününü Anlatan Kıssalar	99
14.	Gurur ve Kibre Dair Kıssalar	99
15.	İhlas ve Riyakarlık Konularının İşlendiği Kıssalar	99
16.	Duaya Dair Kıssalar	99
17.	Ahmaklığa Dair Kıssalar	100
18.	İhtiyat ve Tedbirin İşlendiği Kıssalar	100
19.	Bilgisizleri Temsil Eden Kıssalar	100
20.	Taklidi Eleştiren Kıssalar	100
21.	Tamah ve Hırsa Dair Kıssalar	100
22.	Nefis Konusunu Ele Alan Kıssalar	101
23.	Olayların Dış Yüzüne Aldanmamaya Dair Kıssalar	101
24.	İnsanın Dünyadaki Halini Anlatan Kıssalar	101
25.	Namaza Dair Kıssalar	101
26.	Günahlara Alışmak Konusunu Anlatan Kıssalar	101
27.	Tevbe Konusunu İfade Eden Kıssalar	102
28.	Hasta Ziyaretini Konu Edinen Kıssalar	102
29.	Birlik ve Beraberlikle Alakalı Kıssa	102
30.	Evliliği Konu Edinen Kıssalar	102
31.	Hileye Dair Kıssalar	102
32.	İnsanın Kendi Kusurlarıyla İlgilenmesine Dair Kıssalar	102
33.	İhtiyarlıkla İlgili Kıssa	102
34.	Veli Kullar Hakkındaki Kıssalar	103
35.	Nankörlükle İlgili Kıssa	103
36.	Şeytanın Hilelerinin Anlatıldığı Kıssa	103
37.	Vesvese ve Vehim Konularına Dair Kıssalar	103

38.	Hayır ve Şer Konularıyla İlgili Kıssalar	103
39.	Kullukla İlgili Kıssalar	103
40.	Ruh ve Beden İlişkisinin Anlatıldığı Kıssa	103
41.	Varlık ve Yokluk Konularının İşlendiği Kıssa	104
42.	Dünyanın Aldatıcılığı Üzerine Kıssalar	104
43.	Rızık Konusunun Anlatıldığı Kıssa	104
	SONUÇ	105
	EKLER	108
	BİBLİYOGRAFYA	129
	ÖZET	135
	SUMMARY	136

ÖNSÖZ

Günümüzde değişen ve gelişen dünyada eğitim ve öğretim kavramlarına yüklenen anlamlar yeniden gözden geçirilmektedir. Tarihî önceliğe sahip olsa da yetişkinler din eğitimi ve yetişkinler din eğitimi uygulamalarının da bu süreçten etkilenmemesi mümkün değildir. Yetişkinler din eğitiminin temel taşlarından biri olan vaazlarda sıkça aktarılan bir anlatım tekniği olan kıssa anlatımının daha etkin bir hâle getirilmesi gerekmektedir. Bu ihtiyaç vaazın geleneksel yapısından kaynaklanmaktadır. Geleneksel yapı çeşitli metod ve tekniklerin uygulanmasına engeldir.

Bu çalışmada, yetişkinler din eğitimi kavram ve imkân alanlarından biri olan vaazlarda sıkça yer verilen kıssalar açısından, edebiyatımızda ve tasavvuf literatüründe önemli bir yeri olan Mevlana'nın Mesnevî'sinde çokça sayıda bulunan kıssalar incelenmektedir.

Araştırma giriş ve sonuç bölümleri dışında iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın konusu, önemi, amacı, yöntem ve teknikleri, varsayımları, kapsam ve sınırlılıkları genel hatlarıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde yetişkinler eğitimi, tarihi gelişimi, ilgili kavramlar, yetişkinler eğitimi ile ilgili temel varsayımlar, yetişkinler din eğitiminin mahiyeti, yetişkinler din eğitiminin temel taşlarından biri olan vaaz, vaazlarda kullanılan bir anlatım tekniği olan kıssa, kıssacılığın tarihî gelişimi, Kur'an ve Hadislerde kıssa, yetişkinler din eğitimi açısından kıssanın eğitsel değeri ve kıssa anlatımında dikkat edilmesi gereken ilkeler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise Mevlana Celaleddin-i Rumî'nin hayatı, eserleri ve Mesnevî, Mesnevî'de kıssa tekniği, kıssaların anlatım yerleri, amaçları ve konuları incelenmiştir.

Bu çalışmanın oluşması ve hazırlanması sürecinde kütüphanesinden sıkça yararlandığım ve fikirleriyle açılım sağlayan Prof. Dr. Recai DOĞAN'a ve çalışmaya danışmanlık yapan, bilgi ve desteğini esirgemeyen ayrıca bu süreçte sabırla çalışmayı yönlendiren Prof. Dr. Cemal TOSUN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İbrahim COŞKUN

KISALTMALAR

AÜ	: Ankara Üniversitesi
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tebliğ
bkz.	: Bakınız
b.	: Beyit
C	: Cilt
C. Ü.	: Cumhuriyet Üniversitesi
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
MÜ	: Marmara Üniversitesi
MÜİFV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
M. E.	: Milli Eğitim
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OMÜ	: On Dokuz Mayıs Üniversitesi
SÜİF	: Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
s.	: Sayfa
SÜ	: Selçuk Üniversitesi
ts.	: Tarihsiz
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
UÜ	: Uludağ Üniversitesi
vb	: Ve Benzeri
Yay	: Yayıncılık, Yayınevi, Yayınları
YYÜ	: Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Coşkun, İbrahim, Usage of Stories in Adult Religious Education Example of Mesnevi, Master's Thesis, Advisor: Prof. Dr. Cemal Tosun, 136 p.

SUMMARY

The wide ranging of the religion instruction activities for the adults are the sermons. The sermons have an effective function on the religion instructions of the adults. The anecdote is a method of exposition in sermons. The anecdotes shall be used not only for the instruction of the children but also for the instruction of the adults.

The anecdotes have a special importance in the religious exposition and guidance of Mevlana. The aim of the anecdote exposition is the reducing of the noble and abstract truths to the level of the understanding of the acceptors.

The exposition of the mesnevi with stories and fables has also the aim to draw a moral and example from a story.

The anecdotes and the anecdotes in the classics of Mesnevi are classified and determined in this study according to the aims, characteristics and exposition places and subjects. The study consists without the introduction and conclusion section two sections and the tables of the anecdotes of the Mesnevi, which are classified according to the above explained subjects.

There is deliberated in the introduction section of the study the problems, aims, importance, limits and the methodic of the study.

The first section of the study consists the instructions of the adults, religious instruction of the adults and the expositions of the anecdotes in the sermons.

The second section is the basic theme of the study, life of Mevlana and the anecdote techniques in Mesnevi.

The conclusion section consists the results of this study.

Coşkun, İbrahim, Mesnevî Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Cemal Tosun, 136 s.

ÖZET

Yetişkinlere yönelik din eğitimi faaliyetlerinin en geniş olanlarının başında vaazlar gelmektedir. Vaazlar yetişkinler din eğitiminde etkin bir işleve sahiptir. Kıssa ise vaazlarda kullanılan bir anlatım tekniğidir. Kıssalar sadece çocukların ve gençlerin eğitiminde değil yetişkinlerin eğitiminde de kullanılmaktadır.

Mevlana'nın dini anlatım ve irşadında kıssalar önemli bir yere sahiptir. Mesnevî'de çokça kıssa aktarılmasındaki amaç, idraki zorlayan yüce ve soyut hakikatleri muhatapların anlayış ve kavrayış seviyesine indirgemektir.

Mesnevî'de kıssaların bulunması, masal ya da hikaye anlatmasının amacı bu kıssalardan ders ve ibret alınmasıdır.

Bu araştırmada, yetişkinler din eğitimi uygulamalarından biri olan vaazda sıkça kullanılan ve bir anlatım tekniği olan "kıssa"lar ve bunun yanı sıra klasikler arasında zikredilen Mesnevî ve Mesnevî'de bulunan kıssalar, anlatılış yerleri, amaçları, nitelikleri ve konuları tespit ve tasnif edilmiştir. Araştırma giriş ve sonuç kısımları hâriç iki bölüm ve Mesnevî'deki kıssaların yukarıda zikredilen bahisler doğrultusunda ciltlere göre oluşturulmuş tablolarından ibarettir.

Giriş kısmında araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın birinci bölümünde, yetişkinler eğitimi, yetişkinler din eğitimi, yetişkinler din eğitimi uygulamalarından biri olan vaaz ve vaazda anlatılan "kıssa"lara yer verilmiştir.

Araştırmanın temel konusunu teşkil eden ikinci bölümde ise, Mevlana'nın hayatı, eserleri, Mesnevî ve Mesnevî'deki kıssa tekniği üzerinde durulmuştur.

Sonuç bölümünde ise çalışmadan elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

GİRİŞ

A. PROBLEM

Türkiye’de uygulanmakta olan yetişkinler din eğitimi uygulamaları günümüzdeki gelişme ve imkânlar dikkate alındığında yeterince verimli görülmemektedir. Bilgi çağı olarak nitelendirilen bu dönemde eğitim ve öğretim kavramlarına yüklenen anlamların gözden geçirilmesi ihtiyacı kendini göstermektedir. Bu anlamda eğitim yalnızca örgün eğitim kavramı ile sınırlı kalmamakta, bunun yanında yaşam boyu eğitimi esas alan ve örgün eğitime nazaran tarihî önceliği bulunan ve daha geniş boyutta olan yetişkinler eğitimini yeniden gündeme getirmiş bulunmaktadır.

Değişim ve gelişmeler yetişkinler din eğitimini etkilemekten uzak değildir. İslâm tarihi kaynaklarına bakıldığında İslam eğitiminin başlangıç noktasını yetişkinler din eğitimi oluşturmaktadır. Daha sonra din eğitimi denilince yalnızca çocuk ve gençlerin eğitimi akla gelmiş ve yetişkinlerin din eğitimleri bu iki grubun eğitimine göre nispeten ihmal edilmiştir. Bu durum bilimsel çalışmalarda da kendini göstermektedir.

Bundan dolayı yetişkinler din eğitimi ve yetişkinler din eğitimi uygulamaları konusunda bilimsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yetişkinler din eğitimi uygulamaları, özellikle de vaazlar yetişkinler din eğitimi biliminin verilerinden yeterince faydalanılmadan, geleneksel bir yapı şekli ile icra edildiğinden istenilen sonuçlar elde edilememektedir. Vaazlar genel olarak yetişkinlere hitap edememekte, onların beklentilerini hedeflenen ölçüde karşılayamamaktadır.

Vaazlarda sıkça kullanılan kıssalar için de aynı durum söz konusudur. Vaazlarda kıssaların eğitsel değeri göz ardı edilmekte ve aynı zamanda kıssaların anlatımında eğitsel verilerden yeterli derecede yararlanılamamaktadır.

Mesnevî, yetişkinlerin eğitimine yönelik olarak yazılmış bir eserdir. Bu eserde birçok kıssa anlatılmaktadır. Mesnevî’de kıssa anlatımının eğitsel kullanımının tespit ve değerlendirilmesi araştırmanın ana problemini teşkil etmektedir.

Ayrıca yetişkinler din eğitimi uygulamalarının daha etkin bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla Mesnevî'deki kıssaların eğitsel değerinin ortaya konması da araştırmanın bir başka problemini teşkil etmektedir.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, yetişkinler din eğitimi kavramı ve faaliyet imkânı olan vaazda, sıkça kullanılan kıssalar açısından Mesnevî'de yer alan kıssaların incelenmesidir. Bu temel amaç doğrultusunda;

- Kıssaların yetişkinler din eğitimi açısından önemi,
- Mesnevî'de oldukça bir yekûn oluşturan kıssaları,
- Kıssaların kullanıldıkları yerleri,
- Kıssaların amaçlarını,
- Kıssaların boyutlarını,
- Kıssaların niteliklerini,
- Kıssaların konularını tespit etmektir.

C. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Günümüzde din eğitimi denildiğinde örgün eğitim kurumlarında yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri hatıra gelmekte ve yapılan bilimsel çalışmalar bu doğrultuda yoğunlaşmaktadır. Yetişkinler din eğitimi daha geri planda kalmaktadır.

Yetişkinlerin din eğitimlerinde, eğitim biliminin verileri daha az kullanılmakta, alışagelmış uygulamalara ise daha yer verilmektedir. Bu durum yetişkinler din eğitiminden beklenen sonuçların alınamamasına sebep olmaktadır. Yetişkinler din eğitimi bilimi verileriyle uygulanan faaliyetlerin daha verimli olacağı kanaatindeyiz.

Mesnevî gibi önemli bir eserin yetişkinler din eğitimi faaliyet alanlarından biri olan vaazlarda, kullanılan kıssalar açısından incelenmesi araştırmamızı önemli kılmaktadır.

Araştırmamız iki açıdan değer taşımaktadır. Birincisi, Mesnevî’de bulunan kıssaların, vaazlarda kıssa kullanımını açısından örneklik teşkil etmesidir. İkincisi ise Mesnevî’deki kıssaların vaazlarda kullanılması için materyal olmasıdır.

D. VARSAYIMLAR

Araştırma aşağıdaki varsayımlar üzerine kurulmuştur:

- Yetişkinler din eğitimi faaliyet alanlarından biri olan vaazda kıssalar sıkça kullanılan bir anlatım tekniğidir.
- Mevlana, Mesnevî’de kıssalara çokça yer vermiştir.
- Mevlana, Mesnevî’de kıssaları amaç olarak değil de bir anlatım aracı olarak kullanmıştır.
- Mevlana, kıssalara konuların farklı aşamalarında, noktalarında yer vermiştir.
- Mevlana kıssaları farklı amaçları gerçekleştirmek için anlatmıştır.
- Mesnevî’deki kıssalar farklı boyuttadır.
- Mevlana, kıssalar sayesinde farklı nitelikteki konuların anlatımını kolaylaştırdığı gibi konulara renk katmayı başarmıştır.

E. KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Bu araştırmanın konusu Mesnevî Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı ile sınırlıdır. Bu bağlamda yetişkinler eğitimi ve yetişkinler din eğitiminin kavramsal çerçevesi çizilecek ve Mesnevî’de yer alan kıssalar ve kıssaların kullanım biçimleri belirlenecektir. Dolayısıyla araştırmamız Mesnevî ve bu eserde yer alan kıssaların yetişkin eğitiminde kullanılması ile sınırlıdır.

F. YÖNTEM VE TEKNİKLER

Araştırmaya kaynak taraması ile başlanmış ve konu ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Yetişkinler din eğitimi, vaazlar ve kıssa konuları ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci aşaması nitel bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Araştırmada; Mesnevî’de yer alan iki yüz seksen civarındaki kıssa içersindeki iki yüz elli civarında kıssanın analiz edilmesi amaçlanmıştır. Kıssalar, kategorisel analize dayalı içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Bu doğrultuda Mesnevî’de yer alan kıssaların, kullanıldıkları yerler, amaçları, konuları ve nitelikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada Abdülbaki Gölpınarlı’nın İnkılap Kitabevi’nden yayınlanmış olan Mesnevî Tercemesi ve Şerhi esas alınmış olmakla beraber yeri geldikçe Tahir Olgun ve Şefik Can’ın eserleri de göz önün de bulundurulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

YETİŞKİNLER DİN EĞİTİMİ

A. YETİŞKİNLER EĞİTİMİ

1. Yetişkinler Eğitimi'nin Tarihî Gelişimi

Yetişkinler eğitiminin tarihi insanlık tarihi kadar kadimdir.¹ Yetişkinler kadın-erkek fark etmeksizin tecrübelerinden elde ettikleri bilgi ve deneyimleri kendilerinden sonra gelen kuşaklara aktararak bilginin geçişini sağlamışlardır.²

Tarihin bütün büyük öğretmenleri; Konfüçyüs, Lao Tse, Aristo, Socrates, Platon, Çiçero ve Peygamberler dâhil olmak üzere hepsi yetişkin eğitimcisiydiler.³

Yetişkinler eğitimi, önceki dönemlerde dinî metinleri anlayabilmek ve böylece mutlu, yararlı ve huzurlu bir yaşam sağlamak içindi.⁴ Sanayi devrimi ile beraber, işçilerin eğitimi ve meslekî becerilerinin geliştirilmesi olarak kendini göstermiştir.⁵ Daha sonraları Amerika'da bir süre Amerikalılaştırma eğitimi anlamına gelmiştir.⁶ Burada yetişkinler eğitimi ilk ve orta öğrenimini tamamlayamayanlar ve anadili İngilizce olmayan göçmenlerin asimilasyonunu kolaylaştırmak için yürütülmüştür. İngiltere'de ise uyum sağlama olarak gerçekleştirilmiştir.⁷

Yetişkinler eğitiminin sistemli hâle gelmesi ise oldukça yenidir. Örgütlü ve sistemli olarak yürütülmesi 19. yy. başlarından itibaren.⁸ Yetişkinler eğitiminin gelişimi açısından 1949'dan sonraki yıllar oldukça önemlidir. Bu yıllarda UNESCO, Uluslararası Yetişkin Eğitimi Konferansları çalışmalarını başlatmıştır. Bu tarihten

---

¹ Ahmet Duman, *Yetişkinler Eğitimi*, Ütopya Yay., Ankara 2000, s. 131.

² Rıfat Okçabol, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, Der Yay., İstanbul 1996, s. 80.

³ Malcolm S. Knowles, *Yetişkin Öğrenenler*, (Çev: Prof. Dr. Serap Ayhan), A. Ü. Basımevi, Ankara 1996, s. 25.

⁴ Firdevs Güneş, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, Ocak Yay., Ankara 1996, s. 7.

⁵ Duman, a.g.e., s. 131-132.

⁶ Okçabol, a.g.e., s. 7.

⁷ Güneş, a.g.e., s. 7.

⁸ Güneş, a.g.e., s. 9.

itibaren 1985 yılına kadar dört Uluslararası Yetişkin Eğitimi Konferansı ile çok sayıda toplantı gerçekleştirilmiştir.⁹

Yetişkinler eğitiminin sistemli ve örgütlü hale gelmesinde demografik gelişmeler,¹⁰ örgün eğitimden kaynaklanan sebepler,¹¹ toplum ve aile yapısındaki değişimler,¹² bilim ve teknolojik gelişmeler,¹³ insan hayatının bir bütün olarak incelenmesi ihtiyacı ve yetişkinliğin akademik disiplinlerin konusunu teşkil etmesi gibi etkenleri sıralamak mümkündür.¹⁴

2. Yetişkinliğin Tanımı

Yetişkinler eğitiminde “Yetişkin Kimdir?” “Yetişkinlik nedir?” ve “Özellikleri nelerdir?” “Yetişkinlik ne zaman başlar, ne zaman sona erer?” “Anne-baba evinden ayrılmak, evlenmek ya da askerliğini yapmak yetişkinlik döneminin başlangıcını gösteren sosyal işaretler midir?” “Veyahut da yetişkinliğin en belirgin vasfı bağımsızlık ya da sorumluluk duygusunun gelişmesi gibi psikolojik belirtiler midir?”¹⁵ şeklinde bir takım sorular yatmaktadır.

Bu sorulara bir açıdan evet, başka bir açıdan ise hayır cevabını vermek mümkündür.¹⁶ Yetişkinlik kavramı, çocukluk ve ergenlik kavramı kadar açık ve somut değildir.¹⁷ İnsanın yaşam döngüsü, doğum öncesi, bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemi gibi çeşitli evrelerden oluşmaktadır.¹⁸

Yetişkin (adult) sözcüğü Latince büyüme (adolescere) fiilinden türemiştir. Yetişkin kişi, “büyümüş kişi” sayılmaktadır. Yetişkini tanımlama sorunu sadece fiziksel özellikler bakımından değil psikolojik ve sosyal özellikleri açısından da dikkate alınmalıdır.¹⁹ Genel kanaate göre yetişkinlik; zorunlu öğrenim yaşını

⁹ Güneş, a.g.e., s. 10; Okçabol, a.g.e., s. 89.

¹⁰ Mustafa Köylü, “Yetişkin Eğitimi; Tanımı, Alanı ve Tarihi Gelişimi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 5, İstanbul 1998, s. 170.

¹¹ İhsan Kurt, *Yetişkin Eğitimi*, Nobel Yay., Ankara 2000, s. 2.

¹² Okçabol, a.g.e., s. 19; Duman, a.g.e., s. 40–41.

¹³ Köylü, a.g.m., s. 172; Duman, a.g.e., s. 40.

¹⁴ Mustafa Köylü, *Yetişkinler Din Eğitiminin Teorik Temelleri*, Etüt Yay., Samsun 2000, s. 17.

¹⁵ Güneş, a.g.e., s. 39.

¹⁶ Duman, a.g.e., s. 102.

¹⁷ Bekir Onur, *Gelişim Psikolojisi*, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara 1997, s. 55.

¹⁸ Duman, a.g.e., s. 102.

¹⁹ Onur, a.g.e., s. 55–56.

tamamlamış olma, tam zamanlı bir işte çalışıyor olma, evli ve karar verici olma, vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirme gibi toplumsal rollerle ifade edilmektedir.²⁰ Yetişkinlik toplumsal normlara ve rollere göre tanımlanan bir kavramdır.²¹

3. Çeşitli Yetişkinlik Tanımları

Kök özelliğine göre tanım: “Andragogy” kelimesi de “Pedagoji” kelimesi gibi Latince bir kavram olup, en genel anlamıyla yetişkinlerin öğrenmesine yardım etme sanatı olarak tanımlanır. Bu kavram bir süreci ifade etmektedir. Bu süreçte yetişkinin rasyonellik, kararlılık, sorumluluk ve hikmet sahibi olma gibi birtakım özellikleri vardır.²²

Biyolojik tanım: Birey biyolojik olarak üretkenliğe ulaştığı zaman yetişkin kabul edilir.²³

Psikolojik tanım: Birey, yaşamından sorumlu olma, öz-yönetimli olmaya ilişkin bir benlik algısına eriştiği zaman yetişkin olur. Eğitim ve öğretim etkinlikleri açısından en önemli olanı psikolojik olanıdır.²⁴ Bireylerin yetişkin olduğunu gösteren, kim olduklarını ve hangi amaçlara sahip olduklarının farkında olmalarıdır.²⁵

Sosyolojik tanım: Birey, toplumsal olarak; devamlı bir işte çalışan, eş, anne/baba, oy kullanan ve yurttaşlık görevlerini yerine getirmeye başladığı zaman yetişkin sayılır.²⁶ Örneğin Türk kültür ve geleneğinde yukarıda sayılan niteliklere sahip bir birey yetişkin olarak kabul edilir.²⁷

Hukukî tanım: Yetişkinliğin tanımında dikkate alınması gereken alanlardan biri de şüphesiz hukuktur. Hukuk, yetişkinlerin kendi hayatlarında hür iradelerine

---

²⁰ Hasan Dam, *Yetişkinlerin Din Eğitimi*, Basılmamış Doktora Tezi, O. M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2002, s. 26.

²¹ Duman, a.g.e., s. 102; M. Akif Kılavuz, *Kur'an Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, Düşünce Yay., Bursa 2005 s. 9.

²² Köylü, a.g.m., s. 175.

²³ Knowles, a.g.e., s. 55; Kılavuz, a.g.e., s. 10.

²⁴ Knowles, a.g.e., s. 55; Köylü, a.g.e., s. 41.

²⁵ Onur, a.g.e., s. 92-93.

²⁶ Knowles, a.g.e., s. 55.

²⁷ Köylü, a.g.e., s. 41.

göre karar vermeleriyle ilgilenir. Örneğin oy kullanabilmesi, sürücü belgesi alabilmesi, izin almaksızın evlenebileceği yaşa ulaşan kişi hukuki açıdan yetişkindir.²⁸ Hukukta yetişkinliğe karar vermede kronolojik yaş esastır.²⁹

Dinî tanım: Bütün evrensel dinler, dini inanç ve uygulamalar konusunda olgun, mükemmel, erdem sahibi yetişkin tipolojilerinden bahsetmektedir. Dinler çocuklardan çok yetişkinleri muhatap olarak kabul etmekte ve birtakım sorumluluklar yüklemektedir.³⁰

4. Yetişkinlik Evreleri

Yetişkinlik evreler halinde incelenmektedir. Bu evreler; ilk yetişkinlik, orta yetişkinlik ve yaşlılıktır. Her ne kadar psikolog ve gerontologlar arasında yetişkinlik evreleri konusunda kesin bir ayırım olmasa da, genel olarak ilk yetişkinlik 20–35, orta yetişkinlik 35-55 ve yaşlılık 55 ve yukarısı olarak sayılmaktadır. İnsan hayatının evreleri kesin bir noktada başlayıp kesin bir noktada son bulmaz. Bu evreler birbirine bağlı ve birbiriyle iç içedir.³¹ Bu yetişkinlik evrelerinin sınırları, içinde yaşanılan toplumsal koşullara ve bağlı bulunan toplumsal veya meslekî gruba göre farklılık arz edebilmektedir.³²

4. 1. İlk Yetişkinlik

İlk yetişkinlik döneminin yaşları konusunda tam bir anlaşmanın olduğu söylenemez. Örneğin Havighurst'e göre 18-35, Erikson'a göre 20-40, Buhler'e göre ise 25-45 yaşları arası ilk yetişkinlik evresidir. Bu sınıflamalar kültürel koşullardan, sosyo-ekonomik sınıflardan ve bireysel farklılıklardan kaynaklanmaktadır.³³

İlk yetişkinlik yıllarını kapsayan bu evre insan hayatının en yoğun olduğu dönemlerden biridir. Yirmili yaşlarda bireyler temel yetişkinlik kimliğini oluştururlar. İlk yetişkinlik bireyin psikolojik ve sosyal açıdan en yoğun olarak yaşadığı bir evredir. İlk yetişkinlik yılları birçok önemli değer yargılarının açığa

²⁸ Knowles, a.g.e., s. 55.

²⁹ Köylü, a.g.m., s. 175; Kılavuz; a.g.e., s. 12.

³⁰ Köylü, a.g.e., s. 42.

³¹ Onur, a.g.e., s. 56.

³² Duman, a.g.e., s. 103.

³³ Onur, a.g.e., s. 101–102.

kavuştuğu, önemli kararların alındığı ve yaşama dair planların yapıldığı bir evredir. Kişisel kararların yanı sıra toplumsal istek ve beklentilerin ağırlığı da bu evrede söz konusudur.³⁴

Bu dönem birçok gelişimsel görevlerin yer aldığı bir evredir. İlk yetişkinlik evresinin gelişimsel görevleri; eş seçme, eşi ile birlikte yaşamayı öğrenme, çocuk sahibi olma, çocukları büyütebilme, evle ilgili işleri yürütebilme, çalışma hayatına başlama, yurttaşlık sorumluluklarını yerine getirme, uygun bir sosyal grupla kaynaşma olarak sayılabilir.³⁵

Fiziksel Özellikler:

İlk yetişkinler fiziksel gelişimlerinin doruğundadırlar.³⁶ Bu evre fiziksel gelişimde; hız, eş güdüm, güç, dayanıklılık ve genel olarak sağlık açısından zirvedir. Bedensel güç bu evreden sonra kademeli olarak azalmakta, bu düşüş kırklı yaşlardan itibaren varlığını iyice hissettirmektedir. İlk yetişkinlik bir kararlılık evresidir. Burada duyuların işleyişinde köklü değişiklikler yoktur. Bütün duyular dönemin başında olduğu gibi sonunda da iyi bir biçimde işlemeye devam etmektedir.³⁷

Psikolojik Özellikler:

İlk yetişkinlik evresi biyolojik olduğu kadar psikolojik açıdan da yoğunluğun olduğu bir evredir. İlk yetişkinler burada kendi kimliklerine ulaşmaları konusunda yoğunlaştıkları ve diğer bireylerle yakın dostluklar halindedirler.

Sosyal Özellikler:

Yetişkin bu evrede birçok sosyal rol ve sorumluluklar ile karşı karşıyadır. Kendi başına kazanma, çalışma, meslek seçimi, evlilik, ev geçindirme, çocuk büyütme, vatandaşlık sorumluluklarını üstlenme, uygun bir sosyal grup içerisinde olma ve daha geniş bir çevreye ayak uydurma gibi pek çok sosyal rol ve davranışlar yerine getirilmesi gereken hususlardır.³⁸

---

³⁴ Köylü, a.g.e., s. 46–47; Onur, a.g.e., s. 76–77.

³⁵ Güneş, a.g.e., s. 46.

³⁶ Onur, a.g.e., s. 114.

³⁷ Onur, a.g.e., s. 115–116.

³⁸ Köylü, a.g.e., s. 51.

4. 2. Orta Yetişkinlik

İlk yetişkinlikte olduğu gibi orta yetişkinliğin başlangıç ve bitiş noktalarını kesin hatlarla belirlemek oldukça güçtür. Bunun nedeni ise psikologların yaklaşık olarak 20 yıl süren bu evreyi tek bir evre olarak değil de farklı özelliklere sahip farklı evreler olarak kabul etmeleridir. Havighurst 30–55 yaşlar arası, Levinson ise 40–60 yaş aralığını kabul eder. Bununla birlikte çoğu psikolog 35-55 yaş grubunu orta yetişkinlik olarak ele alır.³⁹

Orta yetişkinlik evresi hayata dair yapılan planların gerçekteştirilmesi veya yön değiştirme açasından son şanstr. Orta yetişkinlik, hayatın anlamının ve sahip olunan değerlerin gözden geçirilmesi için uygun bir evredir.⁴⁰ Bu dönem, bireyler bilgelik, karar verme, âlicenaplık, merhamet ve sevgi, kavrama gücü ve benzeri özelliklerin ağır bastığı bir evredir.⁴¹

Bu dönemin kendine has bir takım gelişimsel ödevleri vardır. Bir yurttaş olarak yetişkinlere özgü sorumlulukları yerine getirme, belli bir ekonomik düzeye ulaşma, gelecek nesilleri yetiştirme, çeşitli sosyal etkinliklere katılma, birey olarak eşi ile özdeşleşme, orta yaşlılıkla gelen bedensel değişiklikleri kabul etme ve bunlara uyum sağlama, yaşlanan ebeveyne yardımcı olma vb.⁴²

Fiziksel Özellikler:

İlk yetişkinlikte dış görünümde çok az bir değişim söz konusuyken, orta yetişkinlikte dış görünümde belirgin değişimler mevcuttur.⁴³ Derinin kırışmaya, saçların beyazlaşmaya, iç organların çalışmasında aksamanın görüldüğu, damar sertliği ve buna bağlı yüksek tansiyon ve kalp hastalıklarının ve kilo almanın süreklilik kazandığı bir dönemdir.⁴⁴ Biyolojik kapasiteler ilk yetişkinlikten daha

---

³⁹ Köylü, a.g.e., s. 54–55.

⁴⁰ Dam, a.g.e., s. 42.

⁴¹ Köylü, a.g.e., s. 56.

⁴² Güneş, a.g.e., s. 46.

⁴³ Onur, a.g.e., s. 222.

⁴⁴ Onur, a.g.e., s. 221.

aşığıdır. Buna rağmen birey enerjik, kişisel olarak doyum verici ve toplumsal olarak değerli bir yaşam için yeterlidir.⁴⁵

Psikolojik Özellikler:

Yetişkinlik hayatına dair bilgiler yeni olmakla birlikte, insan yaşamında kırk yaşın çok önemli olduğu evrensel olarak kabul görür. Bu evrenin en önemli özelliği fiziki ve psikolojik alanda meydana gelen temel değişimlerdir.⁴⁶

Orta yetişkinlik olgunluk çağıdır. Olgun olma ve akılcı davranışlarda bulunma toplumun bu kimselerden beklentileri arasındadır.⁴⁷

Sosyal Özellikler:

Orta yetişkinlik aile içi ilişkilerin en zengin olduğu evredir.⁴⁸ Orta yetişkinin bir başka özelliği ise sosyal bir çevre oluşturmasıdır. Bu çevre; arkadaş grupları, karşılıklı aile ziyaretleri, dini, siyasi, toplumsal ve gönüllü kuruluşlara, derneklere üye olma şeklindedir. Yetişkin bu sayede pek çok rol üstlenmektedir.⁴⁹

4. 3. Yaşlılık Evresi

Yaşlı kişiler kimlerdir? Gelişmiş ülkelerde genellikle 65 yaş ileri yetişkinliğin başlaması olarak kabul edilir. Ancak orta yıllar ile ileri yıllar arasında sınır olarak bu yaşın seçilmesinde kesinlik yoktur. Yaşlılığın 65 yaş ve sonrasıyla tanımlanması Bismarck'tan kaynaklanmıştır. Burada bireyin emekliye ayrılması, bazı toplumsal ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaya başlaması esas alınmaktadır.⁵⁰

Bu dönemin gelişimsel ödevleri; bedensel güç ve sağlık bakımından gerilemelere uyum sağlama, emekliliğe ve azalan gelire, eşin ölümüne uyum sağlama, kendi yaş grubu ile ilişki kurma, sosyal zorunlulukları ve yurttaşlık ödevlerini yerine getirme olarak zikredilebilir.⁵¹

---

⁴⁵ Onur, a.g.e., s. 77.

⁴⁶ Köylü, a.g.e., s. 55.

⁴⁷ Dam, a.g.e., s. 44.

⁴⁸ Onur, a.g.e., s. 244.

⁴⁹ Kurt, a.g.e., s. 96.

⁵⁰ Onur, a.g.e., s. 285.

⁵¹ Güneş, .a.g.e., s. 46.

Fiziksel Özellikler:

Altmışlı yıllarla beraber orta yaş dönemi sona erer ve hayatın son evresi başlar. Bu dönemde yaşam tarzı köklü değişikliklere uğrar.⁵² Yaşlı bireyler harekete geçmede çok zaman harcarlar ve daha az kas gücüne sahiptirler.⁵³

Bu dönemin dikkat çeken noktalarından biri de ölüm oranlarının ve ciddi hastalıkların artmasıdır. Yetişkinler adeta kalp hastalığı, nefes darlığı, görme ya da işitme bozukluğu ve diğer birtakım hastalıklarla iç içedirler.⁵⁴

Psikolojik Özellikler:

Bu devrede neredeyse bütün duyularda yaşla birlikte önemli bir düşüş vardır. Beslenmede dengesizlikler görülür. Mekan algılamasındaki azalma bireyin dengesini ve eş güdümünü aksatmaktadır. Görmedeki değişiklikler aktiviteleri sınırlar, uyum güçlüğüne neden olur. Yaşlılıkla birlikte işitmedeki aksaklıklar insanlar arası ilişkileri sınırlar ve içe kapanmalarına neden olur. İşitmedeki bu durum çoğu zaman, karışıklık, şaşkınlık ve kendine güvenmemeyi beraberinde getirmektedir.⁵⁵

Sosyal Özellikler:

Bu dönemde kişi artık hayatta yapılması gereken işlerin çoğunu yapmış durumdadır. Eğer kişi geçmişine olumlu bir şekilde bakabiliyor, kendini yaptığı işlerden dolayı takdir edebiliyorsa, kalan yıllarını mutlu bir şekilde sürdürür. Yok, eğer geçmiş hayatının çok fazla takdir edilecek yönü yoksa hayatın geri kalanı bir takım yakınmalarla geçecek demektir.⁵⁶

---

⁵² Köylü, a.g.e., s. 68.

⁵³ Onur, a.g.e., s. 305.

⁵⁴ Köylü, a.g.e., s. 68.

⁵⁵ Onur, a.g.e., s. 305.

⁵⁶ Köylü, a.g.e., s. 76; Dam, a.g.e., s. 50.

5. Yetişkinler Eğitimi İle İlgili Kavramlar

Uzun bir süre, yetişkinler eğitimi kavramının içeriğinden çok verilecek isim, tartişma konusu olmuştur.⁵⁷ Son yıllardaki gelişmeler ve değişimler bu duruma açıklık getirmiş ve giderek ‘‘Yetişkinler Eğitimi’’ kavramı kullanılmaktadır.⁵⁸ Yetişkinler eğitimi ile eş anlamlı ya da bu kavramla beraber kullanılan çok sayıda kavram vardır. Halk eğitimi, yaygın eğitim, sürekli eğitim yalnızca bunlardan birkaçıdır.

Yetişkinler eğitimi zamana ve mekana göre, ülkeden ülkeye, kıtadan kıtaya farklı şekillerde tanımlanabilmektedir. Zaten kavramı oluşturan iki sözcük çok değişken bir yapı ve özelliktedirler.⁵⁹

5. 1. Halk Eğitimi

Halk eğitimi, asıl işi okula gitmek olmayan,⁶⁰ hayatta sorumluluk almış veya alma durumunda bulunan, öğrenim seviyesinin herhangi bir kademesindekilere; ihtiyaçlara dayalı programlar halinde uygulanan, onların milli ve insani duygularının gelişmesine, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ilerlemelerine yardım eden planlı, sistemli bir şekilde yrtlen okul dışı eğitim, ğretim ve rehberlik faaliyetidir.⁶¹

5. 2. Yaygın Eğitim

Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemi dışında yürütülmekte ve onun boş bıraktığı alanları tamamlamaktadır. Yaygın eğitim örgün eğitim gibi düzeylere ayrılmamakta ve birbirini takip eden hiyerarşik bir yapıya sahip değildir.⁶² örgün eğitim siteminin dışında planlı, programlı ve sistemli olarak yürütülmektedir. Hedef kitlenin değişik öğrenme ihtiyaçlarını karşılar.⁶³

---

⁵⁷ Okçabol, a.g.e., s. 145.

⁵⁸ Güneş, a.g.e., s. 17.

⁵⁹ Duman, a.g.e., s. 35.

⁶⁰ Cevat Geray, *Halk Eğitimi*, A. . Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1978, s. 1.

⁶¹ Kurt, a.g.e., s. 5; Geray, a.g.e., s. 2.

⁶² Güneş, a.g.e., s. 4.

⁶³ Dam, a.g.e., s. 14; Kılavuz; a.g.e., s. 16.

Yaygın eğitimin amacı; örgün eğitime gidemeyenlere ikinci bir şans vermek, çeşitli nedenlerle eğitimden yoksun olanlara, kalkınma programları çerçevesinde geniş bir eğitim yelpazesi sunmak, işlevsel ve nitelikli bilgiler vermektir.⁶⁴

5. 3. Yaşamboyu Eğitim

Yaşamboyu eğitim, en genel ve en öz şekliyle beşikten mezara kadar devam eden bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Eğitimin, örgün eğitimle sınırlı olmadığını, tersine yaşamboyu devam etmesi gereken bir süreç olduğu düşüncesi yaşamboyu eğitimi gerekli kılmaktadır. Zaten yaşamın kendisi sürekli bir öğrenme sürecidir. Her bireyin toplumsal ve teknik değişmelere ayak uydurması, kendine özgü koşullarla meydana gelen (evlenme, ana-babalık, mesleki durum, yaşlılık vb.) değişikliklere uyum sağlaması ve bireysel gelişim açısından potansiyelinin en son noktasına erişebilmesi için gerek mesleki, gerekse daha genel anlamda ileri düzeyde ve yeni eğitim fırsat ve olanaklarından yararlanmasını ifade etmektedir.⁶⁵

İletişimde, tarımda, endüstri ve diğer alanlarda meydana gelen hızlı değişimlerin sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel etkisi, bilgi ve becerilerin yenilenmesini yaşam boyunca gerekli kılmaktadır.⁶⁶ Yaşamboyu eğitim kavramının yaygınlaşması yetişkinler eğitimi ile beraberdir. Çünkü yetişkinler eğitiminin üzerinde durduğu zemin ve dayandığı temel, yaşamboyu eğitimidir.⁶⁷

5. 4. Andragoji

Andragoji; Andr(İnsan) ile agogos (yöneltme) kelimelerinin bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir.⁶⁸ Andragoji kavramının ilk kez ne zaman ve kim tarafından kullanıldığı konusunda bir birliktelik yoktur. Bazılarına göre ilk kez, dünyaca tanınmış yetişkin eğitimcileri olan Eduard Lindeman ve Martha Anderson'un 1927 yılında yazmış oldukları "Deneyim Yoluyla Eğitim" adlı eserde andragoji bir yetişkin öğrenme yöntemi olarak belirtilmiştir. Kimilerine göre ise ilk kez Frankfurt İşçi Akademisinde ders veren ünlü Alman Sosyolog Eugen

⁶⁴ Güneş, a.g.e., s. 4.

⁶⁵ Duman, a.g.e., s. 70.

⁶⁶ Kurt, a.g.e., s. 26-29.

⁶⁷ Duman, a.g.e., s. 69.

⁶⁸ Güneş, a.g.e., s. 48.

Rosenstock, akademiye verdiği bir raporda yetişkinler eğitiminin özel olarak yetişmiş öğretmenlere, özel öğretim yöntemlerine ve özel bir eğitim felsefesine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.⁶⁹

Kimi araştırmacılara göre ise Alman dilbilgisi öğretmeni Alexander Knapp tarafından 1833 yılında kullanılmıştır. Knapp, bu sözcüğü Platon'un eğitim anlayışını ele aldığı bir yazısında kullanmıştır.⁷⁰ Bir başka görüşe göre ise, 17. yüzyılda yetişkinlerle çalışmak için özel kurumların, araçların, yöntemlerin ve eğiticinin gerekli olduğuna dikkat çeken J. A. Comenius'u kavramın ilk kullanıcısı ve bu alanın kurucusudur.⁷¹

Kavram daha sonra 1951 yılında psikiyatrist Heinrich Hanselman tarafından yetişkinlerin yeniden eğitimi konusunda yazılmış olan "Andragoji: Yetişkin Eğitimin Doğası, Olanakları ve Sınırları" adlı eserde kullanılmıştır.⁷² Franz Poggeler 1957 yılında, "Andragojiye Giriş" adlı kitabı yazdı. Bu tarihten sonra kavramın kullanım alanı hızla yaygınlaşmıştır.

1940'lı yıllarda ise Malcolm Knowles andragoji kavramını modern anlamda ele almış, yapılan tartışmaları ve eleştirileri de dikkate alarak andragojik varsayımları inceleyerek yeniden formüle etmiştir.⁷³

Andragoji üzerine yapılan tartışmalar çok boyutlu ve oldukça ilgi çekicidir. Andragoji bir yetişkin öğrenmesi kuramı mıdır? Öğrenme teknolojisi midir? Disiplin midir? Yoksa pedagojiye bir seçenek midir?⁷⁴

Andragoji, yetişkin öğrencinin özelliklerine dayanan bir teoridir.⁷⁵ Andragoji, son derece açık, anlaşılır ve yetişkinin amaçlarına yönelik, yetişkinin sosyal rollerine uyum sağlamasına çalışan, dinamik yapısıyla yetişkinin eğitimine esneklik getiren bir teori olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda andragoji, yetişkine öğrenme yöntemlerini, öğrenmenin içeriğini, sıklığını, zamanını, bizzat seçme fırsatı vermektedir. Yetişkinin kendi öğrenmesi için kendisinin karar vermesi gibi aktif bir

---

⁶⁹ Knowles, a.g.e., s. 50.

⁷⁰ Knowles, a.g.e., s. 50.

⁷¹ Duman, a.g.e., s. 121.

⁷² Knowles, a.g.e., s. 50.

⁷³ Duman, a.g.e., s. 121

⁷⁴ Duman, a.g.e., s. 120; Onur, a.g.e., s. 269.

⁷⁵ Güneş, a.g.e., s. 48.

yükümlülük getirmektedir.⁷⁶ Andragojinin amacı, yetişkini geleceğe hazırlamak değil, şu anki ihtiyaçlarını karşılamaktır. Yetişkini çeşitli sosyal rollere, kendini gerçekleştirilmeye ve kendi kendine yetebilmeyi hedeflemektedir.⁷⁷

6. Yetişkinler Eğitimi

İlköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim konusunda zihinlerde somut bir resim olduğu halde, yetişkinler eğitimi konusunda aynısını söylemek oldukça zordur. Yetişkinler eğitimi ile beraber kullanılan “Eleman Gelişimi”, “İşgücü Gelişimi”, “Gelişimsel Eğitim”, “Hizmet İçi Eğitim”, “Yaşamboyu Eğitim”, “Sürekli Eğitim”, “Yaygın Eğitim”, “Okul Dışı Eğitim” ve “Halk Eğitimi” vb. kavramlar kullanılmaktadır.⁷⁸

Yetişkinler eğitimi günümüze kadar çeşitli şekillerde tanımlanmış ve değişik anlamlarda kullanılarak bugünkü mahiyetine kavuşmuştur.⁷⁹

Yetişkinler eğitimi, çocukluk çağını aşmış kişiler tarafından gönüllü olarak yararlanılan, tüm bireysel yeteneklerin ve kapasitelerin geliştirilmesini hedefleyen, içinde yaşadığı toplumun, ulusun ve dünyanın bir üyesi olarak sosyal, ahlâkî ve entellektüel sorumlulukların geliştirilmesine yönelik uygulamalardır.⁸⁰

Yetişkinler için düzenlenmiş tam zamanlı programlar dışında, artık tam zamanlı olarak örgün eğitime katılmayan kimselerin bilerek ve isteyerek, bilgilerini, anlayışlarını ve becerilerini geliştirmek, ilgi ve tutumlarında değişiklik meydana getirmek, karşılaştıkları kişisel veya toplumsal sorunları kavramak ve çözümlenmek amacıyla birbirine bağlı ve düzenli faaliyetlerden oluşan bir süreçtir.⁸¹

İçeriği, düzeyi ve yöntemi ne olursa olsun, ister ilköğretim isterse yüksek okul ve üniversite eğitiminin devamı şeklinde veya bunların yerine geçmek üzere ya da çıraklık düzeyinde olsun, içinde yaşadıkları toplumda yetişkin sayılan bireylerin bilgilerini arttırmak, mesleki ve teknik becerilerini iletirmek veyahut becerilerine

⁷⁶ Güneş, a.g.e., s. 49.

⁷⁷ Güneş, a.g.e., s. 48.

⁷⁸ Onur, a.g.e., s. 270; Kurt, a.g.e., s. 5.

⁷⁹ Mesut Özbek, *Yetişkinlere Yönelik Din Eğitiminin Teorik Analizi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Y. Y. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1999, s. 14; Okçabol, a.g.e., s. 7.

⁸⁰ Güneş, a.g.e., s. 10.

⁸¹ Dam, a.g.e., s. 16.

yeni bir yön vermek, bir yandan kişisel gelişimlerini gerçekleştirmek, diğer bir yandan da dengeli ve bağımsız bir şekilde sosyal, ekonomik ve kültürel aktivitelere katılmak için tutum ve davranışlarında değişiklikler yaratmak üzere yapılan düzenli eğitim süreçlerinin tümüdür.⁸²

Yetişkinler eğitimi, mesleki eğitimden boş zaman etkinliklerinin düzenlenmesine, tamamlayıcı eğitim etkinliklerinden, yurttaşlık eğitimine, siyasal eğitime, yaşlılara yönelik eğitim çalışmalarına, ana-babalara yönelik eğitimden, hapishanelerde yapılan eğitim çalışmalarına kadar çok geniş bir alanı kapsar. Etkinlikler; planlı, programlı ve sürekli ve etkinliklere katılanlar istekli ve bilinçli, yani kasıtlıdır.⁸³

7. Yetişkinler Eğitimi İle İlgili Temel Varsayımlar

Yetişkinler bir şeyi öğrenmeden önce, niçin öğrenmeleri gerektiğini bilmek isterler. Yetişkinler, herhangi bir öğrenme etkinliğinin sonunda elde edecekleri yararlar açık değil veya öğrenmenin sonunda, yetişkinlerin o anki gereksinimlerinden birisine yanıt verilmiyorsa, öğrenmenin anlamsızlığı üzerine bir tavır sergilerler.⁸⁴ Yetişkinler problem ya da sorumluluklarından ötürü öğrenmeye başlarlar. Yetişkinler öğrenme sürecinden ziyade, öğrenmenin sonuçlarına önem verirler.⁸⁵ Problemlerine, sorunlarına cevap bulmak amacıyla öğrenmeyi tercih ederler.⁸⁶

Yetişkinler kendi yaşamlarından sorumlu olma benlik ve algısına sahiptirler. Yetişkin, benlik algısına ulaştıktan sonra başkalarının da onun kendini yönetme yeteneğinde olarak görmelerini ve ona bunun gerektirdiği şekilde davranmalarını beklerler.⁸⁷ Yetişkinlerin benlik algısı bağımlı bir kişilik olmaktan çok öz yönetimli bir kişiliğe sahiptirler.⁸⁸

---

⁸² Güneş, a.g.e., s. 11.

⁸³ Duman, a.g.e., s. 45; Kurt, a.g.e., s. 8.

⁸⁴ Knowles, a.g.e., s. 56; Duman, a.g.e., s. 123–124.

⁸⁵ Köylü, a.g.e., s. 172.

⁸⁶ Okçabol, a.g.e., s. 44.

⁸⁷ Knowles, a.g.e., s. 56–57.

⁸⁸ Okçabol, a.g.e., s. 44.

Yetişkinler eğitsel etkinliklere, gençlere oranla daha büyük ve farklı nitelikteki bir yaşantı birikimi ile gelirler.⁸⁹ Yetişkinler, yetişkinlik dünyasına tecrübe açısından oldukça farklı bir konumda girerler. Onlar sadece engin bir tecrübeyle değil, aynı zamanda çeşit olarak da farklı tecrübelere sahiptirler. Yetişkinlerin bireysel kimlikleri bizzat kendi tecrübeleri sonucudur. Onlar kendilerini bizzat sahip oldukları tecrübelere ve yaşantılara dayalı olarak tanımlarlar.⁹⁰ Yetişkinler eğitiminde en yüksek değer taşıyan kaynak, öğrenenin yaşantısıdır.⁹¹

Yetişkinin biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal farklılıklarını bilmek yetişkin öğreneni tanımlamanın bir parçasıdır. Yetişkinler eğitiminde bireysel farklılıklara dikkat etmek esastır. Bireysel farklılıklar örgün eğitimde olduğu gibi yetişkinler eğitiminde de önemlidir.⁹² Eğitsel ihtiyaçlar ve isteklerdeki farklılıklar, ğrenme Şekilleri, ğrenme beklentileri ve öğrenme sürecinin sonuçları göz önüne alındığında yetişkinler eğitimindeki bireysel farklılığın önemi daha çok ortaya çıkar.⁹³ Bu nedenle yetişkinler eğitiminde strateji, yöntem ve tekniklerin bireyselleştirilmesine vurgu yapılır. Yetişkinler eğitiminde grup tartışması, simülasyonlar, problem çözme etkinlikleri, beyin fırtınası, laboratuvar yöntemleri ve örnek olay gibi öğrenenlerin yaşantılarına yer veren etkinlikler uygulanır.⁹⁴

Yetişkinler, ocukların ve gençlerin öğrenmeye konu merkezli yönelimlerinin tersine, yetişkinlerin öğrenme yönelimleri, yaşam merkezli veya başka bir ifadeyle sorun merkezlidir. Yetişkinler, bir Şeyi ğrenmenin görevlerini yerine getirmede, yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmada, kendilerine yardımcı olacağını dşnddkleri lde öğrenmeye yönelirler. Yetişkinler, yeni bilgileri, anlayışları, becerileri, değerleri ve tutumları en etkili olarak bunlar kendilerine gerçek yaşam durumlarına uygulama bağlamında sunulduğu zaman öğrenirler.⁹⁵

---

⁸⁹ Knowles, a.g.e., s. 57.

⁹⁰ Köylü; a.g.e., s. 188.

⁹¹ Duman, a.g.e., s. 180; Knowles, a.g.e., s. 27.

⁹² Kurt, a.g.e., s. 159.

⁹³ Köylü, a.g.e., s. 183–184.

⁹⁴ Knowles, a.g.e., s. 58.

⁹⁵ Duman, a.g.e., s. 180; Knowles, a.g.e., s. 60.

Yetişkinlerin ihtiyaç duydukları alana ilişkin bilgi ve beceriler yetişkinler eğitiminin konusunu belirlemektedir.⁹⁶ Yetişkinler bilmek istedikleri şeyleri öğrenmeye hazırdırlar.⁹⁷ Yetişkinler daha çok, yeni bir iş veya mesleğini ilerletecek bilgiler, eksikliğini duyduğu konulara ait bilgiler, teorik bilgi yerine beceri kazandıracak eğitim, toplumdaki rollerini yerine getirmeye yarayıcı ya da yardımcı bilgiler ve yaparak öğrenmeye elverişli konulardır.⁹⁸

B. YETİŞKİNLER DİN EĞİTİMİ

Buraya kadar genel olarak yetişkinler eğitiminin ortaya çıkışı, tarihî gelişimi, yetişkinliğe ilişkin tanım ve yetişkinliğin fiziksel, psikolojik ve sosyal özellikleri ortaya konmaya çalışıldı. Birçok açıdan yetişkinlerin, çocuk ve gençlerden farklı oldukları açıktır. Yetişkinlere yönelik araştırmalar ve çalışmalar farklı disiplinlerden gelse de, hayatın dinî ya da dinî olmayanı arasında kesin bir ayırım yapılamayacağından, yukarıda belirtilenlerin yetişkinler din eğitimi için de geçerli olduğu ortadadır.⁹⁹

Örgün din eğitimi dışında kalan din eğitimi uygulamalarını ifade etmek üzere genel olarak yaygın din eğitimi kavramı kullanılmaktadır. Ancak yetişkinler din eğitimi kavramıyla yaygın din eğitimi kavramları arasında farklılıklar vardır. Yaygın din eğitimi kavramı eğitimin nasıl düzenleneceğini göstermekte çocuk, genç ve yetişkin bütün hedef kitleyi kapsamaktayken, yetişkinler din eğitimi kavramı ise, eğitimin kimlere verileceğini göstermekte ve hedef kitleyi belirlemektedir.¹⁰⁰

Neredeyse bütün toplumlarda eğitim; din, dinî kurumlar ve din adamları merkezinde başlamıştır. Hayatın ve bilimin çeşitli alanlarındaki gelişmeler, ayrışmaları ve branşlaşmaları beraberinde getirmiş, eğitim ve öğretim işleri ayrı

---

⁹⁶ Kurt, a.g.e., s. 71.

⁹⁷ Duman, a.g.e., s. 180.

⁹⁸ Kurt, a.g.e., s. 170.

⁹⁹ Köylü, a.g.m., s. 192.

¹⁰⁰ Dam, a.g.e., s. 15.

bilim alanı olmuş ve bütün bu gelişmelerin sonucunda genel eğitim, din temelli olmaktan uzaklaşmış ve din eğitimi genel eğitim içerisinde bir disiplin olmuştur.¹⁰¹

Gerçek anlamda yetişkinler eğitiminin doğmasında ise dinsel amaçlı etkinlikler bir başlangıç olmuştur.¹⁰² Yetişkinler din eğitimi, örgün din eğitimine nazaran tarihi önceliğe sahiptir. Bütün diğer dinlerde olduğu gibi, İslam dininde de eğitim, yetişkinler eğitimi olarak başlamış, zaman içerisinde örgün halini kazanmıştır.¹⁰³

Yetişkinler din eğitimi, yetişkinler eğitimi biliminin bir alt disiplini olarak görüldüğü kadar,¹⁰⁴ Din Eğitimi Biliminin de bir alt disiplini olarak kabul edilmektedir. Yetişkinler din eğitimi pratik olarak dinin yayılmaya başlamasının ilk gününden itibaren süregelmeğe olmasına rağmen, mahiyetini, alanını, metodunu, teorisini, imkanlarını ve problemlerini araştırmaya başlaması oldukça yenidir. Burada söz konusu edilen husus, bu disipline ait sistematik bilginin araştırılması ve oluşturulmasıdır.¹⁰⁵

Yetişkinler din eğitiminin tanımını yapmak oldukça zordur.¹⁰⁶ Yetişkinlik ve yetişkinler eğitimi tanımları üzerinde bir görüş birliği olmadığı hâlde, bir de işin içinde herkes tarafından farklı şekillerde tanımlanan ve değerlendirilen bir “Din” kavramı varken, yine herkes tarafından kabul edilen bir “Yetişkinler Din Eğitimi ” tanımını yapmak oldukça zor görünmektedir.

Yetişkinler din eğitimi; yetişkinlere ve okul dışındakilere, örgün eğitim dışında ya da yanında din eğitimi ihtiyacında ve isteğinde olanlara, yetişkinlerin dini bilgilerini arttırmak, dinî anlayışlarını geliştirerek hayatın dinî boyutunu yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla verilen plânlı ve kasıtlı eğitim faaliyetleridir.¹⁰⁷

Yetişkinler din eğitimi; “Yetişkin bireylere dinin, inanç, ibadet ve ahlak esaslarını öğretmek, onların dinî duygu ve düşüncelerini geliştirmek, hayatın dini

---

¹⁰¹ Cemal Tosun, “Yetişkinler Din Eğitimi: Mahiyeti, İmkânı ve Problemleri”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, Ankara 1997, s. 222.

¹⁰² Duman, a.g.e., s. 131.

¹⁰³ Tosun, (1997) a.g.m., s. 222.

¹⁰⁴ Dam, a.g.e., s. 14.

¹⁰⁵ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yay., 2. Baskı, Ankara 2002, s. 154–155.

¹⁰⁶ Tosun, “Yetişkinler Din Eğitimi...”, s. 222.

¹⁰⁷ Tosun, “Yetişkinler Din Eğitimi...”, s. 223.

boyutunu yorumlamalarını sağlamak ve anlamlı bir hayat yaşamalarına yardımcı olmak amacıyla düzenlenen planlı, programlı ve amaçlı bir faaliyettir.”¹⁰⁸

Burada yetişkinler din eğitiminin pratik, yani uygulamaya dönük yönüne işaret edilmektedir. Disiplin olarak ise yetişkinler din eğitiminin mahiyetini, alanını, amaçlarını, teori ve ilkelerini, metotlarını ve bu alandaki teorilerle uygulamalar arasındaki ilişkileri araştırmaktadır.¹⁰⁹

Yetişkinler din eğitiminin amacı “yaşamboyu” eğitim felsefesi çerçevesinde, yetişkinlere ve özellikle de ihtiyaç hissedenlere dini konularda bilgiler, duygular ve beceriler kazandırarak hayatın dinî boyutuyla başa çıkabilmelerine yardımcı olmak ve bilimsel araştırmalar yapmaktır.¹¹⁰

Yetişkinler din eğitiminin amacı, örgün eğitimin ulaşamadığı kitlelere her türlü iletişim araçlarını kullanarak ulaşip onları dinî-ahlâkî konularda bilgi sahibi yapmak ve aydınlatmaktır.¹¹¹

Yetişkinler din eğitimi, hızlı toplumsal değişme ve gelişmelerin olduğu çağımızda önemli bir yer tutmaktadır. Yetişkinlerin, toplumsal değişim ve gelişimlere ayak uydurabilmeleri için, bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bu bilgilendirme onların, yeni gelişmeleri yorumlayarak hayata geçirmelerine katkı sağlayacaktır.¹¹²

Yetişkinler din eğitimine; İslâm dini açısından bakıldığında, çok daha önemli bir durum arz etmektedir. İbadetler ve uygulamalar, çocukları değil yetişkinleri ilgilendirmektedir. Namaz, oruç, hac, zekât verme, komşularla iyi ilişkiler kurma, doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık, hoşgörü gibi birçok ibadet ve ahlâkî davranışlar; yalan söyleme, gıybet, haksızlık ve hırsızlık gibi yapılmaması gereken birtakım davranışların, yetişkinlerle alakalı olduğu hatırlanırsa yetişkinler din eğitiminin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar.¹¹³

---

¹⁰⁸ Dam, a.g.e., s. 17.

¹⁰⁹ Tosun, *Din Eğitimi Bilimi...*, s. 156.

¹¹⁰ Tosun, (1997) a.g.m., s. 224.

¹¹¹ Cemal Tosun, *Din ve Kimlik*, T. D. V. Yay., Ankara 1996, s. 58.

¹¹² Tosun, *Din ve Kimlik...*, s. 57.

¹¹³ Köylü, a.g.m., s. 193.

C. YETİŞKİNLER DİN EĞİTİMİ FAALİYETİ OLARAK VAAZ

Yaygın din eğitimin geleneksel yeri olarak nitelendirilebilecek olan camide eğitim, yetişkinler din eğitiminin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.¹¹⁴ Camiler, ibadet yeri olma özelliği yanı sıra din eğitiminin temel konuları olan; iman, ahlâk açısından insanın ele alındığı, bir bakıma yetişkinler din eğitiminin en geniş biçimde yapıldığı, toplu eğitim merkezlerinin başında gelmektedir.¹¹⁵

Camilerde yetişkinlere yönelik din eğitimi uygulamalarının başında vaazlar gelmektedir.¹¹⁶ Vaaz, yetişkinler din eğitiminin faaliyet ve imkânlarından biridir. Diğer yetişkinler din eğitimi uygulamalarına nazaran vaazlar daha geniş boyutta ve daha çok insana hitap etmekte ve dinî açıklamalarda bulunma imkanına sahiptir.¹¹⁷ Vaazlar geniş kitleleri ilgilendirmektedir. Özellikle de Cuma, bayram ve kandil gibi dinsel duyguların kendini iyice hissettirdiği zaman dilimlerinde geniş bir kitleye hitap etmektedir.

Vaaz, yetişkinler din eğitimi faaliyetlerinin temel taşlarından birisidir. Bu yüzden de “vaaz”ın kelime ve kavram olarak ele alınmasında ve bunun yanı sıra vaazla beraber kullanılan diğer birtakım kavramların da açıklanmasına ihtiyaç vardır.¹¹⁸

Vaaz kelimesi Arapça’da mastar olup sözlükte “bir kimseye nasihat etmek, öğüt vermek, itaat etmesini emir ve tavsiye etmek, kalbini yumuşatacak sevap ve azaba dair sözler” söylemek manasına gelir.¹¹⁹

Kelime manasından da anlaşılacağı üzere vaaz; öğüt vermek, gerçekleştirilen eylemlerin sonuçlarını hatırlatmak, muhatabın kalbini yumuşatacak bir üslupta sevap

---

¹¹⁴Mualla Selçuk, “Dini Hitabet Uygulamalarımız”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 5, Sayı 3, Ankara 1991, s. 165.

¹¹⁵ Recai Doğan, “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din Eğitimi Açısından Hutbeler”, *Dini Araştırmalar*, C. 1, Sayı 2, Ankara 1998, s. 5.

¹¹⁶ Tosun, *Din ve Kimlik...*, s. 61.

¹¹⁷ Selçuk, a.g.m., s. 175.

¹¹⁸ Cemal Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi”, *AÜİF Dergisi*, C. XXXVI, Ankara. 1997, s. 180.

¹¹⁹ Asım Efendi, *Kamus Tercümesi*, Matbaatu Bahriye, İstanbul 1304-1305, C. II. s. 540; Hasan Cirit, *Hadiste Vaaz, Kıssacılık ve Kussâs*, Basılmamış Doktora Tezi, M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997, s. 21.

ve azaba dair söz söylemek, Allah'ın emir ve nehiyelerine itaatkar olmayı öğütlemektir.¹²⁰

İnananlara nasihat etmek, onlara dini bilgiler öğretmek, doğru olan dünya işlerine yol gösterip, iyiliği emredip, kötülükten sakındırmak, şefkatli davranmak, büyüklere saygı, küçüklere sevgi duyguları beslemek ve usandırmamak şartıyla güzel tavsiyelerde bulunmaktır.¹²¹

Vaaz kalpleri, yumuşatan, gönülleri ferahlatan, zihinleri aydınlatan, insanları iyiliklere yönlendiren bir faaliyettir. Vaaz inananlara çeşitli şekillerde öğütlerde bulunup onları iyiliğe, güzelliğe teşvik etmek, kötülükler karşu uyararak, Allah'ın nimetleri karşısında şükür duygusunu geliştirmektir.¹²²

Başka bir tanımda ise vaaz; güzel sözlerle insanları hayra çağırarak, onlara doğru yolu göstermek, ahiret ve dünyalarında faydalı olacak şeyleri öğretmek,¹²³ varsa kusurlarını, eksikliklerini yumuşak bir şekilde düzeltmektir.¹²⁴

Vaaz, işlenen fiillerin muhtemel sonuçlarını hatırlatarak uyararak, inananların kalplerini yumuşatarak onları iyiliğe özendirerek, dünya ve ahirete dair bilgiler vermek, ruhlarda yüce duygular uyandırmaktır.¹²⁵

Yetişkinler din eğitimi kavramı ve uygulaması olarak vaaz; Allah'ın emir ve yasaklarını, güzel ahlak prensiplerini inananlara bildirmek ve bu emirlerin en iyi şekilde yerine getirilmesini teşvik ve yasaklardan sakındırmak gayesiyle yetişkinlerin bilgi seviyesini, kültürel, psikolojik ve sosyal durumlarını da göz önünde bulundurarak, başta eğitim bilimlerinin, özelde de yetişkinler din eğitimi biliminin verilerini ve hitabet sanatının incelikleri olmak üzere bu hususta bilinmesi ve takip edilmesi gerekli olan yöntemler bütünüdür.¹²⁶

---

¹²⁰ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 21.

¹²¹ Muçteba Uğur, "Va'z, Kıssacılık ve Hadiste Kussas", *AÜİF Dergisi*, C. XXVII, Ankara.1986, s. 292.

¹²² M. Faruk Bayraktar, *Türkiye'de Vaizlik (Tarihçesi ve Problemleri)*, MÜİFV Yay. İstanbul 1997, s. 18.

¹²³ Günay Tümer, "Vaazda Takip Edilecek Metod", *Diyanet Dergisi*, C. XVII, Sayı 1, Ankara 1978, s. 12.

¹²⁴ Tosun, "İlahiyat Fakültelerinde...", s. 181.

¹²⁵ Beyza Bilgin-Mualla Selçuk, *Din Öğretimi*, Akid Yay., Ankara 1991, s. 175.

¹²⁶ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 42-43.

Vaaz hakkında yapılan tanımların birbirine yakın oldukları görülmekte ve tanımlardan şu ortak noktaların çıktığı görülmektedir:

- Kalbi yumuşatacak, sevap ve azaba dair sözler söylemek.
- Bıktırmamak şartıyla güzel öğütler vermek.
- Dinî bilgiler aktarmak.
- Dünya işlerinde doru olan yolu göstermek.
- İyiliği tavsiye edip kötülükten sakındırmak.
- Şefkatli davranmak, büyüklere saygı küçüklere merhamet duyguları beslemek
- Kalbi rikkate getirerek korkutmak.
- Eksiklikleri uygun bir tarzda düzeltmeye çalışmak.

Görüldüğü üzere tanımlardan ortaya çıkan hususların bir kısmı vaazın ne olduğu yani tanımı ile ilgilidir. Diğerleri ise vaazın uygulamasına yöneliktir.¹²⁷

Vaaz, dini tebliğ ve telkin vasıtalarındandır.¹²⁸ Vaaz Kur'an'da masdar şekliyle yer almakla birlikte V-A-Z kökünden türetilmiş çeşitli muhtelif sigalarla umumiyetle “öğüt vermek, nasihat ve irşad etmek” manalarında kullanılmaktadır.¹²⁹

Nitekim Hz. Peygamber ahabına; Allah'a itaat, iman esasları, ahiret hayatı, toplum hayatıyla ilgili bazı meseleler, emir ve yasaklar konusunda vaaz etmiş ve onları bilgilendirmiştir. Peygamber devamlı denebilecek şekilde insanların dünya ve ahiret hayatına ilişkin hemen her konuda vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur. Peygamber zaten vaazı yetişkinler din eğitiminde kullanmıştır.¹³⁰

---

¹²⁷ Tosun, "İlahiyat Fakültelerinde...", s. 181-182.

¹²⁸ 16 Nahl 125.

¹²⁹ 2 Bakara 231,232; 26 Şuara 136; 4 Nisa 58; 24 Nur 17; 31 Lokman 13.

¹³⁰ Cirit, *Hadiste Vaaz*..., s. 25; Uğur, a.g.m., s. 299.

1. Vaazla İlgili Kavramlar Ve Uygulamalar

“Vaaz” konusunun daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için kimi zaman vaazla birlikte kullanılan, kimi zaman da vaazın yerine kullanılan bazı kavramlar vardır ve bunların yetişkinler din eğitimi açısından açıklanmasına ihtiyaç vardır.

1.1. Nasihat

N-S-H- Kökünden Arapça bir isim olan nasihat; hulus, safiyet, nezahat, aldatmamak, samimi olmak ve öğüt vermek manalarına gelmektedir.¹³¹

Nasihat, dinleyenlerin kalplerini yumuşatacak bir tarzda insanlara dünyevi ve uhrevi görevlerini bildirmek, ruhlarda yüce duygular uyandırmaktır. “Öğüt” olarak ifade edilen bu kavram esasen yumuşak bir eda içinde safiyet, nezahat ve hulus ile söylenen sözler manasını taşır. İnsanların kalplerini duygulandırma yoluyla hayır ve iyiyi sevdirmek, şerden ve kötülüklerden uzaklaştırmaktır.¹³²

Kur’an’da bu kavram öğüt vermek, tavsiye etmek,¹³³ bir kimsenin iyiliğini istemek¹³⁴ anlamlarında kullanılmıştır.

Kavram inananlara öğüt vermek anlamında kullanıldığında onların kendi yararlarına olan şeylere yöneltilmesi anlamına gelir ki bu durumda vaaz ile eş anlamlıdır. Muhatabın kalbini yumuşatacak bir tarzda, insanlara dünyevî ve uhrevî vazifelerini öğretmek, Allah’ın sevap ve azabını hatırlatarak doğru yola yönlendirmektir.¹³⁵

Nasihat bir yönüyle insanları iyiliğe ulaştırmayı hedefleyen dinin kendisini ifade etmekte, diğer yönüyle de, vaaz ederken öğüt verme anlamında insanları iyiliğe ulaştırmada bir araç olarak kullanılmaktadır. Nasihat kavramı birinci anlamıyla vaaz kavramından daha geniştir. Dinin kendisine ve amacına işaret etmekteyken, ikinci anlamıyla da vaaz içinde bir yaklaşıma işaret etmektedir.¹³⁶

---

¹³¹ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arap*, Beyrut ts, C. II. s. 615.

¹³² Neda Armaner, “Hitabet ve Dini İrşat Üzerine”, D.İ.B. Yay., Ankara 1962, s. 18–19.

¹³³ 28 Kasas 12.

¹³⁴ 12 Yusuf 11.

¹³⁵ Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde...”, s. 182.

¹³⁶ Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde...”, s. 183.

1. 2. Tezkîr

“Bir kimseye bir nesneyi hatırlatmak”¹³⁷ vaaz ve nasihat etmek manalarına gelen tezkir kavramının yukarıda açıklanmaya çalışılan vaaz ve vaaz ile ilgili diğer kavramlardan kesin bir şekilde ayırmak mümkün değildir. Ancak tarihî süreç göz önünde bulundurulduğunda tezkîr kavramının, vaaz ve diğer kavramlardan farklılık arz ettiği, zamanla bir makam, mevki ve “Müzekkir” namıyla bir meslek hâline dönüştüğü görülmektedir.¹³⁸

Tezkîr, yetişkinlere Allah’ın nimetlerini bildirmek ve anlatmak, onları bu nimetlere karşı şükre teşvik ederek nankörlük etmemeleri için uyardır.¹³⁹

Yetişkinler din eğitimi kavramı ve faaliyeti olarak vaaz, tezkir yani hatırlatma ve uyarma işlevine sahiptir.¹⁴⁰ Nitekim kavram Kur’an’da yer almakta olup, bir taraftan Peygamber, tezkîre yani hatırlatmaya ve öğüt vermeye çağrılmakta “Sen onlara öğüt ver, esasen sen ancak bir öğüt vericisin (Müzekkir)”¹⁴¹ diğer taraftan da bütün insanlık tezekkûre, hatırlamaya, öğüt ve ibret almaya davet edilmektedir.¹⁴² Bir taraftan da Kur’an’ın kendisi bizzat bir öğüt ve ibret vesilesi olarak kabul edilmektedir.¹⁴³

1. 3. İrşad

Sözlükte “doğru yolu kararlılıkla benimsemek” anlamındaki rüşd kökünden masdar olan irşad “doğru yolu göstermek” demektir.¹⁴⁴

İrşad doğru iş veya doğru yola, aklın ve dinin gereklerine göre hareket etmeye, hem dünya hem de ahiretle ilgili konularda insanlara doğru yolu gösterip, onları gerçeklere yönlendirmeye denir.¹⁴⁵

---

¹³⁷ Asım Efendi, a.g.e., C. II, s. 868.

¹³⁸ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 35–36.

¹³⁹ Uğur, a.g.m., s. 292–293.

¹⁴⁰ Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde...”, s. 184.

¹⁴¹ 88 Gaşîye 21; 51 Zâriyât 55.

¹⁴² 6 En’am 80,152; 7 A’raf 3,57; 10 Yunus 3; 11Hûd 24.

¹⁴³ 16 Nahl 44; 36 Yasin 69; 43 Zuhruf 44.

¹⁴⁴ Asım Efendi, a.g.e., C. I, s. 609; Bekir Topaloğlu, “İrşad” *DİA*, T.D.V. Yay., C. XXII, İstanbul 2000, s. 454.

¹⁴⁵ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 30.

İrşad hem inananlara hem de inanmayanlara yönelik bir faaliyettir.¹⁴⁶ İnanmayanları imana, inananları ise inandıkları gibi yaşamaya davet etmekte ve inananların çeşitli konulardaki eksikliklerini gidermek için elden gelen çabayı göstermektedir.¹⁴⁷

İrşad, dine çağrının bir ifadesidir ve vaazdan daha geniş bir kavramdır, ancak yapılan vaazlar bir yönüyle de irşaddir.¹⁴⁸ Bu yüzden din hizmetlerinde “irşad faaliyetleri”nden bahsedilir ki, bunun içinde vaaz yoluyla eğitim de vardır. Vaaz yetişkinler din eğitimi kavramı ve faaliyeti olarak bir yönüyle “irşadı” da içermektedir.¹⁴⁹

1. 4. Teblîğ Ve Talîm

Arapça’da B-L-Ğ fiilinin tef’îl kalıbından masdar olan teblîğ sözlükte “eriştirmek, ulaştırmak, bildirmek ve götürmek”¹⁵⁰ anlamlarına gelir. Terim olarak teblîğ ise, peygamberlerin Allah’tan aldıkları ilahi mesajları insanlara ulaştırmalarına denir. Peygamberler ilahî kanunları, emir ve yasakları insanlara bildirmek, onların iyiliğine olan her türlü erdemi yerleştirmek, kötülükleri ortadan kaldırmak ve bireyler arasında sevgiyi yerleştirmek için gönderilmişlerdir.¹⁵¹

Teblîğ yetişkinler din eğitimi açısından bir uygulamadır. Peygamber kendisinin hem teblîğ ile görevlendirildiğini, hem de ahlaki güzellikleri tamamlamak için gönderilen bir muallim olduğunu belirtmiştir. Kur’anda peygamberlerin faaliyetleri, eğitim, öğretim, arındırma ve açıklama olarak beyan edilmiştir.¹⁵²

Vaaz, nasihat, uyarma, hatırlatma ve doğru yolu göstermenin amacı insanları dini konularda bilgilendirerek, hayatın dini boyutunu yorumlamada yardımcı olacak

---

¹⁴⁶ Topaloğlu, a.g.md., s. 454.

¹⁴⁷ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 31.

¹⁴⁸ Bayraktar, a.g.e., s. 23.

¹⁴⁹ Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde...”, s. 184.

¹⁵⁰ Asım Efendi, a.g.e., C. II, s. 703.

¹⁵¹ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 28; 33 Ahzap 39; 7 A’raf 67,79.

¹⁵² Bayraktar, a.g.e., s. 27.

bilgileri sunmak ve bir bakış açısı kazandırmaktır. Bu açıdan vaazı bir tebliğ ve talim yani bildirme, öğretme ve davranış geliştirme olarak ele almak mümkündür.¹⁵³

1. 5. Davet

Davet kelimesi mastar olup “çağırarak seslenmek, adlandırmak, dua veya beddua etmek, ziyafete çağırarak ve propaganda yapmak” gibi manalara gelir.¹⁵⁴ Kur’an’da, Allah yoluna çağrı¹⁵⁵, Allah’ın kitabına çağrı¹⁵⁶ olarak ifade edilmektedir. Davet, İslâmî inanç ve değerlerin kabul edilip uygulanmasını amaç edinen bir işleve sahiptir.¹⁵⁷

Vaaz, İslam dinini yayma ve inananları dinî görevlerini yerine getirmeye çağrı anlamına gelen davet kelimesi ile yakından alakalıdır.¹⁵⁸ Davet dinin doğru ve gerçeklerine çağırarak anlamına gelir ki bu da vaazın temel esaslarından biridir. Vaaz davet için bir yoldur. Vaaz açısından ise davet vaazın içerisinde yer alan bir unsurdur.¹⁵⁹

Vaaz, tebliğ, tezkîr, nasihat, irşad ve davet terimleri sözlük anlamlarının yanı sıra uygulama ve amaçları bakımından yakın işlevlere sahiptirler. Bu yüzden de bu kavramlar sık sık birbirlerinin yerine kullanılmaktadırlar. İşte vaaz yetişkinler din eğitimi terimi ve faaliyeti olarak iyiye ve güzele yöneltme, doğruyu göstermek, uyarmak, hatırlatmak, açıklamak ve öğüt verme mahiyetiyle yukarıda açıklanmaya çalışılan kavramların ifade ettikleri işlevleri gerçekleştirmektedir.¹⁶⁰

---

¹⁵³ Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde...”, s. 184–185.

¹⁵⁴ Mustafa Çağrı, “*Davet*” *DİA*, T.D.V. Yay., C. IX, İstanbul 1994, s. 16.

¹⁵⁵ 16 Nahl 125.

¹⁵⁶ 3 Al-i İmran 23.

¹⁵⁷ Çağrı, a.g.md., s. 16.

¹⁵⁸ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 26.

¹⁵⁹ Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde...”, s. 187.

¹⁶⁰ Tosun, “İlahiyat Fakültelerinde...”, s. 179.

D. VAAZDA KISSA TEKNİĞİ

Vaaz yetişkinlere çeşitli şekillerde; onları iyiliğe yönlendirerek, kötülöklere karşı uyarmaktır. Kıssa ise yetişkinler din eğitimi faaliyet ve imkanlarından biri olan vaazlarda sıkça kullanılan başvurulan bir anlatım tekniğidir. Zaten kıssa güçlü ve etkili bir anlatım biçimidir.¹⁶¹

Arapça K-S-S kökünden gelen kasas ve kıssa kelimelerinin lügat manaları araştırıldığında şu tanımlarla karşılaşmaktayız. İlk olarak “Bir kimsenin izini sürüp ardınca gitmektir.”¹⁶² Kur’an’daki “Hemen geldikleri yoldan izlerini takip ederek gerisin geri döndüler.”¹⁶³ “Musa’nın annesi, Musa’nın kız kardeşine onu izle dedi”¹⁶⁴ ayetlerde bu anlamda kullanılmıştır. İkinci olarak “Birine bir haber veya sözü beyan etmek.”¹⁶⁵ Kıssa kelimesinin bu anlamı Kur’an’ın şu ayetlerinde kullanılmaktadır. “Biz sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz”¹⁶⁶, “Sen onlara bu kıssayı anlat belki üzerinde düşünürler”¹⁶⁷ Üçüncü olarak ise “anlatmak, hikaye etmek”¹⁶⁸ demektir. “Musa, O’na (Şuayb’a) gelip başından geçeni hikaye edince O, korkma o zalim kavimden kurtuldun dedi.”¹⁶⁹

Kıssa; çeşitli konulardaki haberleri rivayet etmek ve değişik olayları sunmak, geçmiş kavimlerin karşılaştıkları iyi veya kötü durumları aktararak, zarif ve nükteli fıkralar anlatmak veya gerçekte hiç ilgisi olmayan uydurma masallar düzmekten ibaret hikayemsi edebî bir türdür.¹⁷⁰

Kıssa ile yapılan anlatım veya haber nakli;¹⁷¹ geçmişte yaşayan insanların hayat tecrübelerini ve yaşadıkları olayları anlatarak kıssayı vaazın bir vasıtası veya tekniği yapmaktadır. Vaazda kıssa anlatmak çeşitli bilgi, kültür ve anlayış

¹⁶¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, s. 7.

¹⁶² Asım Efendi, a.g.e., C. II, s. 393.

¹⁶³ 18 Kehf 64.

¹⁶⁴ 28 Kasas 11.

¹⁶⁵ Asım Efendi, a.g.e., C. II, s. 393.

¹⁶⁶ 12 Yusuf 3.

¹⁶⁷ 7 Araf 176.

¹⁶⁸ Asım Efendi, a.g.e., C. II, s. 393.

¹⁶⁹ 28 Kasas 25.

¹⁷⁰ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 45.

¹⁷¹ Bayraktar, a.g.e., s. 31.

seviyelerinde olan yetişkinlere, yerine göre karışık, soyut, müphem konuları veya problemleri onların anlayabilecekleri ve çözebilecekleri bir halde sunmaktır.¹⁷²

Türkçemizde yaygın olarak kullanılan, olaya ve anlatıma dayalı olan destan, masal, fıkra, menkıbe, hikaye hatta roman gibi edebî türleri kıssa çerçevesinde değerlendirmek mümkündür.¹⁷³ Arap edebiyatında ise kıssa; hikaye, nadire, uhduse, esatir, mesel, semer, haber vb. adlarla çeşitli şekillerde ifade edilir.¹⁷⁴ En genel anlamıyla kıssa “bir olay anlatımı”dır. Olmuş olması mümkün olsun veya mümkün olmasın tasavvur edilmiş konuları, olaylara dayanılarak özel bir tarzda anlatılmasıyla meydana gelmiş edebi bir türdür. Kıssa bu anlamıyla yukarıda ifade edilen diğer edebi türleri de içermektedir.¹⁷⁵

Kıssalarda din, tasavvuf, aşk, kahramanlık, ahlâkî faziletler ve erdemler en fazla işlenen konulardır. Bu konuların ayrı ayrı işlendiği kıssalar olduğu gibi birden fazla temanın ele alındığı kıssalar da mevcuttur.¹⁷⁶

1. Kıssacılığın Tarihî Gelişimi

Kıssa türünün, insanlık ile beraber doğduğu kaydedilmektedir. Sistemli olarak kıssanın Hindistan’da ortaya çıktığı oradan İran’a daha sonra Arap Yarımadası ve buradan da İslâm dünyasıyla Batı dünyasına geçtiği belirtilmektedir.¹⁷⁷

Cahiliye devrinde olduğu gibi¹⁷⁸ İslâm’ın neşet ettiği ilk günlerde de kıssa geleneğinin önemini muhafaza ettiği görülmektedir. İlk dönemden itibaren toplumun ihtiyaç duyduğu bilgileri aktaracak, insanların fikirlerini etkileyecek bir hatip türünün ortaya çıktığı görülmektedir.¹⁷⁹

---

¹⁷² Uğur, a.g.m., s. 293.

¹⁷³ Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1998, s. 2.

¹⁷⁴ Hüseyin, Yazıcı, “Hikaye” *DİA*, T.D.V. Yay., C. XVII, İstanbul 1998, s. 480.

¹⁷⁵ Kavruk, a.g.e., s. 2.

¹⁷⁶ Kavruk, a.g.e., s. 8.

¹⁷⁷ Mehmet Nuri Güler, “Kıssa ve Hukuk”, *Kur’an Kıssalarının Anlam ve Değeri*, (Kur’an Sempozyumu) Fecr Yay., Ankara 1998, s. 116.

¹⁷⁸ Yazıcı, a.g.md. s. 488.

¹⁷⁹ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 15.

“Kıssa ve destan anlatana kass tabir olunur.”¹⁸⁰ Kass, bir olayı anlatan, hikaye eden, destan anlatan, halk hikayecisi veya dini öğütler veren manalarına gelmektedir. Kass yolda, çarşıda ve camide etrafında toplanan insanlara zaman zaman hadisler, geçmişe ait haberler ve hikayelerle vaaz verendir.¹⁸¹

İslâm’ın ilk döneminde vaaz ve kıssa, büyük ölçüde Kur’an ayetlerini ve hadisleri referans alarak dinî maksatları gerçekleştirmek amacıyla etkin bir vasıta olarak kullanılmıştır.¹⁸²

Hiz. Ömer’in hilafetinden itibaren, vaaz ve kıssa sanatının, bugünkü “vaiz” manasında “kass” unvanıyla, halifenin iznine bağılı olarak yürütölmekteydi. Hiz. Ömer zamanında resmî görevler arasında yer alan kıssacılığın “vaiz”, ne zaman, hangi dönemde, hangi şekilde ve kimler tarafından yaygınlaştığına dair farklı rivayetler bulunmaktadır.¹⁸³

Hiz. Osman’ın öldürölmesiyle başlayan siyasî ve fikrî karışıklıkla, Cemel olayı ve Sıffin savaşıyla, kıssacılığın, muhteva ve gaye bakımından büyük ölçüde değışime uğradığı ideolojik ve siyasî muhtevalı vaaz ortaya çıkmıştır.¹⁸⁴

Her grubun kassı kendi fikir ve ideolojisi doğrultusunda vaazetmiştir. İktidar vaazı kendi tekeline almaya çalışırken, muhalif gruplar ise vaazı kendi görüş ve siyasetlerine uygun bir tarzda yürütmiştir.¹⁸⁵ Kasslar, Muaviye’nin hilafetinde dinî telkin ve halka Kur’an tefsiri yanında mesleklerini, siyasî maksatların, neşir ve telkin vasıtası olarak kullandılar.¹⁸⁶ Muaviye, kendi lehine kamuoyu oluşturmak amacıyla birtakım girişimlerde bulunmuştur. O, vaiz ve kassların mescid ve karargahlarda belirli zaman dilimlerinde¹⁸⁷ vaaz etmelerini ve kıssa anlatmalarını ve bu arada kendi taraftarlarına dua, muhaliflerine de beddua etmelerini emretmiştir.¹⁸⁸ “Bundan

¹⁸⁰ Asım Efendi, a.g.e., C. II, s. 393.

¹⁸¹ Bayraktar, a.g.e., s. 28.

¹⁸² Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 14–15.

¹⁸³ Hasan Cirit, *Halkın İslam Anlayışının Kaynakları Vaaz ve Kıssacılık*, Çamlıca Yay., İstanbul 2002, s. 96–100.

¹⁸⁴ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 78–79; Ahmet Uyar, *Hadislere Kıssacılığın Girmesi ve Menfi Tesirleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1993, s. 44.

¹⁸⁵ Uğur, a.g.m., s. 308.

¹⁸⁶ Nihad M. Çetin, “*Ahbar*” *DİA*, T.D.V. Yayınevi, C. I. İstanbul 1989, s. 488.

¹⁸⁷ Uyar, a.g.e., s. 46; Khalil Athamna, “el- Kasas: Doğuşu, Dini Temeli ve İlk Dönem İslam Toplumu Üzerindeki Sosyo-Politik Etkisi”, (Çev: Hasan Cirit) *SÜİF Dergisi*, C. V, Sakarya 2002, s. 30.

¹⁸⁸ Athamna, a.g.m., s. 44.

sonraki süreçte kıssacılık kasasu'l-amme ve kasasu'l-hassa olmak üzere ikiye ayrılmıştır.”¹⁸⁹

Hiz. Ömer döneminden itibaren bir meslek olarak ortaya çıkmaya başlayan ve yönetimin iznine bağılı olarak yürütölen vaizlik¹⁹⁰ yaygın adıyla kasslık Muaviye döneminde devletin emrinde ve onun hizmetinde bizzat halife tarafından tayin edilen resmî görevlilerce yürütölmüştür. Böylece vaaz ve kıssa anlatma faaliyeti sadece dinî amaçlara hizmet etmekten çıkmış ve ideolojik bir hüviyet kazanmıştır.

Hicri II. yüzyıldan itibaren Kûfe, Basra ve Bağdat'ta bazı önlü sufiler karizmatik şahsiyetleriyle; nefisle mücadeleyi ve riyazeti temel alan düşünceleriyle geniş bir taraftar kitlesine hitap etmişlerdir. Zühd hareketleri olarak nitelendirilen bu süreçte âbid ve zâhid olarak bilinen pek çok vâiz ortaya çıkmıştır. Bunlar konuşmalarını etkileyici hâle getirmek ve görüşlerini en iyi şekilde yansıtabilmek amacıyla sohbetlerinde ve vaazlarında kıssalara yer vermişlerdir.¹⁹¹

Ayrıca vâiz ve kassların önemli bir bölümünü; Kaderiye, Şia, Mürcie, Hariciye,¹⁹² Cehmiyye ve Müşebbihe ekollerine müntesip kimseler oluşturmaktadır. Çeşitli fırka ve mezhepler vaaz ve kıssayı önemli bir propaganda vasıtası haline getirmişlerdir.¹⁹³

Söz konusu siyasi görüş, düşünce ve hayat anlayışına bağılı olarak ortaya çıkan vâiz ve kıssacıların yanı sıra herhangi bir ekole de mensup olmayan, bazı âlim şahsiyetler de vaizlik görevini önemli bir davet, tebliğ ve irşad vasıtası olarak kullanmışlardır.¹⁹⁴

Kass, faaliyetlerinin en yoğun olduğı dönem Abbasilerin hüküm sürdükleri hicri II. ve III. yüzyıllarda olmuştur. Giderek çığırından çıkan, sokaklara taşan ve hatta bir geçim ve kazanç kapısı haline geldiğı görölmektedir. Hicri 279'da Halife ferman yayımlayarak, camilerde ve yollarda kıssacıların ve müneccimlerin halkı başlarına toplayarak meclisler tertip etmelerini yasaklamıştır.¹⁹⁵ Bu yasaklama 284'te

---

¹⁸⁹ Cirit, *Halkın İslâm Anlayışı...*, s. 109.

¹⁹⁰ Uyar, a.g.e., s. 46.

¹⁹¹ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 95–96.

¹⁹² Athamına, a.g.m., s. 33.

¹⁹³ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 116; Athamına, a.g.m., s. 45.

¹⁹⁴ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 96.

¹⁹⁵ Athamına, a.g.m., s. 47.

tekrar edilmiştir.¹⁹⁶ Kassaların faaliyetlerinin yasaklanmış olması sosyo-kültürel hayat açısından meselenin kazanmış olduğu olumsuz mahiyeti göstermektedir.¹⁹⁷

2. Kur'an Ve Hadiste Kıssa

Kıssa Kur'an'ın hedeflerini gerçekleştirmede kullandığı vesilelerden biridir.¹⁹⁸ Kur'an, İslam dininin davet ve tebliğ kaynağıdır. Kıssa da bu daveti ilan ve tebliği benimsetme araçlarından. Kur'an kıssaları ortaya koydukları sahnelerle, dinî gayelerle ile edebî sanatları birleştirir ve bu sayede insan ruhuna sanatsal güzellikle hitap eder. Bu yüksek sanat özelliği sayesinde muhatap, dinsel temayı almaya hazır olur.¹⁹⁹

Kur'an'da kıssaların tuttuğu yekun konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir.²⁰⁰ Örneğin Taberî'ye göre kıssalar Kur'an'ın üçte birini, Reşid Rıza'ya göre ise dörtte üçünü oluşturur. Bu tür ifadelerde kesinlik değil de, nisbî bir doğruluk olduğu açıktır. Kesin olan ise kıssaların Kur'an'da geniş bir yer tuttuğudur.²⁰¹

Kur'an'da; Hz. Adem ve iki oğlu, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa diğer peygamberlerin kıssaları geniş bir yer tutmaktadır. Kıssalarda Peygamberlerin hayatlarından önemli kesitler, karşılaştıkları zorluklar, göstermiş oldukları mücadeleler anlatılır. Ayrıca Firavun ve Nemrud gibi yanlışlık içerisinde olanların kıssaları ve Hz. Peygamber'in hayatına ve nübüvvetine dair kıssalar bulunmaktadır.²⁰²

Hz. Peygamber, vaazları arasında yeri geldikçe geçmiş toplumların ibretli kıssalarına yer vermiştir. Peygamber'in anlattığı kıssaların belli başlıları şunlardır: Yağmura yakalanıp bir mağaraya sığınan, mağara ağzını bir kaya parçasının kapatmasıyla mahsur kalan üç kişinin Allah rızası için yaptıkları iyiliklerin

¹⁹⁶ Uğur, a.g.m., s. 314.

¹⁹⁷ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 113.

¹⁹⁸ İdris Şengül, *Kur'an Kıssaları Üzerine*, Işık Yay., İzmir 1994, s. 5.

¹⁹⁹ Suat Yıldırım, "Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar", *Atatürk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 3, Sevinç Matbaası, Ankara 1979, s. 38-39.

²⁰⁰ Tahsin Görgün, "Kur'an Kıssalarının Neliği Mahiyeti Üzerine", *Kur'an Kıssalarının Anlam ve Değeri*, (Kur'an Sempozyumu), Fecr Yay., Ankara 1998, s. 20.

²⁰¹ Yıldırım, a.g.m., s. 37.

²⁰² Yıldırım, a.g.m., s. 40.

anlatıldığı kıssa, İsrailoğullarından üç kişinin kıssası,²⁰³ sihirbaz, çocuk ve rahip kıssası,²⁰⁴ yüz kişinin katili olan adamın kıssası, acıya dayanamayıp intihar eden kişinin kıssası, Allah'ı kefil gösteren adamın kıssası, susuzluktan can çekişen köpeği sulayan kimsenin kıssası ilk anda dikkati çeken örneklerdir. Peygamber bu kıssaları başta eğitim ve öğretim olmak üzere tamamen dinî amaçları gerçekleştirmek için anlatmıştır.²⁰⁵

3. Yetişkinler Din Eğitimi Açısından Kıssalar

Kıssa, hikaye, öykü ve masalların sadece çocukları ilgilendirdiği düşünülür. Oysa kıssalar uzun bir süre geleneksel olarak yetişkinler eğitiminde kullanılmıştır.²⁰⁶

Vaazlarda kıssa aktarmak etkili anlatım tekniklerindedir. Vaazlarda kıssa tekniği sayesinde en zor konular kolayca anlatılır. Karışık, soyut konular kıssalarla somut hale dönüştürülür.²⁰⁷ Teorik olarak anlatılan birçok konunun kabulü ve benimsenmesi zor olmaktadır. Konunun kapalı ve soyut olmasından dolayı sunumda zorluklar yaşanmaktadır. Bilgilerin kalıcı olmasında kıssaların büyük bir payı vardır.²⁰⁸ Kıssa ile eğitimde anlatım kolaylığı vardır.²⁰⁹

Kıssalarda yetişkinlerin örnek alacakları modeller vardır. Kıssalar yetişkinlerin durumunu ortaya koyar ve olası çözümler sunarlar.²¹⁰ Kıssalardaki bu modeller, yetişkinlerin iç dünyalarında yaşadıkları manevî gerçekliği kavramalarına yardımcı olur. Kıssalar iyi insanların davranışlarını yetişkinlerin gözleri önüne serdiği gibi

---

²⁰³ Bayraktar, a.g.e., s. 32.

²⁰⁴ Uğur, a.g.m., s. 299.

²⁰⁵ Cirit, *Halkın İslam Anlayışı...*, s. 100.

²⁰⁶ Nossrat Peseschkian, *Doğu Hikayeleriyle Psikoterapi*, (Çev: Hürol Fışiloğlu), Beyaz Yay., İstanbul 1998, s. 4; Hülya Günaydın, *Kur'anı Kerim'de Örnek Olay İnceleme Metoduyla Din Eğitimi ve Öğretimine Konu Yapılması Üzerine Tecrübi Bir Araştırma*, Lisans Tezi, Ankara 1996, s. 52.

²⁰⁷ Beyza Bilgin, "Ahlak Terbiyesindeki Dini Hikayeler", *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul 1994, s. 51.

²⁰⁸ Adem Akıncı, *Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem*, Feza Gazetecilik, İstanbul 2001, s. 31; Mehmet Günyüzü, *Kur'an'ın Eğitim Metodlarından Tedricilik ve Kıssa İle Eğitim Metodu ve Eğitim Açısından Değerlendirilmesi*, Lisans Tezi, Ankara 1994, s. 34.

²⁰⁹ Nadiye Işık, *Kur'an'daki Kıssaların Pedagojik Değeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, U. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2001, s. 29.

²¹⁰ Peseschkian, a.g.e., s. 36.

makam, mevki ve servetleriyle gururlanıp aldananların psikolojik durumlarını, duygu ve düşüncelerini de ortaya koyar.²¹¹

Kıssaların eğitsel işlevlerinden biri de yetişkinleri tefekküre, düşünmeye sevk etmesidir.²¹² Kıssaların verdiği mesajlar büyük oranda yetişkinin bunun üzerinde düşünmesine bağlıdır.²¹³ Kıssalar aracılığıyla yetişkine farklı düşünce şekilleri sunulur. Muhakeme gücünü geliştirir. Metaforik düşünceye kapılar açılır.²¹⁴

Kıssaların önemli işlevlerinden biri de din dilini geliştirmesidir. Dini bilgilerin aktarılmasında ve doğru anlaşılmasında din dilinin önemli bir yeri vardır. Kıssalar özellikle soyut olan dini terimlerin anlatımında ve öğretiminde kolaylık sağlamaktadır.²¹⁵

Kıssalar aynı zamanda hâkim gelenek ve kültürlerin taşıyıcıdır.²¹⁶ Hâkim kültürün taşıyıcısı durumunda olan kıssalar aynı zamanda kültürün temsilcidirler. Kültürün kabul edilen kurallarını ve davranış normlarını yansıtır. Kıssalar o kültürde var olan kural ve kavramlar hakkında bilgi verir.²¹⁷

Kıssalar, vaazda monotonluğu engellerler. Kıssalar aracılığıyla iletişim adeta çift taraflı olur, böylece fikirler ve bilgiler değiş tokuş edilir.²¹⁸ Kıssalar yetişkini konuya bağlar ve hiçbir bıkkınlık, gevşeklik göstermeden dikkatini, ilgisini uyanık tutar. Kıssalar vaazlara renk yani zenginlik katarlar.²¹⁹

Kıssalar yetişkinin hafızasında yer eder. Bu sayede sürekli zihinde canlılıklarını sürdürdükleri için hayatın her safhasında onlardan istifade eder.²²⁰ Yaşanan hadiselerden ötürü meydana gelen sinirsel ve ruhsal gerilimi ortadan kaldırır. Zihninde kıssa olan yetişkin olaylara sağlıklı bir bakış açısıyla yaklaşır. Objektif değerlendirme yapabilme imkanı kazanır.²²¹

---

²¹¹ Işık, a.g.e., s. 115–116; Günaydın, a.g.e., s.52.

²¹² Şengül, a.g.e., s. 139.

²¹³ Peseschkian, a.g.e., s. 35.

²¹⁴ Peseschkian, a.g.e., s. 39–40.

²¹⁵ Akıncı, a.g.e., s. 53.

²¹⁶ Işık, a.g.e., s. 117.

²¹⁷ Peseschkian, a.g.e., s. 38–39.

²¹⁸ Peseschkian, a.g.e., s. 41.

²¹⁹ Cirit, *Hadiste Vaaz...*, s. 63; Günaydın, a.g.e., s. 52.

²²⁰ Akıncı, a.g.e., s. 52.

²²¹ Işık, a.g.e., s. 123.

Kıssalar aracılığıyla dinsel prensipleri ve ahlâkî değerlerin öğretiminde etkin bir şekilde kullanmak mümkündür. Adalet cömertlik ve diğer gamlık bunlardan yalnız birkaçıdır.²²²

Kıssa türünün anlaşılması, yorumlanması şiir, felsefe ve matematik alanlarında veya bilimsel çalışmalarda olduğu gibi anlamak için zihni yormaz, kıssalar herhangi bir zorlama göstermeksizin zihinde yer eder.²²³

4. Vaazlarda Kıssa Anlatımında Dikkat Edilecek Hususlar

- Kıssalar, vaazlarda anlatılmak istendiğinde orijinal şekliyle alınmalı ve kıssanın kaynağı belirtilmelidir.²²⁴
- Kıssaların etkili ve istenen sonuçların elde edilebilmesi için amaçlar ve hedefler belirlenmeli, anlatım esnasında amaç ve hedefleri gerçekleştirecek açıklamalara yer verilmelidir.²²⁵
- Gereksiz ayrıntılarla zihinler meşgul edilmemeli, ayrıntılarla zaman tüketilmemelidir. Kıssada verilemek istenen ana tema çerçevesinde düşünceler yoğunlaştırılmalıdır.²²⁶ Kıssa aktarılırken yapılan açıklamalarda detaya inilmemeli, fikirlerin akışı bozulmadan kıssanın hızı sağlanmalıdır.²²⁷
- Aktarılan kıssalar dinsel esaslara ve ahlaki prensiplere uygun olmalıdır. Bir meseleyi yerleştirmek için, diğer taraftan inançları zedelememek gerekmektedir. Kıssanın içersinde doğru olmayan bilgiler, hurafeler ve yanlış düşünceler varsa, bunlar ayıklanmalıdır.²²⁸
- Ele alınan kıssalar aşırılıklardan uzak olmalıdır. Hayatın içinden ve yaşanması mümkün olan hadiselerden seçilmelidir. Kıssanın konusu günlük hayatta yaşananlardan ayrı bir dünya yaratacak şekilde olmamalıdır.²²⁹
- Kıssa aktarılırken dikkat yoğunluğuna önem verilmeli ve bu yüzden kıssalar, vaazı gölgede bırakacak şekilde uzatılmamalıdır.²³⁰

²²² Akıncı, a.g.e., s. 50; Işık, a.g.e., s. 119; Günaydın, a.g.e., s. 54.

²²³ Işık, a.g.e., s. 30; Günyüzü, a.g.e., s. 41.

²²⁴ Akıncı, a.g.e., s. 86.

²²⁵ Akıncı, a.g.e., s. 87.

²²⁶ Macit Yılmaz, *İslam Ahlak Eğitiminde Kur'an Kıssaları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, C. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2001, s. 51; Akıncı, a.g.e., s. 87.

²²⁷ Selçuk Kantarcıoğlu, *Eğitimde Masalın Yeri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1991, s. 43.

²²⁸ Akıncı, a.g.e., s. 90.

²²⁹ Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 42.

- Kıssanın vaaz içersinde aktarılabacak zamanına dikkat edilmelidir. Kıssa, vaazın akışına göre, vaazın girişinde, ortasında veya sonunda aktarılmasına karar verilmelidir. Kıssanın aktarılışı rastlantısal olmamalıdır.²³¹
- Kıssanın daha iyi anlaşılması ve yaşıyormuşçasına duygusunun verilebilmesi için zaman ve mekan unsurlarına dikkat edilmelidir.²³²
- Kıssada kullanılan dil, anlaşılacak şekilde olmalı ve akıcı bir üslup kullanılmalıdır. Şişirme ve yapmacık üsluptan kaçınılmalıdır.²³³

---

²³⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 51; Akıncı, a.g.e., 94.

²³¹ Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 42.

²³² Akıncı, a.g.e., s. 94.

²³³ Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 41.

II. BÖLÜM

MESNEVÎ ÖRNEĞİ

A. MEVLANA CELALEDDİN-İ RUMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1. Hayatı

Mevlana Celaleddin-i Rumî, 6 Rebiülevvel 604'te (30 Eylül 1207) Afganistan'ın kuzeyinde bir şehir olan Belh'te dünyaya gelmiştir.²³⁴ Mevlana'nın asıl adı Muhammed Celaleddin'dir. Hüdavendigâr, Mevlana ve Rumî gibi lakapları ise sonradan kendisine verilmiştir. Hüdavendigâr lakabını, zahirî ve batınî ilimlerdeki saltanatına işaretle babası vermiştir. Mevlana lakabı ise; Konya'da henüz ders vermekle meşgul olduğu, çok genç yaşlarda iken kendisine verilmiş; efendimiz veya hazret manalarına gelen, ilim adamları için kullanılan bu hitap zamanla yalnız ona mahsus olmuştur. Rumi lakabı ise, geçmişte Diyar-ı Rum adıyla anılan Mevlana'nın Anadolu'ya yerleşmesi ve hayatının büyük bir kısmını Anadolu'da geçirmesinden dolayıdır.²³⁵

Mevlana'nın babası Bahaeddin Veled b. Hüseyin b. Hatibî, Belh'e eskiden beri yerleşmiş ulema ailesine mensuptu ve "Sultanu'l Ulema" unvanıyla meşhurdur.²³⁶ Mevlana Celaleddin beş yaşındayken babası Belh'ten göç etmek zorunda kaldı. Bu göçe çeşitli sebepler etken olarak rivayet edilmektedir.²³⁷

Bahaeddin Veled, 1212 veya 1213 yılında Belh'ten ailesi ve yakın dostlarıyla birlikte ayrıldı. Bu yolculuk Bağdat, Kûfe yolundan Mekke, dönüşte Şam, Malatya, Erzincan-Akşehir'e oradan da Karaman'a kadar uzanır. Bu uzun yolculuk boyunca konukladıkları her yerde sevgi ve saygıyla karşılanmışlardır. Konukladıkları yerlerde dersler ve vaazlar vermişlerdir. Aynı zamanda dönemin ileri gelen ilim adamları ve sufilerle de görüşmüşlerdir. Örneğin Nişabur'da Feridüddin Attar ile görüşmüşler ve bu esnada Attar, Mevlana'ya Esrarnâme'sini hediye etmiş ve Mevlana bu eseri

²³⁴ Bediüzzaman Fűrüzanfer, *Mevlana Celaleddin*, (Çev: Feridun Nafiz UZLUK), M E B. Yay., 3. Baskı, İstanbul 2004, s. 68.

²³⁵ Reşat Öngören, "*Mevlana Celaleddin-i Rumî*" *DİA*, T.D.V. Yay., C. XXIX, Ankara 2004, s. 441.

²³⁶ H. RITTER, "*Celaleddin Rumi*" *İslam Ansiklopedisi*, C. III. Maarif Matbaası, İstanbul 1944, s. 53; Fűrüzanfer, a.g.e., s. 72.

²³⁷ Bkz. Farklı Rivayetler İçin; Fűrüzanfer, a.g.e., s. 78.

yanından hiç eksik etmemiştir. Bağdat'ta ise Şehabeddin Sühreverdî ile görüşmüşlerdir.²³⁸

Bahaeddin Veled, Karaman'da bir süre müderrislik görevini yürütmüştür. Sultan Alaeddin Keykubad'ın daveti üzerine Konya'ya yerleşmiştir.²³⁹ Karaman'dayken, Mevlana kendileri ile birlikte göç eden Semerkandlı Hoca Şerefeddin Lala'nın kızı Gevher Hatun ile evlenmiştir. Bu evlilikten Sultan Veled ve Alaeddin dünyaya gelmiştir. Mevlana ilk hanımı Gevher Hatun'un ölümünden sonra Konyalı İzzeddin Ali'nin kızı Kira (Kerra, Gera) hatunla evlenmiştir. Mevlana'nın ikinci evliliğinden Muzaffereddin ve Emir Alim Çelebi ve Melike Hatun dünyaya gelmiştir.²⁴⁰

Bahaeddin Veled, Konya Altınapa Medrese'sinde iki yıl müderrislik yaptıktan sonra 18 Rebiülahir 628 tarihinde vefat etmiştir.²⁴¹ Bahaeddin Veled dünyadan göçtüğü vakit Mevlana, 24 yaşındaydı. Babasının vasiyeti yahut Sultan Alaeddin'in arzusu veyahut da müridlerinin ricası ile babasının makamına oturdu. Bu görevi Burhaneddin Muhakkik Tirmizi ile buluşuncaya kadar sürdürdü.²⁴²

Bahaeddin Veled'in müridlerinden Seyyid Burhaneddin Muhakkik Tirmizî,²⁴³ şeyhini ziyaret için Konya'ya geldi, ancak burada şeyhinin öldüğünü öğrendi. Seyyid Burhaneddin Konya'ya geldiğinde Karaman'da bulunan Mevlana'ya mektup yazarak onu Konya'ya çağırması, babasının hem zahir hem de hâl ilimlerinde kamil bir şeyh olduğunu, kendisinin zahir ilimlerinde elde ettiği üstün dereceyi hâl ilimlerinde de kazanması gerektiğini söylemiş, bunun üzerine Mevlana, Seyyid Burhaneddin'e mürid olup ona dokuz yıl gibi bir zaman hizmet etti.²⁴⁴

Mevlana her ne kadar, babası ve hocası olan Sultanü'l Ulema'dan çok şeyler öğrenmişse de Seyyid Burhaneddin, Mevlana'nın dinî ilimlerdeki bilgisini arttırması için Halep ve Şam'a gitmesini tavsiye etmiştir.²⁴⁵ Mevlana, Halep ve Şam'da

---

²³⁸ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 96; Şefik Can, *Mevlana; Hayatı-Şahsiyeti-Fikirleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2004, s. 34.

²³⁹ Öngören, a.g.md., s. 442.

²⁴⁰ Emine Yeniterzi, *Mevlana*, T.D.V. Yay., 6. Baskı, Ankara 2005, s. 4.

²⁴¹ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 126.

²⁴² Fűrüzanfer, a.g.e., s. 133.

²⁴³ Ethem Cebecioğlu, "Seyyid Burhaneddin Muhakkik-i Tirmizi'nin Bazı Tasavvufî Kavramlara Getirdiği Metaforik Yaklaşımlar", *AÜİF Dergisi*, C. XXXVIII, Ankara 1998, s. 124.

²⁴⁴ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 134-139.

²⁴⁵ Can, *Mevlana...*, s. 43.

yaklaşık yedi yıl gibi bir süre kalmış ve Arap dili ve edebiyatı, lügat, fıkıh, tefsir ve hadis gibi ilimler olmak üzere aklî ve naklî ilimlerden icazet almıştır. Ayrıca Halep'te Kemaleddin İbnü'l Adim ile, Şam'da ise Muhyiddin İbnü'l Arabî, Sa'deddin-i Hammuye, Osman-ı Rumî, Evhadüddin-i Kirmanî ve Sa'deddin Konevî ile uzun görüşme fırsatı bulmuştur.²⁴⁶

Mevlana Şam'dan tekrar Konya'ya dönünce Seyyid Burhaneddin'in gözetiminde toplam yüz yirmi günlük üç çileyi peş peşe çıkarmıştır.²⁴⁷ Bu süreyi yalnızca ibadet ve tefekkürle geçiren Mevlana, arınmış bir nefis ve ilahî sırlara açılmış bir gönülle dış dünyaya dönmüştür. Seyyid Burhaneddin, Mevlana'nın eğitimini tamamlamasından sonra tekrar Kayseri'ye dönmüş ve 1242'de ebedî âleme göçmüştür.²⁴⁸

Burhaneddin Tirmizî'nin vefatından sonra Mevlana, Konya'da medresede ders vermeye, talebe yetiştirmeye devam etti. Mevlana bir taraftan medresede, derslerle uğraşırken, hakikati arayanlarla sohbet ediyor, onların sorularına cevap veriyor, bir taraftan da Hak aşıkalarına müridlik ediyor onları uyarıyordu.²⁴⁹

Mevlana'nın medrese ve cami arasında sürdürdüğü yaşayışı Şeker Tacirleri (Şeker Furuşan) hanına gelen Tebrizli Şemseddin²⁵⁰ ile değişti (26 Cemazelahir 642).²⁵¹ Mevlana'nın Şems ile karşılaşır tanışmasına ait değişik menkıbeler vardır.²⁵² Asıl önemli olan buluşmadan sonra Mevlana'nın hayatında önemli değişikliklerin olmasıdır.²⁵³ Mevlana ne kitaplarla, ne ders halkalarıyla, ne de ilmi meclislerle meşgul oluyor, artık günlerini sema ile geçiriyordu.²⁵⁴ Mevlana müritlerini tamamen ihmal etmiş, Şems'ten başka kimse ile meşgul olmamaktaydı. Hatta Şems gelinceye kadar sürekli okuduğu babasının Maarif adlı kitabını bile eline almaz olmuştu.²⁵⁵ Bu durum halkı ve dostlarını üzmemekte, müritleri arasında da şikayet sesleri

²⁴⁶ Öngören, a.g.md., s. 442; Can, *Mevlana...*, s. 44; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana Celaleddin*, İnkılap Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul 1999, s. 45.

²⁴⁷ Ethem Cebecioğlu, "Psiko-Tarih Açısından Farklı Ruhi Tekamül Mertebelerinin Mevlana'nın Anlaşılmasındaki Rolü", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005, s. 34.

²⁴⁸ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 152-157.

²⁴⁹ Can, *Mevlana...*, s. 46.

²⁵⁰ Bkz; Geniş Bilgi İçin; Gölpınarlı, a.g.e., s. 49-66.

²⁵¹ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 174.

²⁵² Bkz. Farklı Rivayetler İçin; Fűrüzanfer, a.g.e., s. 176-186.

²⁵³ Gölpınarlı, a.g.e., s. 68.

²⁵⁴ Cebecioğlu, "Psiko-Tarih Açısından...", s. 36.

²⁵⁵ Gölpınarlı, a.g.e., s. 76.

yükselmekteydi. Şems işin çığrından çıktığını, herkesin kendisine düşman olduğunu sezince, bir gün ansızın kayboluverdi.²⁵⁶

Fakat bu ayrılık istenilen sonucu getirmediği gibi Mevlana'yı büsbütün coşturdu ve perişan bir hale getirdi. Hasret ve aşk dolu gazeller söylemekte ve sema etmekteydi. Bir süre sonra Şems'in Şam'da olduğu haberi gelince, Mevlana ,Şems'in geri dönmesi için ona gazeller gönderdi.²⁵⁷ Bu olaya sebep olanlar ise nedamet içerisindeydiler ve af dilediler. Çünkü eskisi kadar bile Mevlana'yla görüşmemekteydiler. Bunun üzerine Mevlana, oğlu Sultan Veled'i Şems'i geri getirmesi için Şam'a gönderdi. Şems de isteklere fazla karşı koyamayarak tekrar Konya'ya döndü.²⁵⁸

Şems, Konya'ya gelince aleyhinde bulunanların hepsi tövbe ettiler, ondan af dilediler. Şems de hepsini affetti. Yine sema meclisleri düzenleniyor, Mevlana'nın Şems ile olan halveti devam ediyordu. Fakat bu durum uzun sürmedi. Dervişler, Şems'i Mevlana'dan uzak tutmaya çalışıyorlardı. Müritler ve halk memnuniyetsizliğini belirtmeye başlamışlardı. Şems bu duruma çok üzülmekte ve sabrı tükenmekteydi. Nihayet Şems tekrar kayboldu. Nereye gittiğini kimse bilemedi. Şems'in aniden ortadan kayboluşu ölümü olarak da yorumlanmıştır.²⁵⁹

Mevlana, Şems'in ortadan kaybolmasından sonra gece gündüz sema etmede, ağlayışını, feryadını herkes duymaktaydı. Şems'i gördüm diyenlere neyi var neyi yok başışlamaktaydı. Mevlana, Şems'i bulmak için Şam'a bile gitmiştir. Bütün araştırmalara rağmen Şems'i bulamayınca ümidini kesti. Sevgi ve hasret şiirleriyle meşgul oluyordu.²⁶⁰

Şems'ten sonra Mevlana'nın hayatında yeni bir dönem başlar. Şems'e duyduğu sevgiyi bir başka dost, Selahaddin Zerkubî'ye yöneltir. Zerkubî, medrese tahsili görmemiş ama Muhakkik Tirmizî'den feyz almış, Şems'in sohbetlerinde bulunmuş, engin gönüllü bir insandı. Mesleği kuyumculuktu, bu yüzden de lakabı Zerkub'dur.

---

²⁵⁶ Can, *Mevlana...*, s. 51; Gölpınarlı, a.g.e., s. 77.

²⁵⁷ Meydan-Larousse, "*Celaleddin-i Rumi*" C. II. Meydan Yay., İstanbul 1969, s. 837.

²⁵⁸ Öngören, a.g.md., s. 443-444.

²⁵⁹ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 206-222; Cebecioğlu, "Psiko-Tarih Açısından...", s. 37.

²⁶⁰ Can, *Mevlana...*, s. 55; Gölpınarlı, a.g.e., s. 90.

Bir gün Selahaddin, kuyumcular çarşısındaki dükkânında çırakları ile varak yapmak için altın döverken; oradan geçen Mevlana çekiç darbelerinden çıkan seslerin ahengiyle cezbeyle kapılır ve sema etmeye başlar. Sema öğle vaktinden ikindiye kadar devam eder. Artık Selahaddin, Mevlana'nın müridi olmuştur.²⁶¹

Mevlana, Şems'in nurunu Selahaddin'de gördü. Mevlana müridlerin irşadıyla ve birtakım işlerin yürütülmesi için Selahaddin'i halife tayin etti. Aralarındaki bu dostluk on yıl sürdü.²⁶²

Selahaddin Zerkubî bu âlemden göçünce, Mevlana kendi manevî terbiyesi altında yetişmiş olan Hüsameddin Çelebi'yi hem kendine yaren seçmiş hem de müritlerin terbiyesini ona bırakmış ve müritlerin de ona itaat etmelerini istemiştir.²⁶³ Hüsameddin Çelebi, Mevlana'nın sağlığında bu görevi yürütmüş ve Mevlana'nın ölümünde sonra da devam etmiştir. Toplam 25 yıl şeyhlik yapmıştır. Mevlana, onu Mesnevî'nin önsözünde aşk hazinelerinin anahtarı, yeryüzü definelerinin emini, vaktin Beyazidi, zamanın Cüneydi olarak nitelendirmektedir.²⁶⁴ Hüsameddin Çelebi'nin yaptığı en büyük hizmet şaheser olan Mesnevî'nin yazılmasına önayak olması idi.²⁶⁵

Mesnevî'nin yazımı bittiği zaman Mevlana hayli yaşlanmış ve bitkin düşmüştü. Doktorların teşhis edemediği bir hastalığa duçar olmuş, sürekli hararet ve ateş içindeydi.²⁶⁶ Hastalığı gittikçe artan Mevlana 1273 yılı Aralık ayında bir Pazar akşamı hayata veda etti. Cenazesi büyük bir törenle kaldırıldı. Törene bütün Konya halkı, devlet erkânı ve diğer dinlere müntesip kimseler de katıldı.²⁶⁷

---

²⁶¹ Can, *Mevlana...*, s. 63.

²⁶² Yeniterzi, a.g.e., s. 10-12; Gölpınarlı, a.g.e., s. 106.

²⁶³ Cebecioğlu, "Psiko-Tarih Açısından...", s. 39.

²⁶⁴ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 270.

²⁶⁵ Öngören, a.g.md., s. 444.

²⁶⁶ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 285.

²⁶⁷ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 293-294; Gölpınarlı, a.g.e., s. 129.

2. ESERLERİ

Mevlana'nın günümüze ulaşan beş eserinden ikisi manzum, diğer üçü ise mensûrdur. Eserlerin tamamı dönemin edebî dili olan Farsça ile kaleme alınmıştır. Manzum eserleri Mesnevî ve Divan-ı Kebir, mensûr olanlar ise, Fihi Ma Fih, Mecalis-i Seb'a ve Mektubat isimli eserleridir.²⁶⁸

2. 1. Divan-ı Kebir

Gazel ve rubailerden meydana gelen eser çok geniş bir hacme sahiptir. Divanın beyit sayısı 30–40 bin arasında değişir. Divan'da yirmi bir bahir vardır ve her bahirdeki gazeller, alfabetik bir tertibe tâbi tutulmuştur.²⁶⁹ Divan-ı Kebir, gazelerde genellikle Şems-i Tebrizi mahlasları kullanıldığından Divan-ı Şemsü'l-Hakayık ve Külliyyat-ı Divan-ı Şems adlarıyla da maruftur.²⁷⁰ Şiirlerin çoğu Mevlana'nın Şems ile buluşmasından sonraki döneme aittir. Ayrıca gazelerde mahlas olarak Selahaddin-i Zerkub ve Hüsameddin Çelebi'nin isimlerine de rastlanır.²⁷¹

Bütün şiirlerde Mevlana'nın engin coşkusu, his dünyasının en ince ayrıntıları yansıtmakta, aşk ve cezbesinin sınırsızlığı görülmektedir.²⁷² Mevlana, diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de tasavvufî aşkı işlemiştir.²⁷³

2. 2. Fihi Ma Fih

Fihi Ma Fih (Onun içindeki içindedir, İçinde içindikiler vardır), Mevlana'nın çeşitli meclislerdeki sohbetlerinin oğlu Sultan Veled veya müritlerden birisi tarafından yazılması ve daha sonra bu notların bir araya getirilmesi ile meydana gelmiş olan mensur eserinin adıdır.²⁷⁴

---

²⁶⁸ Safi Arpağuş, *Mevlana'nın Dini Anlatım Metodu*, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001, s. 35.

²⁶⁹ Gölpınarlı, a.g.e., s. 269.

²⁷⁰ Öngören, a.g.md., s. 446.

²⁷¹ Fürüzanfer, a.g.e., s. 364.

²⁷² Ritter, a.g.md., s. 56–57; Fürüzanfer, a.g.e., s. 366.

²⁷³ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyat Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara 1999, 5. Baskı, s. 47.

²⁷⁴ Mevlana, *Fihi Ma Fih*, (Çev; Meliha Ülker) Maarif Basımevi, İstanbul 1954, s. 2.

Bölgümlere, bir başlangıç bölümlüyle altmış bir fasıl olan eser, Mevlana'ya sorulan sorulara verdiği cevapları ihtiva eder. Bazı bölümlerde ise Muinüddin Pervane'ye hitap edildiği görülr.²⁷⁵

Bölgümlerde ele alınan konular, Kur'an ayetleri, hadisler ve tasavvuf büyüklerinin sözleriyle açıklanır. Ayrıca Mesnevî'de olduğu gibi yeri geldikçe hikayeler de aktarılmaktadır.²⁷⁶

Fihî Ma Fih'te Mevlana'nın tasavvufî düşünceleri ile şiir telakkisi, dünya ve ahiret, velî ve nebi, mürşid ve mürid, cennet, cehennem, insan, din, iman, aşk, irade, sema ve ibadet konuları ele alınmaktadır.²⁷⁷

2. 3. Mektubat

Mevlana'nın mensur eserleri arasında yer alan Mektubat, çeşitli vesilelerle yazılan 147 mektubu barındırmaktadır.²⁷⁸ Öğüt veren, öğretici yanı ön planda olan bir eserdir.²⁷⁹

Mevlana, diğer eserlerinde olduğu gibi muhtevayî mektuplarında da aynen muhafaza etmeyi başarabilmiştir. Ayetler, hadisler, şiir ve hikayelerle kaleme alınmıştır.²⁸⁰

Mevlana'nın kendilerinden ayrı kaldığı aile efradı, yakın dost ve arkadaşlarına yazdığı mektuplar,²⁸¹ tavsiye mahiyetinde yazmış olduğu mektuplar,²⁸² devlet adamları ve üst düzey yöneticilere nasihat, uyarı ve hayırlı işlere teşvik için yazmış olduğu mektuplar²⁸³ ve ayrıca kendisine sorulan dinî konulardaki sorulara cevap olarak, bir nevi fetva mahiyeti arz etmekte olan mektuplar olarak tasnif edilebilir.²⁸⁴

---

²⁷⁵ Mevlana, a.g.e., s. 6; Gölpınarlı, a.g.e., s. 271.

²⁷⁶ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 399.

²⁷⁷ Mengi, a.g.e., s. 47; Mevlana, a.g.e., s. 6-7.

²⁷⁸ Meydan-Larusse, "Celaiddin-i Rumî" s. 839; Can, (2004) a.g.e., s. 386.

²⁷⁹ Mengi, a.g.e., s. 47.

²⁸⁰ Arpağuş, a.g.e., s. 39-40; Mehmet Önder, *Mevlana Celaiddin-i Rumî*, Kültür Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1986, s. 133.

²⁸¹ Fűrüzanfer, a.g.e., s. 403.

²⁸² Gölpınarlı, a.g.e., s. 271.

²⁸³ Hasan Çiçek, *Mevlana'nın Mesnevî'sinde Eğitime İlişkin Bir Yöntem*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1996, s. 42.

²⁸⁴ Arpağuş, a.g.e., s. 40.

2. 4. Mecalis-i Seb'a

Mevlana'nın yedi meclisinin yani yedi vaazının yazılmasından meydana gelen mensur eseridir.²⁸⁵ Eser, Fihi Ma Fih'te olduğu gibi vaazlar esnasında tutulmuş olan notların bir araya gelmesiyle meydana gelmiştir.²⁸⁶ Mevlana'nın yedi vaazının Sultan Veled veya Hüsameddin Çelebi tarafından yazıya geçirildiği rivayet edilmektedir.²⁸⁷

Mecalis-i Seb'a'da konuyla ilgili ayet ve hadislerin açıklanmasının yanı sıra Senai ve Attar gibi şairlerin şiirlerine, Mesnevi'de anlatılan bazı hikayelere ve Divan-ı Kebir'den şiirlere de yer verilmiştir.²⁸⁸ Böylece ele alınan dini, ahlaki ve tasavvufi konu, halkın anlayabileceği bir seviyede, açık ve akıcı bir üslupla işlenmektedir.²⁸⁹

Birinci mecliste; toplumun değerini kaybettiği, bireylerin ahlâken bozulup yozlaşmaya başladıkları zaman kurtuluşun ancak Peygamber'in sünnetine uyulması ile mümkün olacağı, ikinci mecliste; günah ve suç batağından kurtulup Allah'a itaat ve kulluk etme şerefine kavuşanların itibarları, üçüncü mecliste; gerçek imana kavuşmanın yolu, dördüncü mecliste; gösteriş ve riyadan arınmış gönülleri, beşinci mecliste; nefsin hilelerinden ancak dinî bilgi ile uzaklaşılacağı, altıncı mecliste ise; dünyaya taparcasına bağlanan kimselerin akıbetlerinin iyi olmayacağı konuları işlenmektedir.²⁹⁰

---

²⁸⁵ Can, *Mevlana...*, s. 385; Mengi, a.g.e., s.47

²⁸⁶ Arpağuş, a.g.e., s. 39.

²⁸⁷ Ahmet Ögke, "Mevlana'nın Mecalis-i Seb'adaki Sohbet Metodu", *Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005, s. 252.

²⁸⁸ Öngören, a.g.md., s. 447.

²⁸⁹ Önder, a.g.e., s. 132.

²⁹⁰ Ögke, a.g.m., s. 253.

B. MESNEVÎ

Sözlükte “ikişer ikişer” anlamındaki mesnâ kelimesinin nisbet eki almış biçimi olan mesnevî, bir edebiyat terimi ve nazım şeklidir. Edebiyatta aynı vezinde ve her beyti kendi arasında ayrı ayrı kafiyeli olan nazım şekline mesnevî adı verilmiştir.²⁹¹

Mesnevîlerin her beytinin kendi arasında kafiyeli oluşu “aa/ bb/ cc...” ve genellikle aruzun kısa kalıplarıyla yazılmış olması konu bütünlüğü ve anlatım açısından da şairlere büyük kolaylıklar sağlamaktadır.²⁹² Mesnevîde beyitlerin ayrı ayrı kafiyeli olmasının yanında, her beytin anlamının kendi içinde tamamlanması ve öteki beyitleri geçmemesi de zorunludur.²⁹³

Genellikle mesnevîler; dinî, tasavvufî, destansı, menkıbevî, tarihî, mizahî ve eğitimle ilgili konuların anlatımında, çeşitli aşk hikayelerinin nazma çekilmesinde ve şairlerin tecrübelerinin dile getirilmesinde kullanılan nazım şeklidir.²⁹⁴

Mevlana, çeşitli alanlarla ve konularla ilgili görüşlerini bu nazım şekliyle dile getirmiştir. Mevlana'nın bütün eserleri gibi, en son ve mükemmel eseri olan Mesnevî-i Şerif bir edebiyat şaheseridir. Duygu ve düşüncenin sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde kaleme alınmıştır. Mesnevî, edebî üslupla yazılan bir eserin, okuyucuyu sarı veren zenginliği, ahengi ve güzelliği, dil unsurları en üst derecede kullanılmasıyla elde edilmiştir.²⁹⁵

Mevlana eserine Şark-İslam edebiyatında bir şiir tarzının adı olan “Mesnevî” adını koymuş başka bir isim vermemiş, başlangıçta, birinci ciltte, ikinci cildin başında, üçüncü cildin yine başlarında, dördüncü ciltte ve son cilt olan altıncı cildin ilk beyitlerinde eserini hep bu isimle anmıştır.²⁹⁶ Bu büyük ve mistik didaktik eser 6 ciltten müteşekkil ve 26000 civarında beyti ihtiva etmektedir.

Rivayet edildiği üzere bir gün Mevlana ile yalnız otururlarken Hüsameddin Çelebi, öğrencilerin boş zamanlarında Senâî'nin ve Attar'ın eserlerini okuduklarını

²⁹¹ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı*, Dergah Yay., İstanbul 1999, s. 59; Büyük Lügat Ve Ansiklopedi, “Mesnevî” Meydan Yay., C. VIII, İstanbul 1972, s. 660.

²⁹² Mustafa Çiçekler, “*Mesnevî*” *DİA*, T.D.V. Yay., Ankara 2004, C. XXIX, s. 320.

²⁹³ İpekten, a.g.e., s. 59.

²⁹⁴ Çiçekler, a.g.md., s. 321.

²⁹⁵ Rifat Okudan, “Mesnevî’yi Okumak; Mevlana’yı Anlamak”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005, s. 635.

²⁹⁶ Veled İzbudak, *Mesnevî Tercemesi*, M.E. Basımevi, 5. Baskı, İstanbul 1966, s. 2.

ve buna gönlünün razı olmadığını, şayet sayıları hayli artan gazeller yerine mesnevî türünde bir kitap yazacak olursa herkesin bu eseri okuyup faydalanacağını ifade etmiştir. Çelebi sözünü bitirir bitirmez Mevlana sarığının arasından Mesnevî'nin ilk on sekiz beytinin yazıldığı bir kağıt çıkarıp Çelebi'ye verdi. Çelebi bunu büyük bir memnuniyetle kabul etti. Böylece dünya edebiyatının sayılı eserlerinden biri olan Mesnevî doğmuş oldu.²⁹⁷

Hüsameddin Çelebi'ye irticalen yazdırılan Mesnevî'de muhteva ve şekil açısından sistematik bir yöntem takip edilmemiştir. Çelebi, Mevlana'nın Mesnevî'yi yazdırırken hiçbir kitaba müracaat etmediğini, eline kalem almadığını, medresede, Ilgın kaplıcalarında, Konya hamamında, Meram'da aklına ne geldiyse söylediğini, kendisinin de bunları hemen zapt ettiğini, hatta yazmaya yetişemediğini, bazen geceli gündüzlü birkaç gün hiç durmadan söylediğini, bazen de aylarca sustuğunu belirtir.²⁹⁸ Semada, hamamda, ayakta, otururken, yürürken, gecedden sabaha kadar vuku bulan bu yazdırmada, Çelebi yazdıklarını yüksek sesle okumuş ve gerekli görülen tashihler bu esnada gerçekleşmiştir.²⁹⁹

Mesnevî'de Allahın; isimleri, sıfatları, kudreti, insan, kainat, şariat, tarikat, hakikat, marifet, seyrü sülûk dereceleri, kalbî hastalıkların şifası, güzel ahlâk, ilahî aşk, bilgi, irfan, ihsan hikmet ve ibadet gibi konular ele alınmaktadır.³⁰⁰

Mesnevî'de Tefsir, Hadis, Fıkıh, Kelam, Felsefe, Tarih gibi bilimlere ait konular ve bunun yanı sıra o günkü devrin örf ve âdetlerine de yer verilmiştir.³⁰¹ Ayrıca vücut ve vücudun zuhur mertebelerinden, insan-ı kamil ve Hak'a vuslat yolları konu edinilmiştir.³⁰²

Mesnevî'de ayet ve hadislerin yanı sıra, halk tabirlerine, atasözlerine ve deyimlere de yer verilmiştir. Mesnevî'de hemen hemen her konuda peygamberlerin kıssalarından, ayetlerden, hadislerden, fikhî meselelerden, tasavvufun güç ve derin

---

²⁹⁷ Meydan-Larousse, "Celaleddin Rumi" s. 838.

²⁹⁸ Semih Ceyhan, "Mesnevî" DİA, T.D.V. Yay., Ankara 2004, C. XXIX, s. 326-327.

²⁹⁹ Ritter, a.g.md., s. 57; Annemarie Schimmel, *Ben Rüzgarım Sen Ateş*, (Çev; Senail Özkan) Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, s. 41.

³⁰⁰ İsa Çelik, "Klasiklerimiz/Mesnevi-i Manevi", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005, s. 682-683.

³⁰¹ Meydan-Larousse, "Celaleddin Rumi" s. 838; Cengiz Gündoğdu, "Mevlana'nın Mesnevî'sinde Mana Dili", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005, s. 127.

³⁰² Çiçekler, a.g.md., s. 328.

inceliklerinden bahsedilmektedir.³⁰³ Mesnevî’de sadece Mevlana’nın geniş malumatına değil aynı zamanda İslâm’a dair zengin bilgisine, Fars edebiyatı ve Arap edebiyatına dair bilgilerine de rastlanır.³⁰⁴ Mesnevî, çok zengin bir bilgi ve duygu sergisi gibidir.³⁰⁵

Mesnevî, İslâm âleminin hatta doğudan batıya bütün insanlık âleminin düşünce ve edebiyatında derin bir etki yapmış, uzun süren ve sürecek olan bir tesir yaratmıştır. İslam dünyasının büyük bir bölümünü bu kadar geniş ve uzun süre etkileyen bir esere rastlamak mümkün değildir.³⁰⁶ Mesnevî, İslâm dünyasında Kur’an ve Hadis’ten sonra üzerinde en çok durulan eserdir.³⁰⁷

1. Mesnevî’de Metafor

Grekçe bir kavram olan metafor; bir deyim veya ifadeyi, anlamlı bağlantısı olan bir başka ifade ile mecazî olarak anlatmaktır. Söz konusu ifadeler arasında direkt bir bağlantı bulunmayabilir, fakat anlamlarının bir birlerini çağrıştıracı özelliklerin veya aralarında paralellik bulunması gerekmektedir. Metafor, bir şeyin kendisiyle orantılı, bir başka şeyle, mecazî bir kavrayışla anlatılması olarak da tanımlanır. Buradaki temel husus daha çok benzeyenin anlatılması, benzeyenden hareketle benzetilene gidilmesidir. Türkçemizde bunu karşılayan kavram istiaredir. Çoğunlukla benzeyenin bilinen ve somut olmasına dikkat edilir ve buradan hareketle bilinmeyene ve soyut olana varılır.³⁰⁸

Mevlana, Mesnevî’de çeşitli konularla ilgili görüşlerini aktarırken çeşitli edebî sanatlardan yararlanmış ve düşüncelerini daha çok bir takım metaforlarla izah etmeye çalışmıştır.³⁰⁹ Mevlana, Mesnevî’deki öğretisini metafor, kıssa, teşbih ve

---

³⁰³ Çiçek, a.g.e., s. 74.

³⁰⁴ Gloham Hosein Yousofi, “Bir Hikayeci Olarak Mevlana”, (Çev; Ramazan Uslu) *Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005, s. 646.

³⁰⁵ Can, *Mevlana...*, s. 375.

³⁰⁶ Çelik, a.g.m., s. 688.

³⁰⁷ Çiçek, a.g.e., s. 74.

³⁰⁸ Hasan Çiçek, “Kadîm Üç Felsefe Problemi Bağlamında Mevlana’nın Mesnevî’inde Metaforik Anlatım”, *AÜİF Dergisi*, C. XLIV, Ankara 2003, s. 294–295; Cebecioglu, “Seyyid Burhaneddin...”, s. 127–128.

³⁰⁹ Çiçek, a.g.m., s. 294.

temsil üzerine oturtmuştur. Mesnevî’de konuların bu şekilde dile getirilmesi anlatıma bir zenginlik ve canlılık katmaktadır.³¹⁰

Mevlana hakikatleri ifade edebilmek için sembollerden metaforlardan yararlanmıştır. Felsefe, Kelam ve Tasavvuf gibi disiplinlere ait bir çok soyut ve müphem konuların anlatımında metafor kullanmıştır.³¹¹ “Ne batıda ne de doğuda Mevlana kadar zengin ve parlak metaforlar kullanan bir kimseye rastlamak mümkün değildir.” Mevlana’yı diğer şair ve bilgelere farklı kılan özelliklerden biri de eserlerinin metaforlarla dolu olması, sembol ve remizleri kullanmaktaki ustalığıdır.³¹²

Mevlana metaforları hayatın her safhasından almıştır. Büyük-küçük demeden, dededen sineğe, fareye, saman çöpüne kadar bütün her şey ona metaforik anlatım için malzemedir.³¹³ Mesnevî’de şuna dikkat etmek lazım gelir ki, bu metaforlar sürekli olarak değişirler, bir mısra da olumlu manaya gelen bir metafor, başka bir mısra da olumsuz manaya gelebilmektedir.³¹⁴

Mevlana, Mesnevî’de metaforik anlatımı şu şekilde temellendirmektedir: “Sevdalı ve zayıf bir kişi, anlasın diye örnek verilir, bir suretle tasvir ederler. O şey bir örnektir, onun misli değil. Bu örneği de donmuş kalmış akıl, bunu kavrasın diye getirirler. Akıl keskindir ama ayağı gevşektir. Çünkü gönlü yıkıktır, bedeni sağlam.”³¹⁵

“Gerçi oğul, o manadır, bunlar suret, fakat anlayışa yaklaştırmak için lazım bu. Kederi dikene benzetirler, dikenin kendisi değildir, bu benzetiş, ancak uyandırmak, anlatmak içindir. Katı gönle taş derler. Gönlün taşla münasebeti yoktur, fakat öyle değildir deme de, ayıbı benzetişe, anlatışa ver.”³¹⁶

Mevlana’ya göre, verilen örneklerin, teşbihlerin dış yüzeylerine takılıp kalınmamalı, aksine verilen örneklerdeki manayı aramalıyız. Suretle yetinilmemeli,

---

³¹⁰ Çiçek, a.g.m., s. 296.

³¹¹ Nihat Keklik, *Felsefede Metafor*, İÜEF Yay., İstanbul 1990, s. 110.

³¹² Kerim Kara, “Mevlana’nın Mesnevî’inde Kalp-Gönül”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005, s. 485.

³¹³ Schimmel, a.g.e., s. 67–68.

³¹⁴ Schimmel, a.g.e., s. 62.

³¹⁵ Mevlana Celaledin-i Rumî, *Mesnevî*, (Çev; Abdülbaki Gölpınarlı) İnkılap Kitabevi, 4. Baskı, C. VI, İstanbul 1983, s. 376–377. (b. 117–119)

³¹⁶ Mesnevî, C. V. s. 246. (b. 2746–2749)

mananın iç yüzüne ulaşılmalıdır. Suret, mananın tezahürüdür. Bu suret âlemi, mana âleminin tecellisidir. Semboller, meseller ve teşbihler bize meselenin iç yüzünü anlatırlar. İnsan bunu kavrayınca metaforik veya sembolik anlatım işlevini başarıyla yerine getirmiş olur. Kabukta takılıp kalmanın tehlikeli olduğunu, suret; surete kapılanı azdırır, yolunu kaybettirir. İnsan mananın peşine düşmeli onu anlamalı ve kavramalıdır.³¹⁷

Yukarıda ifade edilenler metaforik ve sembolik anlatımın amacını ortaya koymaktadır. Mevlana bu anlatım tarzında bazı hataların, yanlış anlaşılmanın olabileceğini peşinen belirtir. Fakat burada esas olanın benzeyen ile benzetilen arasındaki ilişki değil alınması gereken mesajın ulaşip ulaşmamasıdır. Mevlana, “ Akıllı kişiye bir işaret yeter”³¹⁸ demektedir ve bu yüzden de misali, örneği fazla uzatmak da yararlı değildir. Örneğin az oluşu ile iktifa etmek gerekir.³¹⁹

2. Mesnevî'nin Eğitsel Niteliği

Mevlana yaşadığı dönemin iyi bir eğitimcisidir.³²⁰ Medresede, camide, sohbet meclislerinde hem öğretim faaliyetlerinde bulunmuş hem de manevi eğiticilik vazifesini yürütmüştür. Bütün yaşamı eğitim ve eğitsel etkinliklerle geçen Mevlana bütün eserlerini de bu amaçla yani insanların eğitimine duyduğu ihtiyaç sebebiyle yazmış veya yazdırmıştır. Mesnevî'nin yazılış aşamasında da bu amaç açıkça görülmektedir. Öğrencilerin veya müntesiplerin istifade etmesi için yazılmıştır. Bu yönüyle de Mesnevî didaktik bir eserdir.³²¹

Mevlana, Mesnevî'nin daha başlangıcında insanın eğitime duyduğu ihtiyacı belirtir ve eserini bunun üzerine temellendirir. İnsan “ham”dır ve noksanlıkları vardır. İnsan dünyaya bu hamlıkla ve noksanlıklarla gelir. Mevlana'nın amacı da bu eksikliklerin giderilmesi ve insanın hak ettiği değeri kazanmasıdır.³²² Mevlana'da

---

³¹⁷ Çiçek, a.g.m., s. 298.

³¹⁸ Mesnevî, C. V. s.179. (b. 1892) C. V. 270. (b. 3023)

³¹⁹ Çiçek, a.g.m., s. 297; Mesnevî, C. IV. s. 224–228.

³²⁰ Sâmîha Ayverdi, *Abide Şahsiyetler*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976, s. 24.

³²¹ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyat Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980, s. 247.

³²² Çiçek, a.g.e., s. 78; Mustafa Usta, *Mesnevî'de Mevlana'nın Eğitim Anlayışı*, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990, s. 148.

eğitimin amacı, insanın eksikliklerini gidermesi ve sahip olduğu yetenekleri mükemmel hale getirerek Allah'a yakın olmasıdır.³²³

Mevlana, eğitimi ve eğitim uygulamalarını insan fitratı üzerine bina etmiştir.³²⁴ Eğitimin merkezine insanı almış ve her şeyi ona adamıştır.³²⁵ Mevlana, Mesnevî'de eğitsel uygulamaların kişiye göre değişmesi üzerinde durmakta, eğitimin bireyselleştirilmesine şu cümlelerle dikkat çekmektedir. "Çocuğa süt yerine ekmek verirsen zavallı yavruyu o ekmek yüzünden öldü bil. Sonra dişleri çıkınca, kendi kendine onun içi ekmek ister. Henüz kanadı çıkmayan kuş uçmaya kalkışırsa bir yırtıcı kedinin lokması olur-gider."³²⁶

Mevlana, Mesnevî'deki bütün metaforları, fablları, temsilleri, örnekleri, kıssaları, atasözlerini ve deyimleri eğitsel amaçlarla kullanmıştır. Bunlar konunun anlaşılmasını kolaylaştırmanın yanı sıra konuya renk katmakta ve sıkıcılığı bu yolla gidermektedir.

C. MESNEVÎ'DE KISSA TEKNİĞİ

Hikayeler ve kıssalar her zaman birçok insanın ilgisini çekmiştir. Birçok insan; roman, kıssa, hikaye, masal ve destan okumaktan veya dinlemekten hoşlanır.³²⁷ Doğu tefekkür tarihinin yazılı ve sözlü edebiyatında en yaygın anlatım yollarından biri kıssa ile anlatımdır. Bu anlatım tarzının yaygınlığı günümüze kadar gelmiştir. Bugün bile birçok konu ve meselenin aktarımında kıssalardan istifade edilmektedir. Mevlana, yaşadığı dönemin sosyo-kültürel yapısına uyarak bu gelenekteki yerini almıştır. Özellikle de Mesnevî'de ele alınan farklı disiplinlerdeki konu ve düşüncelerin aktarımında kıssalardan fazlasıyla yararlanılmıştır.³²⁸ Her düşüncenin, her fikrin, her öğüdün, her nazariyenin anlatımında kıssa tekniği kullanılmıştır.³²⁹

³²³ Usta, *Mesnevî'de Mevlana'nın...*, s. 146.

³²⁴ Usta, *Mesnevî'de Mevlana'nın...*, s. 151.

³²⁵ Mustafa Usta, *Divan-ı Kebir'de Mevlana'nın Eğitim Anlayışı*, MÜİFV Yay., İstanbul 1995, s. 30.

³²⁶ Mesnevî, C. I. s. 80. (b. 585-587)

³²⁷ Yousofi, a.g.m., s. 645.

³²⁸ Çiçek, a.g.e., s. 91; Öğke, a.g.m., s. 260.

³²⁹ Kadir Özköse, "Mevlana Düşüncesinde Firkat ve Vuslat", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005, s. 235.

Mevlana'nın dinî anlatım ve irşadında kıssa anlatımı ve kıssacılık önemli bir yer tutmaktadır. Mesnevî'de yaklaşık olarak iki yüz seksen üzerinde kıssa aktarılmaktadır.

Mesnevî'de konular konuları takip etmede ve bu konulara uygun kıssalar kıssaları hatırlatmakta sözler ve düşünceler birbirine eklenmekte bu suretle uzayıp gitmektedir.³³⁰

Mesnevî'de ele alınan konular çoğu zaman kıssalarla zenginleştirilmektedir. Bir kıssa anlatılırken başka bir kıssaya geçilmekte, sonra ilk kıssaya geri dönerek kıssa tamamlanmakta veya ikinci kıssanın akışında başka bir kıssaya yani üçüncü bir kıssaya geçilmekte böylece iç içe geçmiş kıssalarla konular işlenmektedir.³³¹ Bu kıssalar iç içe aktarıldığı için muhatap kıssayı ve kıssada verilen mesajları kavramada bazı güçlüklerle karşılaşılabilir.³³²

Mesnevî'deki kıssaların anlatımında belirli bir sistem takip edilmemiştir. Beyitler birbirine geçmiş, fikirler kelimelerin çağrışımıyla öyle gerilmiştir ki, bazen Mevlana bizzat kendisi kıssayı hatırlatmak mecburiyetinde kalmıştır.³³³

Kıssaların anlatımında Hüsameddin Çelebi'nin sualleri, Mevlana'nın suallere verdiği cevaplar, günlük ve sıradan olaylar bile girebilmektedir.³³⁴ Yine kıssadaki anlatım, Kur'an'daki kıssalarda olduğu gibi aralanmaktadır. Arada ahlâkî düsturlar, ruhî tahliller ve bir takım açıklamalar da serpiştirilmektedir.³³⁵

Mevlana, Mesnevî'de bazen bir hikaye nakline başlar, fakat onu hemen neticelendirmez. Münasebet dolayısıyla başka kıssalara geçer veya atıfta bulunarak bazı gerçeklerden ve bilgilerden haberdar eder. Daha sonra başa dönüp evvelki kıssayı bitirir. Bazen de iddialı bir hikaye söyleyerek işe başlar. Kıssada iki taraf meydana getirir ve bu iki tarafı muhayyile yolu ile olsa da tartışır. Hatta muhatabı canlı aile kavgalarının içine sokar. Taraflara fikirlerini o kadar güçlü delillerle müdafaa ettirir ki, hangi tarafın sözü okunsa veya dinlense, muhatap o taraf haklı

³³⁰ Arpaguş, a.g.e., s. 128; İzbudak, a.g.e., s. 3-4.

³³¹ Arpaguş, a.g.e., s. 127; Mustafa Necati Sepetçioğlu, "Mevlana Celaleddin-i Rumi'de Hikaye", II. Milletlerarası Mevlana Kongresi, S.Ü. Yay., Konya 1990, s. 37.

³³² Mehmed Zeren, *Mesnevî'de Geçen Bütün Hikayeler*, Semerkand Yay., İstanbul 1998, s.13.

³³³ Schimmel, a.g.e., s.41.

³³⁴ İzbudak, a.g.e., s. 4.

³³⁵ Gönül Ayan, "Mesnevî ve Kısa Hikayecilik", 5. Milli Mevlana Kongresi, S. Ü. Yay., Konya 1991, s. 59.

demeye kalkışır. Kesinlikle sadece bir taraf dinlenip hüküm verilmemelidir. Bizzat Mevlana'nın kıssanın sonunda vereceği mesajlar beklenmelidir.³³⁶

Mevlana bir kıssayı aktarmaya başlarken, kıssadaki insan veya hayvanı konuşturmaya başlar, fakat derhal söz söyleyen kendisi olur. Mevlana bütün coşkunluğu ile hitaba başladı mı, o basit, halkın bildiği sıradan kıssa birden canlanır.³³⁷

Mesnevî'de yer alan kıssaların çoğu zaten bilinmekte ve halk arasında yaygındı ya da daha önceki kaynaklarda geçmektedir. Mevlana, güzel ve zarif yeteneği ile onlardan çoğunu yeniden canlandırmıştır. Çok kısa bir kıssa veya basit gündelik bir olay güzel ve yeterli bir kaynaktır. Mevlana bunlardan beklenmedik ve hassas sonuçlar çıkarabilen bir şairdir.³³⁸

Mevlana'ya göre kıssalar "mana" tohumunu ihtiva eden ölçeklerdir. "A kardeş, hikaye, masal, bir ölçeye benzer; manaysa içindeki buğdaydır. Akıllı kişi mana buğdayını alır; alınıp götürülse bile ölçeye bakmaz."³³⁹ Kıssalar, tıpkı limana ulaşıncaya kadar yolu aydınlatan fenerlere benzerler. Onlar insanlara ebedî olan bir bahçenin kokusunu haber veren meyveler mesabesinde dirler.³⁴⁰ Kıssalar gerçeğe, hakikate açılan kapılardır. Aynı zamanda yetkin olmayan kimselerin bir takım sırlara vakıf olmamaları için anlatılmaktadır.³⁴¹

Mevlana'ya göre kıssa anlatmak küçümsenecek veya hakir görülecek bir olay değildir. Çünkü ona göre Allah bile kıssalar söylemekte ve örnekler vermektedir.³⁴² Mevlana, Mesnevi'de misallerin, teşbihlerin, latifelerin, şakaların ve kıssaların çokça yer almasının nedenini "Benim beytim beyit değil, iklimdir; benim alayım, şakam, alay, şaka değil öğretiştir."³⁴³ "Alay da bir şey öğretmektir, onu gerçek olarak işit; onun görünüşteki alayına kapılma. Her gerçek alaycılara göre alaydır; ama alaylar bile, akıllılarca gerçektir."³⁴⁴ beyitleriyle ifade etmektedir.

³³⁶ Tahir Olgun, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, 2. Baskı, Selam Yay., Konya 1971, C. I. s. 21.

³³⁷ Arpaguş, a.g.e., s. 128.

³³⁸ Yousofi, a.g.m., s. 647-651.

³³⁹ Mesnevî, C. II. s. 658. (b. 3633-3634)

³⁴⁰ Schimmel, a.g.e., s. 57.

³⁴¹ Arpaguş, a.g.e., s. 133.

³⁴² Mesnevî, C. III. s. 143. (b. 2115)

³⁴³ Mesnevî, C. V. s. 225. (b. 2498)

³⁴⁴ Mesnevî, C. IV. s. 628. (b. 3558-3559)

Mesnevî’de yer alan kıssalar, insanın dikkatini celbeden latif tuzaklardır. Bağların bostanların etrafını çeviren dikenli çitler gibidir. Yanından geçenlerin eteklerine takılıp onları kendine çeksin. Böylece bir anlık olsa bile insanı düşünmeye sevk etmektedir.³⁴⁵

Mevlana’nın bütün uğraşı, anlaşılma ve toplumun geniş bir kesimine hitap edebilmektir. “Halkın anlaması için vasıta şarttır.”³⁴⁶ bu sebeptendir ki, Mevlana birçok konu hakkındaki düşüncelerini kıssalarla sunmuştur. “Hikayenin içyüzü, yemdir, tuzaktır ama dış yüzünü de toptan işit. Manayı (hakikati) anlatmak yeter olsaydı dünya halkı, işten-güçten kalırdı düzen bozulurdu.”³⁴⁷ Mevlana kıssaların gerekliliğine dikkat çekmektedir. Sadece soyut anlatımların yeterli olmayacağını ve insanların bundan sıkılacaklarını belirtmektedir. Ayrıca kimi insanların kıssa dinlemekten hoşlandıklarını ifade etmektedir. Kimi insanların da bundan hoşlanmadıklarını ifade etmektedir.³⁴⁸ “Her kuşun ayrı bir kafesi vardır.”³⁴⁹ Kıssalar muhatabı olan zümrenin tamamına göre değildir.³⁵⁰

Mesnevî kıssalarının ve ondaki sırların anlaşılması zannedildiği gibi kolay değildir. Nitekim bunu Mesnevî’de yer alan Kıptî ile Sıptî kıssasının içerisinde yer alan şu cümlelerle açıklığa kavuşmaktadır: “Sen sanır mısın ki Mesnevî’yi okuyasın da manasını bedavaca duyusun, anlayasın? Yahut da sanır mısın ki hikmet, gizli şey kolayca kulağına girsin ağzına geliversin? Duysan bile bunlar, masal gelir sana, kabuk görünür, tanelerin içlerini göremezsin. İnadından, azlığından Şehname yahut Kelile, sence tıpkı Kur’an. Yardım sürmesi gözünü açarsa, o zaman gerçeğe geçici şeyi ayırt edebilirsin.”³⁵¹ Mevlana kabiliyetli olan kimselerin keşfedebilmeleri için hakikatlerin, gerçeklerin kıssalarla anlatıldığını³⁵² beşinci ciltteki “Ayaz’ın” kıssasındaki şu cümlelerle “Anlatılan, hikayenin dış yüzüdür; bu da hikayeyi dinleyenlerin anlayışlarına, düşünce aynalarındaki görüşe göre söylenir. Bu hikayenin içyüzündeki kutsallıktan söz açsam söz, bu inişten utanır; bu utançtan baş

---

³⁴⁵ Arpaguş, a.g.e., s. 132.

³⁴⁶ Mesnevî, C. V. s. 22. (b. 228)

³⁴⁷ Mesnevî, C. I. s. 254. (b. 2634–2635)

³⁴⁸ Arpaguş, a.g.e., s. 133.

³⁴⁹ Mesnevî, C. IV. s. 511. (b. 2015)

³⁵⁰ Öğke, a.g.m., s. 260.

³⁵¹ Mesnevî, C. IV. s. 623. (b. 3459–3464)

³⁵² Arpaguş, a.g.e., s. 133.

da yiter-gider, sakal da, kalem de... Akıllıya bir işaret yeter.”³⁵³ açıklığa kavuşturmuştur. Mesnevî’deki kıssalar muhatabın belirli bir yetkinliğe ulaşması için anlatılmaktadır. Amaç muhatabın seviyesini yükselterek gerçekleri anlayabilmesini sağlayabilmektir.³⁵⁴

“Mesnevi’de verilen kıssalar birer zarf durumundadırlar. Zarf görünüşte olan şeydir. Önemli olan zarfın içindeki “öz”dür. Yani mazruftur.”³⁵⁵ Mesnevî’de çeşitli vesilelerle aktarılan kıssalar asla amaç seviyesinde değildirlere. Kıssalar konuların anlaşılması amacıyla anlatılan araç mesabesinde dirler. Öz değil kabukturlar. “Masallar dinleyip onun dış yüzüne, onun nakşına yamanan “şın” harfine benzeme. O dilsiz Kelile, söyleyip durmadaydı hani; pek bir şey anlatmaya gücü yetmeyen Dimne’nin sözünü nasıl anlardı?”³⁵⁶

Mevlana’nın Mesnevî’de kıssalara yer vermesi kısa söylemek için değil de, bunun tam tersine kıssalardan ders alınması düşüncesi ile dir. Nitekim Mevlana “Kıssadan hisse al.”³⁵⁷ demektedir. Mevlana kıssalardan ders ve ibret alınması gerektiğini ve bunun yanı sıra kıssalar üzerinde insanların düşüncelerini yoğunlaştırmasını istemektedir. “Musa’yı anış, hatırlarda bir düğüm oldu; bunlar deniyor, çok önceleri olup bitenlerin hikayeleri. Musa’yı anış, gizlemek için ama, a iyi adam, Musa’nın ışığı yanında senin. Musa da senin varlığında, Firavun da; birbirine düşman olan bu iki kişiyi kendinde araman gerek.”³⁵⁸

1. Mesnevi’de Yer Alan Kıssaların Kaynağı

Birçok eser gibi Mesnevî’de kendisinden önce yazılan bazı eserlerden ilham almıştır.³⁵⁹ Hatta Mesnevi’ye yüz civarında eserin kaynaklık ettiği iddia

³⁵³ Mesnevî, C. V, s. 179. (b. 1892)

³⁵⁴ Mesnevî, C. IV. s. 513. (b. 2069–2070) C. III. s. 259. (b. 3637–3641) C. V. s. 314. (b. 3599)

³⁵⁵ Ayan, a.g.t., s. 59.

³⁵⁶ Mesnevî, C. II. s. 658. (b. 3627–3628)

³⁵⁷ Mesnevî, C. I. s. 165. (b. 1395) C. I. s. 117 (b.904) C. II. s. 108 (b. 3000)

³⁵⁸ Mesnevî, C. III. s. 94. (b. 1252–1253)

³⁵⁹ Çiçek, a.g.e., s. 74.

edilmektedir.³⁶⁰ Mesnevî’de yer alan kıssaların hepsinin Mevlana tarafından uydurulmasına imkan yoktur.³⁶¹

Mevlana esere vücut verirken çeşitli kaynaklardan faydalanmıştır. Kıssalarda Kur’an ayetleri, Peygamberin hadis ve uygulamalarına atıfta bulunur. Mesnevî’de, Yunan, Hint, Fars ve Türk ve halk kıssalarından istifade edilmiştir.³⁶²

Mesnevî’deki kıssaların birçoğu Kelile ve Dimne, Attar’ın, Esrarname ve İlahîname’si, Senâî’nin Hadikatu’l-Hakika’sı³⁶³, Sa’lebi’nin Kısasu’l Enbiya’sı, Gazzali’nin İhyau Ulumiddin’i, Şemsi Tebrizî’nin Makalat’ı³⁶⁴, Cahız’ın fabl türü kıssalarından oluşan Kitabü’l Hayavan’ı ve cimrilerin hayatlarını konu alan Kitabü’l-Buhala’sı³⁶⁵, “cuha” menkıbeleri, Mahmud ve Ayaz kıssalarından, Leyla ve Mecnun kıssası, evliya menkıbeleri ve geçmiş milletlerin kıssalarından bazı kısımlar alınmıştır.³⁶⁶

Mesnevî’deki kıssaların çoğu zaten bilinmekteydi,³⁶⁷ ancak Mevlana bu kıssalardan tamamen hafızası yoluyla yararlanmış ve kendi görüş ve anlayışıyla yeniden ele alarak coşkun, acı ve bazen de çok derin, bir anlatımla ele almayı başarmıştır.³⁶⁸

D. MESNEVÎ’DEKİ KISSALARIN ANLATILDIKLARI YERLERE GÖRE DAĞILIMI

Mevlana, Mesnevî’de kıssaları konuların farklı aşamalarında aktarmaktadır. Kıssalar yer olarak konunun girişinde, ortasında, sonunda ve çerçeve olarak anlatılmaktadır. Mevlana’nın böyle bir dağılım yapmasının nedeni tamamen konuların ve kıssaların verimliliğini arttırmaktır.

---

³⁶⁰ Adnan Karaismailoğlu; *Mevlana ve Mesnevî*, Akçağ Yayınları, Ankara 2001, s. 59.

³⁶¹ İzbudak, a.g.e., s. 6.

³⁶² Schimmel, a.g.e., s. 41.

³⁶³ Yousofi, a.g.m., s. 647

³⁶⁴ Arpağuş, a.g.e., s. 36.

³⁶⁵ Ahmet Kazım Ürün, “Mevlana’nın Edebi Kişiliğini Etkileyen Şahsiyetler ve Eserleri,” *III. Uluslar Arası Mevlana Kongresi*, S. Ü. Yay., Konya 2003, s. 74.

³⁶⁶ Arpağuş, a.g.e., s. 132.

³⁶⁷ Yousofi, a.g.m., s. 647.

³⁶⁸ Şefik Can, *Mesnevî Hikayeleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, s. 14.

1. Konunun Girişinde Kullanılan Kıssalar

Birinci Ciltteki Kıssalar; Bakkal ve Papağan,³⁶⁹ Rum Elçisi,³⁷⁰ Baur Oğlu Bel'am.³⁷¹

İkinci Ciltteki Kıssalar; Birisinin İsa(a.s.)'dan Mucize İstemesi,³⁷² Doğan ve Kocakarı,³⁷³ Şeyh Ahmed Hidreveyh Kıssası,³⁷⁴ Köylünün Karanlıkta Öküz Sanarak Arslanı Okşaması,³⁷⁵ Anasını Öldüren Kişi,³⁷⁶ Padişahın İki Köleyi İmtihan Etmesi,³⁷⁷ Susuz Adamın Çabası,³⁷⁸ Zunnûn'i Mısırî ve Dostları,³⁷⁹ Lokman ve Efendisi,³⁸⁰ Hz. Musa ve Çoban,³⁸¹ Akıllı Düşman,³⁸² Peygamber'in Hasta Ziyareti,³⁸³ Fahişeyle Nikah,³⁸⁴ Mescid-i Dırar,³⁸⁵ Yahya(a.s.)'nın Hz. İsa'ya Secde Etmesi.³⁸⁶

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Sevgilinin Yanlışı,³⁸⁷ Harut ile Marut,³⁸⁸ Fil Nasıl Bir Hayvandır?,³⁸⁹ Hz. İsa(a.s.)'ın Ahmaklardan Kaçışı,³⁹⁰ Susuz Kalan Kervan,³⁹¹ Peygamber'in Esirlere Bakıp Gülümsemesi.³⁹²

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Zalimlere Hayır Dua Eden Vaiz,³⁹³ Dervişin Rüyası,³⁹⁴ Halime'nin Çırpınışı,³⁹⁵ Şair'in Kıssası,³⁹⁶ Köpeğin Kör Dilenciye

---

³⁶⁹ Mesnevî, C. I. s. 55. (b. 248)

³⁷⁰ Mesnevî, C. I. s. 165. (b.1395)

³⁷¹ Mesnevî, C. I. s. 308. (b. 3310)

³⁷² Mesnevî, C. II. s. 401. (b. 142)

³⁷³ Mesnevî, C. II. s. 417. (b. 323)

³⁷⁴ Mesnevî, C. II. s. 420. (b. 378)

³⁷⁵ Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 504)

³⁷⁶ Mesnevî, C. II. s. 447. (b. 777)

³⁷⁷ Mesnevî, C. II. s. 456. (b. 855)

³⁷⁸ Mesnevî, C. II. s. 479. (b. 1995)

³⁷⁹ Mesnevî, C. II. s. 493. (b. 1398)

³⁸⁰ Mesnevî, C. II. s. 500. (b. 1465)

³⁸¹ Mesnevî, C. II. s. 524. (b. 1721)

³⁸² Mesnevî, C. II. s. 537. (b. 1799)

³⁸³ Mesnevî, C. II. s. 555. (b. 2142)

³⁸⁴ Mesnevî, C. II. s. 570. (b. 2337)

³⁸⁵ Mesnevî, C. II. s. 606. (b. 2831)

³⁸⁶ Mesnevî, C. II. s. 657. (b. 3613)

³⁸⁷ Mesnevî, C. III. s. 21. (b. 172)

³⁸⁸ Mesnevî, C. III. s. 52. (b. 796)

³⁸⁹ Mesnevî, C. III. s. 99. (b. 1260)

³⁹⁰ Mesnevî, C. III. s. 186. (b. 2571)

³⁹¹ Mesnevî, C. III. s. 227. (b. 3131)

³⁹² Mesnevî, C. III. s. 317. (b. 4474)

³⁹³ Mesnevî, C. IV. s. 356. (b. 81)

³⁹⁴ Mesnevî, C. IV. s. 406. (b. 858)

³⁹⁵ Mesnevî, C. IV. s. 426. (b. 915)

Saldırması,³⁹⁷ Rüzgar ve Hz. Süleyman,³⁹⁸ Birisinin Hz. Peygamber'e İtirazda Bulunması,³⁹⁹ Doğan ve Kocakarı,⁴⁰⁰ Hz. Peygamber ve Arap Emirleri,⁴⁰¹ Üzeyir(a.s.)'in Çocuklarının, Kendisinden Babalarını Sormaları,⁴⁰² Kıbtî(Mısırlı) İle Sıbtî (İsrailoğlu),⁴⁰³ Cebrail ve Hz. Peygamber.⁴⁰⁴

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Yol Kesen Dört Kuş,⁴⁰⁵ Bedevinin Köpeği,⁴⁰⁶ Hakim ve Tavus Kuşu,⁴⁰⁷ Bana Ebubekir Adında Birini Getirin,⁴⁰⁸ Peygamberlik Davasına Girişen Kişi,⁴⁰⁹ Aşığın Hali⁴¹⁰, Halayığın Kıssası,⁴¹¹ Darvanlıların Kıssası,⁴¹² Nasuh Tövbenin Kıssası,⁴¹³ Şeyh Muhammed Serrezi,⁴¹⁴ Fenerle Dolaşan Rahip,⁴¹⁵ Yoksul Dervişin Horasan Amidi'nin Kölelerini Görmesi,⁴¹⁶ Beyin Kölesinden Şarap İstemesi.⁴¹⁷

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Kuyruğu mu Başı mı,⁴¹⁸ Hintli Kölenin Efendisinin Kızına Aşık Oluşu,⁴¹⁹ Sevgilisini Beklerken Uykuya Dalan Aşık,⁴²⁰ Şairin Aşure Günü Halep'e Gitmesi,⁴²¹ Gece Yarısı Davul Çalınması,⁴²² Hz. Bilal'in Azad Edilmesi,⁴²³ Sultan Mahmud ve Kölesi,⁴²⁴ Şeyh Harraka'nin Müridi,⁴²⁵ İmad'ül Mülk'ün Padişahı Attan Soğutması.⁴²⁶

---

³⁹⁶ Mesnevî, C. IV. s. 447. (b. 1156)

³⁹⁷ Mesnevî, C. IV. s. 433. (b. 1045)

³⁹⁸ Mesnevî, C. IV. s. 503. (b. 1898)

³⁹⁹ Mesnevî, C. IV. s. 510. (b. 1992)

⁴⁰⁰ Mesnevî, C. IV. s. 559. (b. 2629)

⁴⁰¹ Mesnevî, C. IV. s. 570. (b. 2779)

⁴⁰² Mesnevî, C. IV. s. 609. (b. 3270)

⁴⁰³ Mesnevî, C. IV. s. 622. (b. 3431)

⁴⁰⁴ Mesnevî, C. IV. s. 646. (b. 3756)

⁴⁰⁵ Mesnevî, C. V. s. 10. (b. 30)

⁴⁰⁶ Mesnevî, C. V. s. 53. (b. 477)

⁴⁰⁷ Mesnevî, C. V. s. 59. (b. 535)

⁴⁰⁸ Mesnevî, C. V. s. 89. (b. 845)

⁴⁰⁹ Mesnevî, C. V. s. 116. (b. 1118)

⁴¹⁰ Mesnevî, C. V. s. 126. (b. 1241)

⁴¹¹ Mesnevî, C. V. s. 136. (b. 1341)

⁴¹² Mesnevî, C. V. s. 147. (b. 1472)

⁴¹³ Mesnevî, C. V. s. 206. (b. 2225)

⁴¹⁴ Mesnevî, C. V. s. 242. (b. 2667)

⁴¹⁵ Mesnevî, C. V. s. 260. (b. 2888)

⁴¹⁶ Mesnevî, C. V. s. 286. (b. 3165)

⁴¹⁷ Mesnevî, C. V. s. 304. (b. 3440)

⁴¹⁸ Mesnevî, C. VI. s. 381. (b. 129)

⁴¹⁹ Mesnevî, C. VI. s. 397. (b. 249)

⁴²⁰ Mesnevî, C. VI. s. 429. (b. 595)

⁴²¹ Mesnevî, C. VI. s. 444. (b. 780)

⁴²² Mesnevî, C. VI. s. 451. (b. 848)

⁴²³ Mesnevî, C. VI. s. 455. (b. 891)

1. 1. Konunun Girişinde Kullanılan Kıssalara Mesnevî'den Örnek (Akıllı Düşman)

- Akıllı birisi atına binmiş gidiyordu. Uyumuş bir adamın da ağzına yılan giriyordu.
- Atlı onu gördü. Yılanı ürkütüp kaçırmak için atını sürdü ise başaramadı.
- Atlının akli fazla idi. Yani çok şeye akli erdiği için, uyuyan adama var gücü ile birkaç topuz vurdu.
- Adam topuzun acısından sıçradı, bir ağacın altına kaçtı.
- Ağacın altına bir çok çürük elma dökülmüştü. Atlı; “Ey dertli kişi bu elmalardan ye” dedi.
- Adama o kadar elma yedirdi ki artık yedikleri ağzından geri gelmeye başladı.
- Elma yiyen garip; “Ey emir!” diye bağırdı. “Ben sana ne yaptım ki bana böyle zulmediyorsun? Bunun sebebi nedir.
- Gerçekten de canıma bir kasdın varsa bir kılıç vur. Birden kanımı dök, iş bitsin.” dedi.
- Sana görüdüğüm saat ne uğursuz saatmiş, senin yüzünü görmeyen kişi ne mutlu kişidir.
- Bir cinayet işlemeyen, az çok bir iş yapmadan bu sistemi, bu zulmü dinsizler bile caiz görmez.
- Söz söylerken bile ağzımdan kan fişkırmada. Allah’ım bu adamın cezasını ver.”
- Her an kötü sözler söylemekte, lanet etmekte idi. Atlı ise “Bu ovada koş bakalım.” diye durmadan ona vuruyordu.
- Adam atının korkusundan, topuz acısından rüzgar gibi koşmaya başladı. Koşuyordu ama yüz üstü yerlere kapaklanıyordu.
- Karnı tıka basa dolu idi. Gözünden uyku akıyordu. Yorgundu. Ayakları, yüzü yara bere içinde kaldı. Bedeninde de yüzlerce yara açıldı.
- Atlı akşama kadar o adamı koşturdu durdu. Sonunda adamın safrası kabardı, kusmaya başladı.
- Onun yediği her şey ağzından çıktı. O yemeklerle beraber yılan da dışarı fırladı.
- Ağzından o yılanın çıktığını, o iyi kalpli kişinin, o atının önünde yerlere kapandı.
- O kara çirkin, iri yılanı görünce bütün dertlerini unuttu.

---

⁴²⁴ Mesnevî, C. VI. s. 489. (b. 1387)

⁴²⁵ Mesnevî, C. VI. s. 547. (b. 2049)

⁴²⁶ Mesnevî, C. VI. s. 651. (b. 3351)

- Atlıya dedi ki: “Sen rahmet Cebrailisin, yahut da nimetler veren bir lütuf sahibisin.
- Seni gördüğüm saat ne kutlu bir saatmiş; ben ölmüş gitmişim; bana yeniden can bağışladın.
- Senin yüzünü görene, yahut ansızın mahallene gelene ne mutlu....
- Ey tertemiz ve övülmeye layık olan ruh! Sana ne kadar kötü, ne kadar boş sözler söyledim
- Ey benim efendim! Ey padişahlar padişahı! Kusura bakma, o sözleri ben söylemedim. Benim bilgisizliğim söyledi.
- Eğer bu hali azıcık bilmiş olsaydım, münasebetsiz sözler söylemezdim
- Bunu bana birazcık açsaydın ey güzel huylu! Ben seni överdim, hem de çok överdim.
- Fakat susuyor, çoşup köpürüyor, bir şey söylemeden başıma vuruyordun.
- Başım sersemledi, aklım başımdan gitti. Zaten beyni küçük olan bu başta akıl mı kalır?
- Ey güzel huylu, ey güzel işli! Beni bağışla, söylediklerimi deliliğime ver.”
- Atlı adam dedi ki: “O hali birazcık anlatsaydım ödün patlardı. Ciğerin de o anda erir, su kesilirdi.
- Yılanı sana anlatsaydım, onun nasıl olduğunu söyleseydim, korkudan canın çıkıverirdi.
- Hz. Mustafa efendimiz de buyurmuştur ki: “Sizin kendi içinizde, canınızda olan düşmanı, yani nefsinizi size açıkça anlatacak olsam
- Cesur kişilerin bile ödleri patlardı. Ne yola gidebilir, ne de bir işin çaresine bakarlardı.
- Eğer Peygamber efendimizin bildiklerini bir kişi bilmiş olsaydı, ne niyaz etmeye, yalvarmaya gönlünde bir güç bulabilirdi, ne bedeninde oruç tutmaya, namaz kılmaya bir kuvvet kalırdı.
- Kedinin önündeki fare gibi, yol olur giderdi. Kurdun önündeki kuzu gibi ölürdü.
- Ne hilesi kalırdı, ne de yolu yordamı. Onun için, ben, içinizdeki korkunç düşmanı size söylemeden sizi terbiye etmede, yetiştirmedeyim.”
- Atlı içine yılan giren adam dedi ki: “eğer sen içindeki yılanı bilseydin, ne elma yemeye kuvvetin kalırdı, ne yol yürümeye, ne de kusmaya...
- Senden uygunsuz sözler işitmekle beraber atımı sürüyor, seni koşturuyordum. İçimden de “Ya Rabbi, yılanın çıkmasını kolaylaştır.” diye dua ediyordum.
- Seni koşturduğumun sebebini söylemiyordum. Fakat seni kendi haline bırakma da elimden gelmiyordu.”
- Yılandan kurtulan adam secde eder; “Ey bana kutluluk, ey benim devletim definem, hazinem!

- Ey yüce kişi, bu hayırlı işin karşılığını Allah'tan bul. Bu zayıfın sana şükretmeye gücü, kuvveti yok.
- Ey kendisine uyulan er! İyiliğinin karşılığını sana Allah versin. Bende sana şükredecek dudak da yok, çene de yok ses de yok.”
- İşte akıllıların düşmanlığı böyle olur. Onların verdikleri zehir bile cana safadır, ruha gıdadır.

2. Konunun Ortasında Kullanılan Kıssalar

Birinci Ciltteki Kıssalar; Azrail'in Bakışı,⁴²⁷ Hüdhd Hüd Kıssası,⁴²⁸ Hannane Direği, Ebu Cehil'in Avucundaki Taşlar, Bir Nahivci İle Gemici,⁴²⁹ Kazvinlinin Vücuduna Arslan Resmi Dövdürmesi,⁴³⁰ Kurt ve Tilkinin Arslanla Ava Gitmeleri,⁴³¹ Kapıyı Çalan Dost,⁴³² Hz. Yusuf'un Armağan İstemesi,⁴³³ Vahiy Katibine Vahyin Işığı Vurunca Ayeti Peygamberden Önce Okuması,⁴³⁴ Harut İle Marut,⁴³⁵ Sağırın Hasta Komşusunu Ziyareti,⁴³⁶ Kölelerin Lokman'a İtiraf Etmeleri,⁴³⁷ Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin Seyisinin Kulağına Fısıldaması,⁴³⁸ Şeytan'ın Sapıklığına Karşı Hz. Adem'in Kendini Beğenmesi.⁴³⁹

İkinci Ciltteki Kıssalar; Lahavle Yiyen Eşek,⁴⁴⁰ Hz. Ömer Zamanında Birisinin Kaşındaki Beyaz Kılı Ramazan Hilali Sanması,⁴⁴¹ Zahidin Cevabı,⁴⁴² Sufilerin Misafirin Eşeğini Satmaları,⁴⁴³ Müflisin Şehirde Dolaştırılması,⁴⁴⁴ Doğanın Baykuşlar İçine Düşmesi, Yola Diken Eken Adam,⁴⁴⁵ Ayının Dostluğu,⁴⁴⁶ Kör

⁴²⁷ Mesnevî, C. I. s. 128. (b. 961)

⁴²⁸ Mesnevî, C. I. s. 142. (b. 1207)

⁴²⁹ Mesnevî, C. I. s. 267. (b. 2847)

⁴³⁰ Mesnevî, C. I. s. 286. (b. 2994)

⁴³¹ Mesnevî, C. I. s. 288. (b. 3025)

⁴³² Mesnevî, C. I. s. 290. (b. 3067)

⁴³³ Mesnevî, C. I. s. 295. (b. 3169)

⁴³⁴ Mesnevî, C. I. s. 299. (b. 3240)

⁴³⁵ Mesnevî, C. I. s. 309. (b. 3333)

⁴³⁶ Mesnevî, C. I. s. 311. (b. 3373)

⁴³⁷ Mesnevî, C. I. s. 328. (b. 3598)

⁴³⁸ Mesnevî, C. I. s. 358. (b. 3858)

⁴³⁹ Mesnevî, C. I. s. 360. (b. 3907)

⁴⁴⁰ Mesnevî, C. II. s. 402. (b. 157)

⁴⁴¹ Mesnevî, C. II. s. 398. (b. 113)

⁴⁴² Mesnevî, C. II. s. 423. (b. 446)

⁴⁴³ Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 515)

⁴⁴⁴ Mesnevî, C. II. s. 434. (b. 586)

⁴⁴⁵ Mesnevî, C. II. s. 481. (b. 1230)

⁴⁴⁶ Mesnevî, C. II. s. 540. (b. 1932)

Dilenci,⁴⁴⁷ Deli ile Calinus,⁴⁴⁸ İki Ayrı Kuşun Kıssası,⁴⁴⁹ Allah'ın Hz. Musa'ya Hitabı,⁴⁵⁰ Üç Arkadaş Ve Bahçıvanın Oyunu,⁴⁵¹ Derviş ve Beyazıd-ı Bestami,⁴⁵² Gencin Veliye Sorusu,⁴⁵³ Köpeğin Dilenciye Saldırması,⁴⁵⁴ Muhtesip İle Sarhoş,⁴⁵⁵ Hakimin Şikayeti,⁴⁵⁶ Cemaati Kaçıran Adam,⁴⁵⁷ Kaybolan Deveyi Arayış,⁴⁵⁸ Dört Hintli,⁴⁵⁹ Oğuzların Birini Korkutmaları,⁴⁶⁰ İhtiyarın Hekime Şikayeti,⁴⁶¹ Çocuk İle Cuha,⁴⁶² Filozof ile Bedevi,⁴⁶³ İbrahim Edhem ve Kerametleri,⁴⁶⁴ Birinin Şeyhin Aleyhinde Bulunması ve Müridin Cevabı,⁴⁶⁵ Şuayb'ın Cevabı,⁴⁶⁶ Fare ile Deve,⁴⁶⁷ Hırsızlıkla Suçlanan Derviş,⁴⁶⁸ Ölümsüzlük Veren Meyveyi Arayış,⁴⁶⁹ Dört Hintlinin Kavgaları,⁴⁷⁰ Kaz Yavruları.⁴⁷¹

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Fil Yavrularını Yiyenlerin Hali,⁴⁷² Sebelilerin Kıssası,⁴⁷³ Hastaların Her Sabah Hz. İsa(a.s.) Gitmeleri,⁴⁷⁴ Doğanın Kazları Karaya Çağırması,⁴⁷⁵ Darvanlıların Hilesi,⁴⁷⁶ Mecnun'un Köpeği Okşaması,⁴⁷⁷ Çakalın Kıssası,⁴⁷⁸ Bıyıkların Yağlayan Adam,⁴⁷⁹ Kır Saçlı Damat,⁴⁸⁰ Sevgilinin Yanında

---

⁴⁴⁷ Mesnevî, C. II. s. 542. (b. 1993)

⁴⁴⁸ Mesnevî, C. II. s. 548. (b. 2095)

⁴⁴⁹ Mesnevî, C. II. s. 548. (b. 2104)

⁴⁵⁰ Mesnevî, C. II. s. 556. (b. 2158)

⁴⁵¹ Mesnevî, C. II. s. 556. (b. 2168)

⁴⁵² Mesnevî, C. II. s. 559. (b. 2220)

⁴⁵³ Mesnevî, C. II. s. 570. (b. 2342)

⁴⁵⁴ Mesnevî, C. II. s. 571. (b. 2358)

⁴⁵⁵ Mesnevî, C. II. s. 573. (b. 2391)

⁴⁵⁶ Mesnevî, C. II. s. 596. (b. 2751)

⁴⁵⁷ Mesnevî, C. II. s. 598. (b. 2778)

⁴⁵⁸ Mesnevî, C. II. s. 610. (b. 2918)

⁴⁵⁹ Mesnevî, C. II. s. 616. (b. 3034)

⁴⁶⁰ Mesnevî, C. II. s. 617. (b.3053)

⁴⁶¹ Mesnevî, C. II. s. 619. (b. 3095)

⁴⁶² Mesnevî, C. II. s. 621. (b. 3124)

⁴⁶³ Mesnevî, C. II. s. 624. (b. 3183)

⁴⁶⁴ Mesnevî, C. II. s. 626. (b. 3217)

⁴⁶⁵ Mesnevî, C. II. s. 630. (b. 3310)

⁴⁶⁶ Mesnevî, C. II. s. 634. (b. 3374)

⁴⁶⁷ Mesnevî, C. II. s. 637. (b. 3448)

⁴⁶⁸ Mesnevî, C. II. s. 640. (b. 3489)

⁴⁶⁹ Mesnevî, C. II. s. 659. (b. 3652)

⁴⁷⁰ Mesnevî, C. II. s. 661. (b. 3692)

⁴⁷¹ Mesnevî, C. II. s. 665. (b. 3777)

⁴⁷² Mesnevî, C. III. s. 11. (b. 69)

⁴⁷³ Mesnevî, C. III. s. 26. (b. 283)

⁴⁷⁴ Mesnevî, C. III. s. 27. (b. 298)

⁴⁷⁵ Mesnevî, C. III. s. 34. (b. 432)

⁴⁷⁶ Mesnevî, C. III. s. 36. (b. 474)

⁴⁷⁷ Mesnevî, C. III. s. 41. (b. 567)

⁴⁷⁸ Mesnevî, C. III. s. 49. (b. 721)

⁴⁷⁹ Mesnevî, C. III. s. 50. (b. 732)

Okunan Mektup,⁴⁸¹ Öğretmen Kıssası,⁴⁸² Kuyumcunun Cevabı,⁴⁸³ Dağda Yalnız Yaşayan Derviş,⁴⁸⁴ Katır ve Deve,⁴⁸⁵ Üzeyir'in Eşeği,⁴⁸⁶ Şeyhin Oğullarının Ölümü,⁴⁸⁷ Kör İhtiyarın Kur'anı Yüzünden Okuması,⁴⁸⁸ Şeyh Dakuki ve Kerametleri,⁴⁸⁹ Sebelilerin Ahmaklığı,⁴⁹⁰ Köpeğin Sözü,⁴⁹¹ Sufinin Boş Sofraya Aşkı,⁴⁹² Bebeğin Konuşması,⁴⁹³ Tavşancıl Kuşu,⁴⁹⁴ Hayvanların Dilini Öğrenen Adam,⁴⁹⁵ Hz. Hamza'nın Cesareti,⁴⁹⁶ Hz. Bilal'in Ölümü,⁴⁹⁷ Cebrail'in Meryem'e Görünmesi,⁴⁹⁸ Aşık Öldüren Mescit,⁴⁹⁹ Nohut Kıssası,⁵⁰⁰ Sivrisineğin Şikayeti.⁵⁰¹

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Gül Kokusundan Bayılan Adam,⁵⁰² Keçiboynuzu Kıssası, Toprak(Kil) Yiyen Adam,⁵⁰³ Suya Ceviz Atan Adam,⁵⁰⁴ Gül Bahçesindeki Sufi,⁵⁰⁵ Mecnun İle Devesi,⁵⁰⁶ Padişah İle Kölesi,⁵⁰⁷ Koca Sarıklı Alim,⁵⁰⁸ Methiyeler Yazan Kişi,⁵⁰⁹ Beyazıd-ı Bestami,⁵¹⁰ Üç Balık,⁵¹¹ Yakalanan Kuş,⁵¹² Hz. Ali'den Yardım İsteyen Kadın,⁵¹³ Mümin ile Filozof'un Konuşmaları,⁵¹⁴ Padişahın

---

⁴⁸⁰ Mesnevî, C. III. s. 105. (b. 1377)

⁴⁸¹ Mesnevî, C. III. s. 106. (b. 1406)

⁴⁸² Mesnevî, C. III. s. 113. (b. 1548)

⁴⁸³ Mesnevî, C. III. s. 118. (b. 1625)

⁴⁸⁴ Mesnevî, C. III. s. 118. (b. 1635)

⁴⁸⁵ Mesnevî, C. III. s. 125. (b. 1746)

⁴⁸⁶ Mesnevî, C. III. s. 126. (b. 1764)

⁴⁸⁷ Mesnevî, C. III. s. 126. (b. 1773)

⁴⁸⁸ Mesnevî, C. III. s. 129. (b. 1836)

⁴⁸⁹ Mesnevî, C. III. s. 134. (b. 1925)

⁴⁹⁰ Mesnevî, C. III. s. 187. (b. 2601)

⁴⁹¹ Mesnevî, C. III. s. 202. (b. 2886)

⁴⁹² Mesnevî, C. III. s. 210. (b. 3015)

⁴⁹³ Mesnevî, C. III. s. 233. (b. 3221)

⁴⁹⁴ Mesnevî, C. III. s. 234. (b. 3239)

⁴⁹⁵ Mesnevî, C. III. s. 235. (b. 3267)

⁴⁹⁶ Mesnevî, C. III. s. 244. (b. 3420)

⁴⁹⁷ Mesnevî, C. III. s. 253. (b. 3518)

⁴⁹⁸ Mesnevî, C. III. s. 263. (b. 3701)

⁴⁹⁹ Mesnevî, C. III. s. 274. (b. 3932)

⁵⁰⁰ Mesnevî, C. III. s. 286. (b. 4160)

⁵⁰¹ Mesnevî, C. III. s. 325. (b. 4625)

⁵⁰² Mesnevî, C. IV. s. 370. (b. 256)

⁵⁰³ Mesnevî, C. IV. s. 400. (b. 625)

⁵⁰⁴ Mesnevî, C. IV. s. 411. (b. 745)

⁵⁰⁵ Mesnevî, C. IV. s. 461. (b. 1358)

⁵⁰⁶ Mesnevî, C. IV. s. 475. (b. 1533)

⁵⁰⁷ Mesnevî, C. IV. s. 477. (b. 1562)

⁵⁰⁸ Mesnevî, C. IV. s. 478. (b. 1578)

⁵⁰⁹ Mesnevî, C. IV. s. 486. (b. 1739)

⁵¹⁰ Mesnevî, C. IV. s. 496. (b. 1802)

⁵¹¹ Mesnevî, C. IV. s. 525. (b. 2202)

⁵¹² Mesnevî, C. IV. s. 527. (b. 2245)

⁵¹³ Mesnevî, C. IV. s. 560. (b. 2656)

⁵¹⁴ Mesnevî, C. IV. s. 573. (b. 2833)

Nedimine Kızması,⁵¹⁵ Şehzade İle Büyücü Kadın,⁵¹⁶ Kadın ve Armut Ağacı,⁵¹⁷ Karıncalar ve Kalem.⁵¹⁸

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Oduncu Eşeğinin Arap Atlarına Özenmesi,⁵¹⁹ Zahid Kıskaç Karısı ve Cariye,⁵²⁰ Zahidin Tevekkül Denemesi,⁵²¹ Eşekleri Topladıkları İçin Korkup Kaçan Adam,⁵²² Açgözlü Öküz,⁵²³ Hırsız İle Bağ Sahibi,⁵²⁴ Çirkin Sesli Müezzin,⁵²⁵ Eti Kedi Yedi,⁵²⁶ Uzun Boylu ve Kısa Boylu Kardeşler,⁵²⁷ Kadının Sızlanması,⁵²⁸ Zahmet Çekmeyen Sufi.⁵²⁹

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Hırsızın Hilesi,⁵³⁰ Adamın Koçunun ve Elbiselerinin Çalınması,⁵³¹ Kervancının Tutarsızlığı,⁵³² Geri Geri Giden At,⁵³³ Yüzüne Pulluk Süren İhtiyar Kadın,⁵³⁴ Dua Eden Derviş,⁵³⁵ Bir Evden Ne İstediye Yok Cevabı Alan Derviş,⁵³⁶ Kurnaz Terzi,⁵³⁷ Eziyete Sabretmek Sevgilinin Ayrılığından Daha Kolaydır,⁵³⁸ Sufi ve Papaz,⁵³⁹ Çalışıp Çabalamadan Rızık Dileyen Fakir,⁵⁴⁰ Deve, Öküz ve Koçun Buldukları Otun Kıssası,⁵⁴¹ Padişahın Camiye Giderken Yol Açılması İçin İnsanların Dövülmesi,⁵⁴² Sultan Mahmud ve Hırsızlar,⁵⁴³ Mücevher

---

⁵¹⁵ Mesnevî, C. IV. s. 582. (b. 2933)
⁵¹⁶ Mesnevî, C. IV. s. 592. (b. 3085)
⁵¹⁷ Mesnevî, C. IV. s. 626. (b. 3544)
⁵¹⁸ Mesnevî, C. IV. s. 642. (b. 3721)
⁵¹⁹ Mesnevî, C. V. s. 218. (b. 2361)
⁵²⁰ Mesnevî, C. V. s. 200. (b. 2162)
⁵²¹ Mesnevî, C. V. s.220. (b. 2402)
⁵²² Mesnevî, C. V. s. 228. (b. 2538)
⁵²³ Mesnevî, C. V. s. 252. (b. 2856)
⁵²⁴ Mesnevî, C. V. s. 272. (b. 3059)
⁵²⁵ Mesnevî, C. V. s. 296. (b. 3367)
⁵²⁶ Mesnevî, C. V. s. 299. (b. 3410)
⁵²⁷ Mesnevî, C. V. s. 306. (b. 3473)
⁵²⁸ Mesnevî, C. V. s. 317. (b. 3645)
⁵²⁹ Mesnevî, C. V. s. 326. (b. 3738)
⁵³⁰ Mesnevî, C. VI. s. 406. (b. 360)
⁵³¹ Mesnevî, C. VI. s. 417. (b. 470)
⁵³² Mesnevî, C. VI. s. 425. (b. 545)
⁵³³ Mesnevî, C. VI. s. 470. (b. 1121)
⁵³⁴ Mesnevî, C. VI. s. 478. (b. 1226)
⁵³⁵ Mesnevî, C. VI. s. 478. (b. 1241)
⁵³⁶ Mesnevî, C. VI. s. 479. (b. 1254)
⁵³⁷ Mesnevî, C. VI. s. 516. (b. 1677)
⁵³⁸ Mesnevî, C. VI. s. 523. (b. 1763)
⁵³⁹ Mesnevî, C. VI. s. 524. (b. 1785)
⁵⁴⁰ Mesnevî, C. VI. s. 530. (b. 1839)
⁵⁴¹ Mesnevî, C. VI. s. 581. (b. 2463)
⁵⁴² Mesnevî, C. VI. s. 581. (b. 2471)
⁵⁴³ Mesnevî, C. VI. s. 607. (b. 2824)

Çıkaran Su Sığırı,⁵⁴⁴ Abdülgavs,⁵⁴⁵ Hz. Cafer'in Tek Başına Kale Fethetmesi,⁵⁴⁶ Şaşı Ömer,⁵⁴⁷ Kurnaz Dilenci,⁵⁴⁸ Zorla Şarap İçirilen Alim,⁵⁴⁹ İmr'ül Kays,⁵⁵⁰ Cuhinin Hilesi,⁵⁵¹ Şeyh Şeyban-ı Ra'i,⁵⁵² Bir Adamın Vasiyeti.⁵⁵³

2. 1. Konunun Ortasında Kullanılan Kıssalara Mesnevî'den Örnek (Kazvinlinin Vücuduna Arslan Resmi Dövdürmesi)

- Şu hikayede anlatıldığı gibi Kazvinlilerin adetine göre; bedenlerine, ellerine, omuzlarına, kendilerine zarar vermeyecek bir tarzda, iğne ucu ile mavi dövmeleer dövdürürlerdi.
- Kazvinlinin biri hamamda tellağın yanına gitti; “Lütfen bana bir dövme yap ama tatlılıkla yap canımı acıtma.” dedi.
- Tellak; “Söyle yiğidim, ne resmi yapayım?” diye sorunca, Kazvinli; “Kükremiş bir arslan resmi yap.” dedi.
- “Tali'im arslan burcudur. Arslan resmi döv. Gayret et ki tam arslana benzesin. Rengi solgun olmasın.”
- Tellak; “Vücudunun neresine döveyim?” deyince, Kazvinli; “Omzuma döv.” dedi.
- Tellak iğneyi batırınca, acısı adamın kürek kemiğine işledi.
- Kazvinli yiğit inleyerek; “Ey değerli usta, beni öldürdün; ne resmi yapıyorsun?” diye sordu.
- Tellak; “Arslan resmi yap demedin mi?” deyince, Kazvinli; “Neresinden başladım?” dedi.
- Tellak; “Kuyruğundan başladım.” dedi. Kazvinli; “ Ey iki gözüm kuyruğu bırak.” dedi.
- “Arslan Kuyruğunun sızısı kuyruk sokumumu sızlattı; kuyruğu, boğazımı sıktı, nefesimi kesti.
- Ey arslan yapan, sen kuyruksuz bir arslan yap, çünkü iğne acısından yüreğime fenalık geldi, bayılacağım.”

⁵⁴⁴ Mesnevî, C. VI. s. 612. (b. 2929)

⁵⁴⁵ Mesnevî, C. VI. s. 623. (b. 2982)

⁵⁴⁶ Mesnevî, C. VI. s. 629. (b. 3026)

⁵⁴⁷ Mesnevî, C. VI. s. 642. (b. 3227)

⁵⁴⁸ Mesnevî, C. VI. s. 691. (b. 3811)

⁵⁴⁹ Mesnevî, C. VI. s. 701. (b. 3925)

⁵⁵⁰ Mesnevî, C. VI. s. 709. (b. 3992)

⁵⁵¹ Mesnevî, C. VI. s. 746. (b. 4460)

⁵⁵² Mesnevî, C. VI. s. 778. (b. 4827)

⁵⁵³ Mesnevî, C. VI. s. 783. (b. 4879)

- Usta Kazvinli'ye acımadan, duyduğu acıları düşünmeden, arslanın bir başka tarafını yapmak için iğneyi tekrar batırdı.
- Kazvinli; "Aman, bu arslanın neresi?" diye bağırdı. Tellak da; "Kulağı." dedi.
- Adam "Bırak kulağı da olmasın ey usta, elini çabuk tut!"
- Tellak bu defa iğneyi başka bir tarafa batırınca, Kazvinli, yine feryada başladı.
- "Bu üçüncü de arslanın neresi?" diye bağırdı. Tellak da; "Karnıdır, azizim." diye cevap verdi.
- Kazvinli "Varsın arslan karınsız olsun, duyduğum acı arttıkça arttı, iğneyi batırma." dedi.
- Tellak, şaşırdı, hayli zaman parmağı ağzında kaldı.
- Sonra öfke ile iğneyi yere attı da; "dünyada bu iş kimin başına gelmiştir?" dedi.
- "Kuyruksuz, başsız, gövdesiz, arslanı kim görmüştür? Allah bile böyle bir arslan yaratmamıştır."
- Ey kardeş, iğne asısına sabret ki, kendi kafir nefsinin iğnesi acısından kurtulasın.
- Varlıktan kurtulmuş olanlara, gökyüzü de secde eder. Güneş de, Ay da.
- Kimin bedenindeki kafir nefsi öldü ise, güneş de onun buyruğuna girer, bulut da....

3. Konunun Sonunda Kullanılan Kıssalar

Birinci Ciltteki Kıssalar; Rum Halkı İle Çinlilerin Ressamlıkta Bahse Girişmeleri,⁵⁵⁴ Hz. Ömer Zamanında Medine'de Yangın Çıkması.⁵⁵⁵

İkinci Ciltteki Kıssalar; Yılandının Yılandan Yılan Çalması,⁵⁵⁶ Ev Sahibinin Hırsız Kovalaması,⁵⁵⁷ Çölde Yalnız Yaşayan Zahid.⁵⁵⁸

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Yılandının Gafleti,⁵⁵⁹ Namaza Düşkün Köle,⁵⁶⁰ Yanmayan Peşkir.⁵⁶¹

⁵⁵⁴ Mesnevi, C. I. s. 317. (b. 3480)

⁵⁵⁵ Mesnevî, C. I. s. 335. (b. 3720)

⁵⁵⁶ Mesnevî, C. II. s. 399. (b. 136)

⁵⁵⁷ Mesnevî, C. II. s. 599. (b. 2800)

⁵⁵⁸ Mesnevî, C. II. s. 667. (b. 3799)

⁵⁵⁹ Mesnevî, C. III. s. 63. (b. 976)

⁵⁶⁰ Mesnevî, C. III. s. 212. (b. 3056)

⁵⁶¹ Mesnevî, C. III. s. 223. (b. 3111)

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Karısını Başkasıyla Yakalayan Sufi,⁵⁶² Birinin Hz. Ali'yi İmtihan Etmesi,⁵⁶³ Hz. Osman'ın Hutbesi,⁵⁶⁴ Bir Adamın Birisine Danışması,⁵⁶⁵ Kıtık Zamanında Sevinen Zahid,⁵⁶⁶ Katır ve Deve.⁵⁶⁷

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Ceylan ve Eşekler,⁵⁶⁸ Mecnun'a Leyla'dan Daha Güzelleri Var Demeleri,⁵⁶⁹ Denize Para Atan Adam.⁵⁷⁰

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Türk Emiri'nin Seher Vakti Çalgıcı Çağırması,⁵⁷¹ Define Aramak İçin Mısır'a Giden Adam.⁵⁷²

3. 1. Konunun Sonunda Kullanılan Kıssalara Örnek (Namaza Düşkün Köle)

- Bey'in biri hamama gitmek istedi. Kölesine "Sungur!" diye seslendi. "Uyan, başımı yastıktan kaldır.
- Tası, peştameli, kili cariye Altun'dan al da hamama gidelim."
- Sungur hemen tası, peştamalı aldı, beyle beraber yola düştü.
- Yolda bir Mescid vardı. Sungur'un kulağına ezan sesi geldi.
- Sungur namaza pek düşküdü; "Benim ey kuluna lütuflarda bulunan beyim!" dedi.
- "Sen şu dükkanda birazcık otur, sabret, ben de mescide gideyim, namaz kılı vereyim."
- Sungur mescide girdi. Biraz sonra namaz bitti, dua edildi. Cemaat de, imam da mescidden dışarı çıktılar.
- Sungur kuşluk vaktine kadar mescidde kaldı. Bey onu epey bir zaman bekledi, gözetledi.
- Sonra; "Ey sungur, neden dışarı çıkmıyorsun!" diye bağırdı. O da "Ey benim hünerli beyim! Beni bırakmıyor." karşılığını verdi.

⁵⁶² Mesnevî, C. IV. s. 362. (b. 158)

⁵⁶³ Mesnevî, C. IV. s. 375. (b. 353)

⁵⁶⁴ Mesnevî, C. IV. s. 386. (b. 386)

⁵⁶⁵ Mesnevî, C. IV. s. 506. (b. 1969)

⁵⁶⁶ Mesnevî, C. IV. s. 601. (b. 3242)

⁵⁶⁷ Mesnevî, C. IV. s. 614. (b. 3377)

⁵⁶⁸ Mesnevî, C. V. s. 83. (b. 833)

⁵⁶⁹ Mesnevî, C. V. s. 288. (b. 3287)

⁵⁷⁰ Mesnevî, C. V. s. 330. (b. 3816)

⁵⁷¹ Mesnevî, C. VI. s. 431. (b. 646)

⁵⁷² Mesnevî, C. VI. s. 727. (b. 4217)

- “Ey yüzü nurlu nurlu efendim, biraz daha sabret. Şimdi geliyorum. Beni beklemekte olduğunu biliyorum unutamadım.”
- bey yedi defa bağırdı ve bekledi. Sonunda Sungur’un bu davranışından usandı aciz kaldı.
- Sungur’un cevabı hep; “Ey muhterem beyim, beni bırakmıyor ki dışarı çıkayım.” sözü idi.
- Bey; “Mescidde kimse kalmadı, seni kim bırakmıyor? Seni orada kim tutuyor?” diye sordu.
- “Seni dışarıda bağlayan, yok mu? Beni de içeriye o bağladı.
- Seni mescide sokmayan, dışarıda bırakan, alıkoyan var ya, işte o beni de mescidde tutuyor, dışarıya bırakmıyor.
- Sana bu tarafa adım attırmayan, benim de dışarı adım atmama engel oluyor.”

4. Konunun Bütünü Saran (Çerçeve Veya Çekirdek) Kıssalar

Mevlana burada farklı bir kıssa anlatım tekniği geliştirmiştir. Genellikle kıssalar farklı konuların anlatımında kullanılırken burada alışık olunmayan bir tarzda farklı konuları çerçeve veya çekirdek kıssa şeklinde ifade edilebilecek olan kıssaların akışı içerisinde açıklığa kavuşturulmaktadır. Farklı konuların anlatımı bu şekilde daha kolay ve kalıcı olmaktadır. Kıssa ilginin sürekli canlı olmasını sağlamaktadır. Muhatabı konuya bağlamaktadır.

Birinci Ciltteki Kıssalar; Padişah ve Cariye,⁵⁷³ Hilekar Vezir,⁵⁷⁴ Ateşe Atılan Çocuk⁵⁷⁵ Arslan ve Av Hayvanları Kıssası,⁵⁷⁶ Tacir ile Papağan Kıssası,⁵⁷⁷ İhtiyar Çalgıcının Mezarlıkta Allah İçin Çeng Çalması,⁵⁷⁸ Bedevi İle Karısı,⁵⁷⁹ Düşman’ın Hz Ali’nin Yüzüne Tükürmesi.⁵⁸⁰

İkinci Ciltteki Kıssalar; Padişahın İki Köleyi İmtihan Etmesi,⁵⁸¹ İblis’in Muaviye’yi Uykudan Uyandırması.⁵⁸²

⁵⁷³ Mesnevî, C. I. s. 26. (b. 35)

⁵⁷⁴ Mesnevî, C. I. s. 67. (b. 326)

⁵⁷⁵ Mesnevî, C. I. s. 109. (b. 745)

⁵⁷⁶ Mesnevî, C. I. s. 125. (b. 905)

⁵⁷⁷ Mesnevî, C. I. s. 178. (b. 1556)

⁵⁷⁸ Mesnevî, C. I. s. 207. (b. 1920)

⁵⁷⁹ Mesnevî, C. I. s. 232. (b. 2261)

⁵⁸⁰ Mesnevî, C. I. s. 345. (b. 3736)

⁵⁸¹ Mesnevî, C. II. s. 456. (b. 845)

⁵⁸² Mesnevî, C. II. s. 589. (b. 2610)

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Tedbirsiz Şehirli İle Kurnaz Köylü,⁵⁸³ Firavun'un Aldığı Tedbirler,⁵⁸⁴ Çalışmayı Sevmeyen Kimsenin Duası,⁵⁸⁵ Musa'dan Hayvanların Dilini Öğrenmeyi İsteyen Kişi,⁵⁸⁶ Aşkın Kudreti,⁵⁸⁷ Konuk Öldüren Mescid,⁵⁸⁸ Uzun Bir Ayrılığa Düşen Aşık.⁵⁸⁹

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Belkıs'ın Süleyman(a.s.)'a Hediyeler Göndermesi,⁵⁹⁰ İbrahim Edhem.⁵⁹¹

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Hakim ve Tavus Kuşu,⁵⁹² Adem(a.s.)'in Yaratılışı,⁵⁹³ Tilki İle Eşek,⁵⁹⁴ Beyin Kölesinden Şarap İstemesi,⁵⁹⁵ Musul Halifesinin Emir'in Cariyesini İstemesi.⁵⁹⁶

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Kuş ve Avcı,⁵⁹⁷ Hasta Adam, Sufi ve Kadı,⁵⁹⁸ Üç Yolcunun Kıssası,⁵⁹⁹ Padişah İle Maskarası Delkak,⁶⁰⁰ Fare İle Kurbağa,⁶⁰¹ Tebrizli Müfettiş ve Maaş Bağlanan Adam,⁶⁰² Padişah'ın Üç oğlu.⁶⁰³

---

⁵⁸³ Mesnevî, C. III. s. 24. (b. 236)

⁵⁸⁴ Mesnevî, C. III. s. 55. (b. 840)

⁵⁸⁵ Mesnevî, C. III. s. 108. (b. 1451)

⁵⁸⁶ Mesnevî, C. III. s. 235. (b. 3268)

⁵⁸⁷ Mesnevî, C. III. s. 262. (b. 3685)

⁵⁸⁸ Mesnevî, C. III. s. 274. (b. 3932)

⁵⁸⁹ Mesnevî, C. III. s. 332. (b. 4750)

⁵⁹⁰ Mesnevî, C. IV. s. 397. (b. 563)

⁵⁹¹ Mesnevî, C. IV. s. 410. (b. 725)

⁵⁹² Mesnevî, C. V. s. 59. (b. 535)

⁵⁹³ Mesnevî, C. V. s. 154. (b. 1555)

⁵⁹⁴ Mesnevî, C. V. s. 211. (b. 2326)

⁵⁹⁵ Mesnevî, C. V. s. 304. (b. 3440)

⁵⁹⁶ Mesnevî, C. V. s. 334. (b. 3832)

⁵⁹⁷ Mesnevî, C. VI. s. 414. (b. 435)

⁵⁹⁸ Mesnevî, C. VI. s. 481. (b. 1298)

⁵⁹⁹ Mesnevî, C. VI. s. 577. (b. 2380)

⁶⁰⁰ Mesnevî, C. VI. s. 587. (b. 2515)

⁶⁰¹ Mesnevî, C. VI. s. 597. (b. 2638)

⁶⁰² Mesnevî, C. VI. s. 628. (b. 3021)

⁶⁰³ Mesnevî, C. VI. s. 672. (b. 3590)

4. 1. Konunun Bütünü Saran (Çerçeve Veya Çekirdek) Kıssalara Mesnevî'den Örnek (Tacir İle Papağan)

- Ticaretle uğraşan bir adamın kafeste mahpus güzel bir papağanı vardı.
- Tacir Hindistan'a gitmek üzere yol hazırlığına başladı.
- Cömertliğinden ötürü, köle ve cariyelerin her birine; "Çabuk söyle, sana Hindistan'dan ne getireyim diye?" diye sordu.
- Onlardan her biri bir şey istedi. O iyi adam da hepsine istediklerini getireceğine dair söz verdi.
- Sıra papağana gelince, tacir ona da; "Sana Hindistan'dan ne getireyim?" diye sordu.
- Papağan; "Oradaki papağanları gör... Benim durumumu onlara anlat; de ki;
- 'Sizi çok özleyen filan papağan, Cenab-ı Hakk'ın takdiri ile bizde mahpus bulunmaktadır.
- Size selam söyledi. Sizden yardım diledi. Bir çare, bir kurtuluş yolu bulmanızı niyaz etti.'
- Ve yine, size seslenerek dedi ki; Benim gurbet ellerde, özlemler içinde, sizden ayrı düşmenin acıları ile çırpınıp durmam, can vermem doğru mudur?
- Ben burada, demir kafes içinde mahpus olayım, her şeyden mahrum bir hayat yaşayayım da, siz, bazen yeşil ormanlarda gezesiniz, bazen ağaç dallarına konasınız? Bu ilgisizlik size yakışır mı?
- Dostların vefası böyle mi olur? Ben hapiste çok sıkıntılı bir hayat yaşayayım, siz ise gül bahçelerinde gezip tozasınız.
- Ey mutlu kardeşlerimiz, ey hür bir hayat süren büyükler. O yeşilliklerde bir sabah şarabı içerken, bu ağlayıp inleyen esir papağanı da hatırlayınız.
- Dostların dostu yad etmeleri, dost için kutluluk ve mutluluktur. Hele yad Leyla, yad edilen Mecnun olursa...
- Ey dostlar, siz boyu posu düzgün güzel eşlerinize, zevk ve sefa içindesiniz, bense burada mahpus bir halde, yüreğimden akan kanları içmedeyim.
- Bana yardım etmek istemezseniz bile, hiç olmazsa beni yad ederek birer kadeh şarap içiniz.
- İçerken de bu topraklara serilmiş düşkünü, zavallıyı yâd edin de içkinin bir yudumcuğunu toprağa dökün.
- Bu ne şaşılacak şeydir! O ahd, o yemin nerede? O şeker gibi dudaklardan çıkan vaadler ne oldu? Dostluk ne çabuk unutuldu?"
- Tacir papağanın selamını, Hindistan'daki papağanlara götürmeyi kabul etti.
- Ve yola çıktı. Hindistan'ın ta öte ucuna varınca, orada birkaç papağan gördü.
- Atını durdurarak onlara seslendi. Evindeki mahpus papağanın selamını onlara ilettili. Onun gönderdiği haberleri, söylenmesini istediği sözleri söyledi.

- O papağanların içinden biri, bu sözleri duyunca titredi, titredi düştü, nefesi kesildi ve öldü.
- Tacir söylediğine pişman oldu. “Bir canlının ölümüne sebep oldum, günaha girdim.” dedi.
- “Bu papağanın, belki bizim papağanla akrabalığı vardı. Belki de bunların ruhları birdi, belki de bunlar iki ayrı bedende aynı ruhu taşıyorlardı.
- Bu işi neye yaptım? O haberi ne diye verdim? Zavallı kuşu bu haberle yaktım, yandırdım.” dedi.
- Tacir, alış verişini tamamladı. Muradına ermiş bir halde, döndü memleketine geldi.
- Her kölesine Hindistan’dan armağan getirdi. Her cariyesine başışta bulundu.
- Papağan; “Bu kulun armağanı nerede? Görüp söylediklerini bana anlat.” dedi.
- Tacir; “Bırak Allah aşkına.” dedi. “Söylediğime ve söyleyeceğime hala pişmanım, pişmanlıktan ellerimi parmaklarımı ısıtıyorum.
- Ben bilgisizliğimden, akılsızlığımdan böyle olumsuz bir haberi laf olsun diye götürdüm ne diye söyledim.” deyip duruyordu.
- Papağan “Efendi!” dedi. “Neden pişman oluyorsun? Bu öfkeye, bu kedere sebep nedir?”
- Tacir dedi ki; “Senin sözlerini şikayetlerini sana benzeyen papağanlara söyledim.
- İçlerinden bir papağan, senin derdinden bir korku aldı. Şikayetlerinin sebebini anladı. Üzüntüden ödü patladı. Titredi, titredi düştü ve öldü.
- Ben ne yaptım da söyledim diye pişman oldum ama... değil mi ki söyledim, son pişmanlık neye yarar?” dedi.
- Tacirin papağanı da Hindistan’daki papağanın başından geçeni duyunca o da titreyerek düştü, kaskatı kesildi.
- Tacir, güzel papağanın düşüp öldüğünü görünce, yerinden fırladı. Üzüntüden külahını çıkarıp yere vurdu. Papağanın bu perişan haline dayanamadı, yenini yakasını yırttı.
- “Ey güzel papağan!” dedi. “Ey benim hoş sesli kuşum! Sana ne oldu? Neden bu hale geldin?
- Vah benim güzel sesli kuşum, vah benim yoldaşım, sırdaşım.
- Vah benim güzel sesli kuşum, neşem, canım, bağı, bahçem, çiçeğim!
- Eğer Süleyman (a.s.)’ın böyle bir kuşu olsaydı, o hiç başka kuşlarla oyalanır mı idi?
- Ey dil, sen ölümlere sebep oldun! Bana çok zarar verdin, söyleyen sen olduktan sonra, ben sana ne diyeyim?
- Ey dil, sen hem ateşsin, hem de harman; bu ateşi bu harmana nice bir salacaksın?

- Ey dil, can da, senden şikayetçidir. Çünkü can, her ne dersen onu yapıyor ama yine de gizlice senin elinden feryad etmektedir.
- Ey dil, sen, hem tükenmez bir hazinesin, hem de dermanı bulunmaz bir dertsin.
- Sen hem kuşları tuzağa düşüren hilesin, ıslıksın, hem de insana ayrılık zamanında eşsin dostsun.”
- Tacir ateşler, dertler, feryadlar içinde, bu çeşit yüzlerce darmadağın sözler söylüyordu.
- Kâh birbirini tutmaz sözler söylüyor, kâh nazlanıyor, kâh yalvarıyor, kâh gerçek sevgiden, kâh mecazi aşktan bahsediyordu.
- Bundan sonra, tacir, papağanı kafesten çıkarıp attı. Papağan da hemen uçup yüksek bir dala kondu.
- Güneş tan yerinden nasıl doğuverir ve yükselirse, ölmüş papağan da öylece uçtu ve yükseldi.
- Tacir kuşun bu haline şaşırıldı, kaldı. Hiç bir şeyden haberi yok iken papağanın sırları beliriverdi.
- Başını yukarı kaldırdı da; “Ey bülbül gibi güzel sesli olan papağan.” dedi. “Anlat da bu manevi halden nasbimizi alalım, biz de ne olduğunı bilelim.
- O Hindistan’daki papağan, orada ne yaptı? Sana ne öğretti de bize bir hile yaptın? Canımızı yaktın.”
- Papağan dedi ki; “O kuş yaptığı işle, hareketle bana öğüt verdi. ‘ Söz söylemeği, neşelenmeyi bırak’ demek istedi.
- ‘Çünkü senin güzel sesin, söz söylemen seni kafese koymuştur. Kurtulmak için, kendini ölü göstermesinin sebebi budur.
- Ey halkın da, üstün insanların çalgıcısı olan esir papağan, sen de benim gibi öl de, esirlikten kurtul’ dedi. Ben de öyle yaptım, kurtuldum.”
- Papağan, tacire, hoş giden bir iki öğüt daha verdi. Sonra “Allah’a ismarladık artık ayrılık zamanı geldi.” dedi.
- “Allah’a ismarladık ey efendi, ben esirlikten kurtuldum, asıl geldiğim yere vatanıma dönüyorum. Benim gibi yaparsan sen de kurtulursun, hürriyetine kavuşursun.”
- Tacir de, sevgili papağanına dedi ki: “Haydi git, Allah’a emanet ol, sen bana şimdi, yeni bir yol gösterdin.”
- Tacir, kendi kendine; “Bu bana iyi bir öğüttür. Ben, papağanın yolunu tutayım. Bu yol insanı hakikate götüren nurlu bir yoldur.” dedi.
- “Ben insanım, benim canım, papağanın canından nasıl aşağı ve kabiliyetsiz olur? Can, bunun gibi iyi bir yol izlemeli.”
- Yukarıda hikayesi geçen tacirin çok sevdiği papağanın ölümüne sebep Hakk’ın gayretine kıskançlığı idi. Çünkü Cenab-ı Hakk, kendisinden başka her şeyi kıskanır. Hakk’ın emerine, hükmüne karşı çare yoktur. Nerede bir gönül ki Yaradan’ın hükmünde yüz parça olmasın.

5. Anlatıldıkları Yerlere Göre Kıssaların Özellikleri

Mesnevi'deki kıssaların anlatıldıkları yerlere göre birtakım özellikleri vardır. Kıssaların özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Çerçeve olarak anlatılan kıssalar; tasavvufi, metaforik ve soyut konuların ifadesinde kullanılmaktadır. Çerçeve kıssalar ayrıca ilginin sürekliliğini sağlayan kıssalardır.
- Girişte kullanılan kıssalar; açıklayıcı nitelikte, metaforik ve soyut konuların anlatımında ve ayet ve hadis öğretiminde kullanılmaktadır.
- Ortadaki kıssalar ise; ilginin sürekliliğini sağlayan, soyut konuların anlatımında, eleştirel ve bilgilendirici nitelikte olan, açıklayıcı ve destekleyici tarzda olan, tasavvufi konuların aktarımında ve örnek olarak anlatılmaktadır.
- Sonda anlatılan kıssalar ise konunun özeti durumunda olan ve konuyu toparlayıcı niteliktedir. Ayrıca Mevlana konuyu kıssayla bitirmekte ve muhatabın kendine göre ders almasını da sağlamaktadır.
- Kıssa nerede anlatılırsa anlatılsın kıssanın istenen doğrultuda anlaşılması için Mevlana birtakım mesajlar vermekte ve açıklamalarda bulunmaktadır.
- Çerçeve olan kıssalar genellikle uzun niteliktedir.
- Girişte, ortada ve sonda kullanılan kıssalar ise değişkenlik arz etmektedir. Uzun, orta ve kısa boyutta olabilmektedir.
- Çerçeve kıssalarda, kıssalar bölümlere ayrılmış şekildedir. Mevlana kıssalarda muhatapları yakaladığı sırada farklı konuları işlemekte ve muhatabın sıkıldığı ve ilgisinin dağıldığını hissettiği sırada tekrar kıssaya kaldığı yerden devam etmektedir.

E. AMAÇLARINA GÖRE KISSALARIN DAĞILIMI

Mevlana kıssaları birtakım amaçları gerçekleştirmek için aktarmaktadır. Mevlana kıssayı asla bir amaç olarak görmemekte, kıssalar onun nazarında bir araç mesabesinde. Kıssaları aktarması ise rastlantısal değildir. Kıssa anlatmak için kıssa anlatmamaktadır.

1. Beyitlere Açıklık Kazandıran Kıssalar

Mesnevî’de konunun akışı içerisinde açıklanmasına gereksinim duyulan bazı düşünce ve fikirleri izah için kıssa aktarılmaktadır.

Birinci Ciltteki Kıssalar; Bakkal ve Papağan,⁶⁰⁴ Arslan ve Av Hayvanları,⁶⁰⁵ Azrail’in Bakışı,⁶⁰⁶ Taşların Konuşması,⁶⁰⁷ Kurt, Tilki ve Arslan⁶⁰⁸ Hz. Yusuf’un Armağan İstemesi,⁶⁰⁹ Vahiy Katibi,⁶¹⁰ Adem’in Kendini Beğenmesi.⁶¹¹

İkinci Ciltteki Kıssalar; Kaşındaki Beyaz Kılı Ramazan Hilali Zanneden Adam,⁶¹² Doğan Kuşu ve Köylü Kadın,⁶¹³ Şeyh Ahmed Hidreveyh’in Borcu,⁶¹⁴ Çok Ağlama ki Gözün Kör Olmasın,⁶¹⁵ İki Ayrı Kuş,⁶¹⁶ Deveyi Arayış,⁶¹⁷ Hintlilerin Kavga Etmeleri.⁶¹⁸

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Mecnun’un Köpeği Okşaması,⁶¹⁹ Harut İle Marut,⁶²⁰ Davud (a.s.) Zamanında Eziyetsiz Rızık İsteyen Kimse,⁶²¹ Peygamberin Pabucunu Çalan Kuş,⁶²² Hayvanların Dilini Öğrenen Kişi,⁶²³ Bilal’in Ölümü.⁶²⁴

---

⁶⁰⁴ Mesnevî, C. I. s. 55. (b. 248)

⁶⁰⁵ Mesnevî, C. I. s. 125. (b. 905)

⁶⁰⁶ Mesnevî, C. I. s. 129. (b. 961)

⁶⁰⁷ Mesnevî, C. I. s. 220. (b. 2163)

⁶⁰⁸ Mesnevî, C. I. s. 288. (b. 3025)

⁶⁰⁹ Mesnevî, C. I. s. 295. (b. 3169)

⁶¹⁰ Mesnevî, C. I. s. 299. (b. 3240)

⁶¹¹ Mesnevî, C. I. s. 360. (b. 3907)

⁶¹² Mesnevî, C. II. s. 398. (b. 113)

⁶¹³ Mesnevî, C. II. s. 416. (b. 323)

⁶¹⁴ Mesnevî, C. II. s. 420. (b. 377)

⁶¹⁵ Mesnevî, C. II. s. 423. (b. 445)

⁶¹⁶ Mesnevî, C. II. s. 548. (b. 2103)

⁶¹⁷ Mesnevî, C. II. s. 610. (b. 2918)

⁶¹⁸ Mesnevî, C. II. s. 616. (b. 3033)

⁶¹⁹ Mesnevî, C. III. s. 41. (b. 567)

⁶²⁰ Mesnevî, C. III. s. 53. (b. 797)

⁶²¹ Mesnevî, C. III. s. 108. (b. 1451)

⁶²² Mesnevî, C. III. s. 234. (b. 3239)

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Güzel Kokudan Bayılan Adam,⁶²⁵ Padişah ile Kölesi,⁶²⁶ Methiyeler Yazan Şair,⁶²⁷ Süleyman ve Rüzgar,⁶²⁸ Doğan ile Kocakarı,⁶²⁹ Arap Emirleri ve Hz. Peygamber.⁶³⁰

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Obur Misafir,⁶³¹ Darvanlıların Kıssası,⁶³² Ayaz'ın Çarığı,⁶³³ Zahidin Kıskaç Karısı Ve Cariye,⁶³⁴ Eşeğin Arap Atlarına Özenmesi,⁶³⁵ Eşekleri Topladıkları İçin Korkan Adam,⁶³⁶ Mecnun'a Leyla'dan Daha Güzel Var Demeleri.⁶³⁷

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Aşığın Sevgilisini Beklerken Uyuması,⁶³⁸ Geri Geri Giden At,⁶³⁹ Camiye Giden Padişah,⁶⁴⁰ Denizden Mücevher Çıkarın Su Sığırı,⁶⁴¹ Muhtesip ile Borçlu,⁶⁴² Hakimin Ders Alması.⁶⁴³

1.1. Beyitlere Açıklık Kazandıran Kıssalara Örnek (Azrail'in Bakışı)

- Ey ünlü er, kazancı bir addan başka bir şey bilme; ey düzenbaz, çabayı bir vehimden başka bir şey sanma
- Bir saf ihtiyar bir kuşluk çağı koşa koşa Süleyman'ın adalet sarayına sığındı.
- Gamdan yüzü sararmış, iki dudağı gövermişti; Süleyman'a efendi ne oldu buyur dedi.

---

⁶²³ Mesnevî, C. III. s. 235. (b. 3267)

⁶²⁴ Mesnevî, C. III. s. 253. (b. 3518)

⁶²⁵ Mesnevî, C. IV. s. 370. (b. 257)

⁶²⁶ Mesnevî, C. IV. s. 473. (b. 1491)

⁶²⁷ Mesnevî, C. IV. s. 486. (b. 1738)

⁶²⁸ Mesnevî, C. IV. s. 503. (b. 1897)

⁶²⁹ Mesnevî, C. IV. s. 559. (b. 2627)

⁶³⁰ Mesnevî, C. IV. s. 570. (b. 2779)

⁶³¹ Mesnevî, C. V. s. 13. (b. 64)

⁶³² Mesnevî, C. V. s. 147. (b. 1473)

⁶³³ Mesnevî, C. V. s. 177. (b. 1856)

⁶³⁴ Mesnevî, C. V. s. 200. (b. 2163)

⁶³⁵ Mesnevî, C. V. s. 218. (b. 2361)

⁶³⁶ Mesnevî, C. V. s. 228. (b. 2539)

⁶³⁷ Mesnevî, C. V. s. 288. (b. 3287)

⁶³⁸ Mesnevî, C. VI. s. 429. (b. 595)

⁶³⁹ Mesnevî, C. VI. s. 470. (b. 1121)

⁶⁴⁰ Mesnevî, C. VI. s. 581. (b. 2471)

⁶⁴¹ Mesnevî, C. VI. s. 612. (b. 2929)

⁶⁴² Mesnevî, C. VI. s. 628. (b. 3021)

⁶⁴³ Mesnevî, C. VI. s. 746. (b. 4461)

- Süleyman, peki dedi, şimdi ne istiyorsun? Onu söyle. Adam, a can sığınağı, yele buyur da.
- Beni buradan Hindistan'a götürsün; olur ya, bu kul o yana gider de canını kurtarır.
- İşte bak, halk yoksulluktan böyle kaçar; kaçar da hırsla, isteğe lokma olur-gider.
- Yoksulluk korkusu, tıpkı, o korkuya benzer; hırslı çabayı da Hindistan say sen.
- Süleyman yele buyurdu, yel tezce aldı, ta Hindistan'ın bir ucundaki bir adaya ilettili adamı.
- Ertesi gün divan kurulmuştu; herkes Süleyman'ın tapısına gelmişti. Süleyman Azrail'e dedi ki:
- O Müslüman'a, onu canından, malından âvâre etmek için mi öyle öfkeli baktın?
- Azrail dedi ki: Ne vakit öfkeli bakmışım ona? Yol uğrağında gördüm de şaşırđım kaldım; şaşkın-şaşkın baktım.
- Çünkü Tanrı bana, onun canını bugün Hindistan'da alacaksın buyurmuştu.
- Şaştım da yüzlerce kanadı olsa dedim, onun Hindistan'a varabilmesi uzak mı uzak.
- Sen dünyanın bütün işlerini buna kıyasla, gözünü aç da gör.
- Kimden kaçıyoruz? Kendimizden mi? Ne de olmayacak şey. Kimden neyi kapıyoruz? Tanrı'dan mı? Ne de büyük suç.

2. Ayet Ve Hadis Öğretiminde Kullanılan Kıssalar

Mevlana kıssalar sayesinde bazı ayet ve hadislerin öğretimini gerçekleştirmektedir. Kullanılan bu ayet ve hadislerin orijinal metinleri alıntılıandığı gibi, ayet ve hadislerin bir kısmına da atıfta bulunabilmektedir. Bazen de ayet ve hadisler manen kullanılmaktadır.

Birinci Ciltteki Kıssalar; Arslan ve Av Hayvanları,⁶⁴⁴ Rum Elçisi ve Hz. Ömer⁶⁴⁵ Taşların Konuşması.⁶⁴⁶

İkinci Ciltteki Kıssalar; Sufilerin Eşeğı Satmaları,⁶⁴⁷ Zunnun-i Mısri ve Dostları,⁶⁴⁸ Filozof'un İnkarı,⁶⁴⁹ Akıllı Düşman,⁶⁵⁰ Peygamberin Hasta Ziyareti.⁶⁵¹

⁶⁴⁴ Mesnevî, C. I. s. 125. (b. 905)

⁶⁴⁵ Mesnevî, C. I. s. 165. (b. 1395)

⁶⁴⁶ Mesnevî, C. I. s. 220. (b. 2163)

⁶⁴⁷ Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 515)

⁶⁴⁸ Mesnevî, C. II. s. 492. (b. 1389)

⁶⁴⁹ Mesnevî, C. II. s. 508. (b. 1635)

Bahçıvan ve Üç Kişi,⁶⁵² Kendini Deli Gösteren Kişiyi Danışılması,⁶⁵³ Mescid-i Dırar,⁶⁵⁴ Deveyi Arayış,⁶⁵⁵ Çok Konuşan Sufiyi Arkadaşlarının Kınamaları.⁶⁵⁶

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Sebelilerin Kıssası,⁶⁵⁷ Darvanlıların Hilesi,⁶⁵⁸ Davud (a.s.) Zamanında Eziyetsiz Rızık İsteyen Kimse,⁶⁵⁹ Üzeyir(a.s.)'ın Çürümüş Eşeği,⁶⁶⁰ Meryem'e Cebrail'in Görünmesi,⁶⁶¹ Aşık Öldüren Mescid.⁶⁶²

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Belkıs'ın Hz. Süleyman'a Hediyeler Göndermesi,⁶⁶³ Padişahın Nedimine Kızması.⁶⁶⁴

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Obur Misafir,⁶⁶⁵ Ceylan ve Eşekler,⁶⁶⁶ Nasuh Tevbesi,⁶⁶⁷ Tilki ve Eşek,⁶⁶⁸ Tevekkülü Deneyen Zahid,⁶⁶⁹

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Hintlinin Efendisinin Kızına Aşık Oluşu,⁶⁷⁰ Hırsızın Hilesi,⁶⁷¹ Kuş ve Avcı,⁶⁷² Filan Kaleye Gitmeyin.⁶⁷³

---

⁶⁵⁰ Mesnevî, C. II. s. 537. (b. 1879)

⁶⁵¹ Mesnevî, C. II. s. 555. (b. 2142)

⁶⁵² Mesnevî, C. II. s. 556. (b. 2168)

⁶⁵³ Mesnevî, C. II. s. 570. (b. 2342)

⁶⁵⁴ Mesnevî, C. II. s. 606. (b. 2832)

⁶⁵⁵ Mesnevî, C. II. s. 610. (b. 2918)

⁶⁵⁶ Mesnevî, C. II. s. 641. (b. 3517)

⁶⁵⁷ Mesnevî, C. III. s. 26. (b. 282)

⁶⁵⁸ Mesnevî, C. III. s. 36. (b. 474)

⁶⁵⁹ Mesnevî, C. III. s. 108. (b. 1451)

⁶⁶⁰ Mesnevî, C. III. s. 126. (b. 1763)

⁶⁶¹ Mesnevî, C. III. s. 263. (b. 3701)

⁶⁶² Mesnevî, C. III. s. 274. (b. 3933)

⁶⁶³ Mesnevî, C. IV. s. 397. (b. 563)

⁶⁶⁴ Mesnevî, C. IV. s. 582. (b. 2933)

⁶⁶⁵ Mesnevî, C. V. s. 13. (b. 63)

⁶⁶⁶ Mesnevî, C. V. s. 83. (b. 833)

⁶⁶⁷ Mesnevî, C. V. s. 206. (b. 2228)

⁶⁶⁸ Mesnevî, C. V. s. 211. (b. 2326)

⁶⁶⁹ Mesnevî, C. V. s. 220. (b. 2402)

⁶⁷⁰ Mesnevî, C. VI. s. 397. (b. 249)

⁶⁷¹ Mesnevî, C. VI. s. 406. (b. 357)

⁶⁷² Mesnevî, C. VI. s. 414. (b. 438)

⁶⁷³ Mesnevî, C. VI. s. 672. (b. 3591)

2. 1. Ayet Ve Hadis Öğretiminde Kullanılan Kıssalara Örnek (Ceylan Ve Eşekler)

- Selam ona, Peygamber “Üç kişiye acıyın” dedi; “Bir toplumun üstün kişisi, aşağılık bir hale düşerse, bir toplumun zengini, yoksul olursa, bir de bilgisizlere oyuncak olan bilgin.”
- Bir avcı ceylan avladı. Acımadan da onu eşek ahırına hapsetti.
- Öküzlerle, eşeklere dolu olan ahıra, o güzel nazlı ceylanı zalimcesine kapattı.
- Ceylan şaşırmişti. Ürkerek korku ile her tarafa kaçıyordu. Avcı gece yarısı geldi, eşeklerin önüne saman döktü.
- Öküzlerle eşekler, acıktıkları için o samanı şeker gibi yiyorlardı.
- Ceylan ürkerek bazen o tarafa, bazen bu tarafa kaçıyor, saman tozundan, dumandan yüzünü çeviriyordu.
- Bir kimseyi zıttı olan bir kişi ile bırakırsanız, onu ölüm azabına uğratmış olursunuz.
- Süleyman (a.s.) demişti ki: “Hüdhüd gitmeye mecbur olduğuna dair, kabul edilemeyecek bir özür getirmezse;
- Onu ya öldürürüm, yahut da ona azap ederim. Hem de sayıya sığmayacak kadar, çetin bir azap.”
- Ey güvenilir, inanılır kişi bilir misin, o azap nasıl bir azaptır? Onu kendi cinsinden olmayan başka bir kuşla aynı kafese koymaktır.
- Ey insan! Sen de bu beden yüzünden azaptasın. Çünkü kuş gibi olan ruhun, başka bir kuşla aynı kafese hapsedilmiştir.
- Ruh doğan kuşu gibidir. Tabiatlar, kötü huylar ise kargaya benzer. Doğan gibi olan ruh, karga ve baykuşlardan yaralanır, dağlanır.
- Göbeği misklerle dolu olan ceylan, günlerce eşeklerin ahırında işkence çekmekte idi.
- Karaya vurmuş balık gibi can çekişmekte, çırpınıp durmada idi. Sanki pislik ile misk bir hokkaya, bir kutuya konmuştu.
- Eşeğin bir diyor ki: “Bu hayvanların babasında, yani ceylanda padişahların, beylerin bir huyu var. Susun onu rahatsız etmeyin.”
- Başka bir eşek, ceylanın dolaşıp durmasına bakıp alay ederek; “Bir inci elde etmiş, onu nasıl olur da ucuza satar.” diyordu.
- Bir başka eşek de çok yemişti, midesi ekşimişti. Ceylanı saman yemeye çağırdı.
- Ceylan başını çevirdi de; “Git ey eşek!” dedi. “İştahım yok, halsizim.”
- Eşek; “Evet” dedi. “Halini görüyorum, nazlanıyorsun, yahut utanıyorsun da, onun için çekiniyorsun.”
- Ceylan; “O saman senin gıdan.” dedi, “O gıdadan senin bedeninin dirileşir, yenileşir.”

- Ben çayırılığın arkadaşayım, duru suların aktığı ırmak kıyılarında, bağlarda, bahçelerde, gezer dururum. Avunur eğlenirim.
- Kaza ve kader bizi azaba düşürdü ama, o huy, o güzel tabiat hiç geçer gider mi?
- Yoksul olduysam bile, nasıl olur da yoksulca hareket ederim? Yoksul yüzlü olurum. Elbisem eskidi ise, ben yeniyim.
- Ben sünbülü, lâleyi, reyhânı binlerce nazla istemeyerek yedim.”
- Eşek “Evet.” dedi, “Sen sade laf ede dur. Laf et. Garip ilde boş ve saçma şeyler, çok söylenir.”
- Ceylan dedi ki: “Zaten göbeğim sözlerime şahitlik etmede, öd ağacına, anbere bile minnet etmemektedir.
- Ama kokuyu alacak burun nerede? Pisliği seven eşeğe bu koku haramdır.
- Eşek yolda giderken, başka bir eşeğin pisliğini koklar. Ben bu eşek topluluğuna, nasıl misk sunabilirim?

3. İlginin Sürekliliğini Sağlayan Kıssalar

Mevlana özellikle de muhatabın konudan sıkıldığını veya bıktığını düşündüğü vakit kıssa anlatmaktadır. Burada ilginin devamlılığı sağlanmaktadır. Bu kıssalar konuya renk ve canlılık katmaktadır.

Birinci Ciltteki Kıssalar; Bakkal ve Papağan,⁶⁷⁴ Azrail’in Bakışı,⁶⁷⁵ Hüdhüd Kıssası,⁶⁷⁶ Gramerci İle Gemici,⁶⁷⁷ Kazvinlinin vücuduna Resim Dövdürmesi,⁶⁷⁸ Sağırın Hasta Komşusuna Ziyareti.⁶⁷⁹

İkinci Ciltteki Kıssalar; Le Havle Yiyen Eşek,⁶⁸⁰ Şeyh Ahmed Hidreveyh’in Borcu,⁶⁸¹ Sufilerin Eşeği Satmaları,⁶⁸² Müflisin Şehirde Dolaştırılması,⁶⁸³ Yola Diken Eken Adam,⁶⁸⁴ Zunnun-i Mısri ve Dostları,⁶⁸⁵ Bahçıvan ve Üç Arkadaş,⁶⁸⁶ Kendini Deli Gösteren Zata Danışılması,⁶⁸⁷ İhtiyarın Şikayeti.⁶⁸⁸

⁶⁷⁴ Mesnevî, C. I. s. 55. (b. 248)

⁶⁷⁵ Mesnevî, C. I. s. 128. (b. 961)

⁶⁷⁶ Mesnevî, C. I. s. 142. (b. 1207)

⁶⁷⁷ Mesnevî, C. I. s. 267. (b. 2847)

⁶⁷⁸ Mesnevî, C. I. s. 286. (b. 2992)

⁶⁷⁹ Mesnevî, C. I. s. 311. (b. 3372)

⁶⁸⁰ Mesnevî, C. II. s. 402. (b. 157)

⁶⁸¹ Mesnevî, C. II. s. 420. (b. 378)

⁶⁸² Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 514)

⁶⁸³ Mesnevî, C. II. s. 434. (b. 585)

⁶⁸⁴ Mesnevî, C. II. s. 481. (b. 1230)

⁶⁸⁵ Mesnevî, C. II. s. 493. (b. 1389)

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Çakalın Boya Küpüne Düşmesi,⁶⁸⁹ Lafla Geçinen Adam,⁶⁹⁰ Berberin Uyanıklığı,⁶⁹¹ Öğretmen Kıssası,⁶⁹² Kuyumcunun Cevabı,⁶⁹³

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Karısını Yabancıyla Yakalayan Sufi, Kil Yiyen Adam,⁶⁹⁴ Kocaman Sarıklı Alim,⁶⁹⁵ Yakalanan Kuş.⁶⁹⁶

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Köpeği Ölen Bedevi,⁶⁹⁷ Bana Ebubekir Adında Birini Getirin,⁶⁹⁸ Nasuh Tevbesi,⁶⁹⁹ Tilki ve Eşek⁷⁰⁰ Eşeğin Arap Atlarına Özenmesi,⁷⁰¹ Eşekleri Topladıkları İçin Korkan Adam,⁷⁰² Meyve Hırsız İle Bağ Sahibi,⁷⁰³ Çirkin Sesli Müezzin,⁷⁰⁴ Uzun Boylu ve Kısa Boylu Kardeş.⁷⁰⁵

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Geri Geri Giden At,⁷⁰⁶ Ne İstedi İse Yok Cevabı Alan Kimse,⁷⁰⁷ Hasta Adam Sufi Ve Kadı,⁷⁰⁸ Kurnaz Terzi,⁷⁰⁹ Deve, Öküz ve Koçun Buldukları Ot,⁷¹⁰ Padişah ile Maskarası Delkak,⁷¹¹ Şaşı Ömer,⁷¹² Dilencinin Hilesi,⁷¹³ Zorla Şarap İçirilen Kimse,⁷¹⁴ Rüyasında Gördüğü Defineyi Mısır'da Aramaya Giden Adam.⁷¹⁵

---

⁶⁸⁶ Mesnevî, C. II. s. 556. (b. 2168)

⁶⁸⁷ Mesnevî, C. II. s. 570. (b. 2343)

⁶⁸⁸ Mesnevî, C. II. s. 619. (b. 3095)

⁶⁸⁹ Mesnevî, C. III. s. 49. (b. 721)

⁶⁹⁰ Mesnevî, C. III. s. 50. (b. 732)

⁶⁹¹ Mesnevî, C. III. s. 105. (b. 1376)

⁶⁹² Mesnevî, C. III. s. 112. (b. 1523)

⁶⁹³ Mesnevî, C. III. s. 118. (b. 1625)

⁶⁹⁴ Mesnevî, C. IV. s. 400. (b. 625)

⁶⁹⁵ Mesnevî, C. IV. s. 478. (b. 678)

⁶⁹⁶ Mesnevî, C. IV. s. 527. (b. 2244)

⁶⁹⁷ Mesnevî, C. V. s. 53. (b. 477)

⁶⁹⁸ Mesnevî, C. V. s. 88. (b. 844)

⁶⁹⁹ Mesnevî, C. V. s. 206. (b. 2227)

⁷⁰⁰ Mesnevî, C. V. s. 211. (b. 2326)

⁷⁰¹ Mesnevî, C. V. s. 218. (b. 2361)

⁷⁰² Mesnevî, C. V. s. 228. (b. 2538)

⁷⁰³ Mesnevî, C. V. s. 273. (b. 3077)

⁷⁰⁴ Mesnevî, C. V. s. 296. (b. 3367)

⁷⁰⁵ Mesnevî, C. V. s. 306. (b. 3473)

⁷⁰⁶ Mesnevî, C. VI. s. 470. (b. 1121)

⁷⁰⁷ Mesnevî, C. VI. s. 479. (b. 1254)

⁷⁰⁸ Mesnevî, C. VI. s. 481. (b. 1297)

⁷⁰⁹ Mesnevî, C. VI. s. 516. (b. 1677)

⁷¹⁰ Mesnevî, C. VI. s. 581. (b. 2463)

⁷¹¹ Mesnevî, C. VI. s. 587. (b. 2516)

⁷¹² Mesnevî, C. VI. s. 642. (b. 3228)

⁷¹³ Mesnevî, C. VI. s. 691. (b. 3811)

⁷¹⁴ Mesnevî, C. VI. s. 701. (b. 3425)

⁷¹⁵ Mesnevî, C. VI. s. 728. (b. 4250)

3. 1. İlginin Sürekliliğini Sağlayan Kıssalara Örnek (Kuyumcunun Cevabı)

- Birisi, bir kuyumcuya geldi de altın tartacağım bana bir terazi ver dedi.
- kuyumcu yürü git dedi, bende kalbur yok. Adam, alay etme dedi teraziyi ver.
- Kuyumcu, dükkânda süpürge yok dedi. Adam yeter-yeter dedi; bırak artık alayı.
- İstedğim teraziyi ver; kendini sağır gösterme, her yana sıçrayıp durma.
- Kuyumcu sözünü işittim dedi, sağır değilim; sözlerimi de anlamsız sanma.
- Sözünü duydum, işittim ama sen, eli, ayağı titreyen bir ihtiyarsın; bedenin arık, ellerin titriyor.
- Tartacak altın da külçe değil, kesinti toz... Elin titrer, o küçücük altın parçaları da dökülür gider.
- sonra hoca dersin, bir süpürge getir de altınlarımı toz toprak içinden süpüreyim; bulayım.
- Süpürüp süprüntüyü bir araya getirince de güzelim dersin, bir kalbur istiyorum.
- Ben işin sonunu, tümünden önünden gördüm; buradan başka yere git vesselam.

4. Metaforik Anlatım İçin Kullanılan Kıssalar

Birinci Ciltteki Kıssalar; Bedevi İle Karısı,⁷¹⁶ Ressamların Yarışmaları,⁷¹⁷

İkinci Ciltteki Kıssalar; Anasını Öldüren Kişi,⁷¹⁸ Yola Diken Eken Adam,⁷¹⁹
Fare ile Deve,⁷²⁰ Tavuk Yavruları Tarafından Büyütülen Kaz Yavruları.⁷²¹

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Yılandının Donmuş Ejderhayı İple Bağlaması,⁷²²
Musa ve Firavun,⁷²³ Zahmetsiz Rızık İsteyen Kimse,⁷²⁴ Katırın Deveye Şikâyetinde
Bulunması,⁷²⁵ Sebelilerin Ahmaklığı,⁷²⁶ Nohut Kıssası.⁷²⁷

---

⁷¹⁶ Mesnevî, C. I. s. 232. (b. 2261)

⁷¹⁷ Mesnevî, C. I. s. 317. (b. 3480)

⁷¹⁸ Mesnevî, C. II. s. 447. (b. 777)

⁷¹⁹ Mesnevî, C. II. s. 481. (b. 1230)

⁷²⁰ Mesnevî, C. II. s. 637. (b. 3447)

⁷²¹ Mesnevî, C. II. s. 665. (b. 3777)

⁷²² Mesnevî, C. III. s. 63. (b. 976)

⁷²³ Mesnevî, C. III. s. 84. (b. 1067)

⁷²⁴ Mesnevî, C. III. s. 108. (b. 1451)

⁷²⁵ Mesnevî, C. III. s. 125. (b. 1746)

⁷²⁶ Mesnevî, C. III. s. 187. (b. 2601)

⁷²⁷ Mesnevî, C. III. s. 287. (b. 4160)

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Mecnun ve Devesi,⁷²⁸ Şehzade İle Büyücü Kadın,⁷²⁹ Katır ve Deve,⁷³⁰ Armut Ağacı.⁷³¹

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Bana Ebubekir Adında Birini Getirin,⁷³² Açgözlü Öküz.⁷³³

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Geri Geri Giden At.⁷³⁴

4.1. Metaforik Anlatım İçin Kullanılan Kıssalara Örnek (Açgözlü Öküz)

- Yemyeşil otlarla dolu bir ada vardı. Orada ağzının tadını bilen obur bir öküz tek başına yaşardı.
- O öküz; akşama kadar orada otlar, bütün otları yer, akan dereden sular içer, beslenir, iriyarı semiz bir hale gelirdi. Gece olunca; “Yarım ne yiyeceğim?” diye üzülür, dertlenir; derdinden, düşüncesinden ötürü zayıflar, kıla dönerdi.
- Sabah olunca da ada yine yeşerir; çiçekli otlar, yemyeşil çayır çimen ta bele kadar boy atardı.
- Öküz oburluğu ile, öküz açlığı ile yeşilliğe dalar, akşama kadar ne varsa hepsini otlar bitirirdi.
- Yine semirir, irileşir, şişer; bedeni yağla etle dolar kuvvetlenirdi.
- Akşam olunca yine açlık korkusuna düşer, bu korku ile titremeye başlar, yine zayıflardı.
- “Yarım otlama vakti gelince ne yiyeceğim, ne edeceğim?” diye düşünür, üzüntüye kapılırdı. Senelerden beri bu obur öküzün bu hali sürdü gitti.
- “Bunca yıldır rahatça şu yeşilliklerde otuyorum; bu çimenlikte karnımı doyuruyorum!” diye düşünmezdi.
- “Hiçbir gün rızkım azalmadı; bu korku; bu içimin yanışı neden?” diye aklına getirmezdi.
- Akşam olup da karanlık basınca o semiz öküz; “Eyvah, rızkım kalmadı!” der, yine zayıflardı.
- O öküz, nefsin sembolüdür. O adadaki otlarla, çiçeklerle dolu ova da, dünyayı göstermektedir. Nefis yemek, ekmek korkusu ile hep zayıflar durur!

⁷²⁸ Mesnevî, C. IV. s. 475. (b. 1533)

⁷²⁹ Mesnevî, C. IV. s. 592. (b. 3085)

⁷³⁰ Mesnevî, C. IV. s. 614. (b. 3377)

⁷³¹ Mesnevî, C. IV. s. 627. (b. 3540)

⁷³² Mesnevî, C. V. s. 88. (b. 845)

⁷³³ Mesnevî, C. V. s. 252. (b. 2855)

⁷³⁴ Mesnevî, C. VI. s. 471. (b. 1120)

- “Gelecek günlerde ne yiyeceğim; yarın rızkımı nereden elde edeceğim?” diye düşünür durur.
- Yıllardır yedin, yiyorsun; yiyeceğin eksilmedi. Artık geleceği bırak da, biraz geçmişe bak!
- Yediğin içtiğin şeyleri hatırla; geleceği düşünme, geleceğe bakma da; az sızlan, az kederlen!

5. Bilgi Aktarma Amacıyla Kullanılan Kıssalar

Mevlana, kıssaları kullanım amaçlarından biri de bilgi verme amacıyla. Mevlana, kıssanın akışı içerisinde bazı konular hakkında açıklama yapmakta bu sayede muhatabın malumat sahibi olmasını sağlamaktadır.

İkinci Ciltteki Kıssalar; Bahçıvan Ve Üç Kişi.⁷³⁵

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Hz. Davut Zamanında Zahmetsiz Rızık İsteyen Kimse,⁷³⁶ Meryem’e Cebrail’in Görünmesi.⁷³⁷

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Mescid-i Aksa ve Keçiboynuzu,⁷³⁸ İbrahim Edhem,⁷³⁹ Halime’nin Mustafa’yı Yitirmesi,⁷⁴⁰ Cebrail ve Hz. Peygamber.⁷⁴¹

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Adem(a.s.)’in Yaratılışı,⁷⁴² Nasuh Tevbesi,⁷⁴³ Şeyh Muhammed Serrezi.⁷⁴⁴

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Hintlinin Efendisinin Kızına Aşık Oluşu,⁷⁴⁵ Kuş ve Avcı,⁷⁴⁶ Bilal-ı Habeş.⁷⁴⁷

⁷³⁵ Mesnevî, C. II. s. 556. (b. 2167)

⁷³⁶ Mesnevî, C. III. s. 108. (b. 1451)

⁷³⁷ Mesnevî, C. III. s. 263. (b. 3701)

⁷³⁸ Mesnevî, C. IV. s. 381. (b. 387)

⁷³⁹ Mesnevî, C. IV. s. 410. (b. 725)

⁷⁴⁰ Mesnevî, C. IV. s. 426. (b. 915)

⁷⁴¹ Mesnevî, C. IV. s. 646. (b. 3755)

⁷⁴² Mesnevî, C. V. s. 155. (b. 1556)

⁷⁴³ Mesnevî, C. V. s. 206. (b. 2227)

⁷⁴⁴ Mesnevî, C. V. s. 242. (b. 2668)

⁷⁴⁵ Mesnevî, C. VI. s. 397. (b. 248)

⁷⁴⁶ Mesnevî, C. VI. s. 414. (b. 438)

⁷⁴⁷ Mesnevî, C. VI. s. 455. (b. 891)

5. 1. Bilgi Aktarma Amacıyla Kullanılan Kıssalara Örnek (Cebrail ve Hz. Peygamber)

- Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz Cebrail'e: "Ey aziz dost!" diye buyurdu. "Nasılsın? Ne Şekildesin? Yaratıldığın suretle
- Kendini bana apaçık göster de, seni göreyim, seyredeyim."
- Cebrail dedi ki: "Ya Resulallah! Bulduğum surette, beni görmeğe dayanamazsın. İnsan olarak sende o güç yoktur. Çünkü insan hissi zayıftır, yufkadır."
- Hz. Mustafa: "Melekût âlemindeki suretinle kendini göster de, şu beden kendi duygusunun ne kadar zayıf, ne kadar güçsüz olduğunu görsün, bilsin." diye buyurdu.
- İnsanın bedenindeki duygusu, bedene ait hissi çok zayıftır, sakattır. Çok noksanı vardır. Ama batınında, özünde de pek büyük bir huy, çok güçlü gizli bir iç vardır.
- Peygamber Efendimiz isteğince ısrar edince, Cebrail kendisini birazcık gösterdi. O öyle heybetli idi ki, dağ bile onu görse parçalanırdı.
- Sadece bir kanadı bütün dünyayı, doğuyu da batıyı da, kaplamıştı. Hz. Mustafa (s.a.v.) o heybeti görünce, o heybeti ona verenin büyüklüğünü ve gücünü düşününce, kendinden geçti, bayıldı, düştü.
- Cebrail (a.s.) Resulullah Efendimizin geçirdiği hali, yani gördüğü heybet ve büyüklük karşısında kendinden geçtiğini görünce, insan şekline girerek geldi. O mübareği kucaklayarak ayılttı.
- Cebrail'in gücü, kuvveti ve mehabeti yabancılar içindir. Bu iltifat ise dostlara mahsustur.
- Hz. Ahmed (s.a.v.)'in Cebraili görmeğe dayanamayan dünyevi hissi, bedene ait duygusu şu anda Medine-i Münevvere'de toprağın altında yatmaktadır.
- Fakat o saflar yaran, bütün kâinata üstün gelen mübarek manevi arlığı ise, asla değişmeksizin Hakk'a çok yakın olarak doğruluk makamında bulunmaktadır.
- Bozulanlar, değişenler bedene ait duygular huylardır. Değişme yeri bedendir. Ölümsüz olan ruh ise, parlak güneştir.
- O güneş gibi parlak olan ruh, hiç değişmez, hiç başka şekle dönmez. Çünkü O, doğuya da batıya da ait değildir. O başka yere aittir. O ötelerden gelmiştir. O onundur.
- Güneş hiç zerre yüzünden geçer mi? Mum pervane sebebi ile aklını, yani nurunu kaybeder mi?
- Hz. Ahmed (s.a.v.) Efendimiz eğer hakikat-ı Muhammediye'nin o akıl almaz kanadını açsa idi. Cebrail ebedî olarak kendinden geçer, bir daha kendine gelemezdi.

6. Konuyu Somutlaştırmak Amacıyla Anlatılan Kıssalar

Genel olarak kıssalara en çok mücerret ve müphem konuların elle tutulur hâle getirilmesi için yer verilmektedir. Mesnevi'nin de genel halk kitlesine hitap ettiği hatırlanırsa Mesnevi'de birçok disipline ait anlatılması ve anlaşılması zor olan konuların anlatımında kıssalar kullanılmaktadır.

Birinci Ciltteki Kıssalar; Padişah ve Cariye,⁷⁴⁸ Arslan ve Av Hayvanları,⁷⁴⁹ Tacir İle Papağan,⁷⁵⁰ Kazvinlinin Vücuduna Arslan Resmi Dövdürmesi,⁷⁵¹ Kölelerin Lokman'a İftiraları,⁷⁵² Kurt, Tilki ve Arslan.⁷⁵³

İkinci Ciltteki Kıssalar; Le Havle Yiyen Eşek,⁷⁵⁴ Doğan Kuşu ve Köylü Kadın,⁷⁵⁵ Padişah'ın İki Köleyi İmtihan Etmesi,⁷⁵⁶ Efendisi ve Lokman,⁷⁵⁷ Musa(a.s.) ve Çoban,⁷⁵⁸ Akıllı Düşman,⁷⁵⁹ Deveyi Arayış,⁷⁶⁰ Ölümsüzlük Ağacını Arayış.⁷⁶¹

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Tedbirsiz Şehirli ve Kurnaz Köylü,⁷⁶² Filin Nasıl Oluşu,⁷⁶³ Sevgilinin Yanında Mektup Okuyan Aşık,⁷⁶⁴ Şeyhin Oğullarının Ölümüne Ağlamaması,⁷⁶⁵ Köpeklerin Hali,⁷⁶⁶ Efendi ile Namaza Düşkün Köle,⁷⁶⁷

---

⁷⁴⁸ Mesnevî, C. I. s. 26. (b. 35)

⁷⁴⁹ Mesnevî, C. I. s. 125. (b. 905)

⁷⁵⁰ Mesnevî, C. I. s. 178. (b. 1556)

⁷⁵¹ Mesnevî, C. I. s. 285. (b. 2971)

⁷⁵² Mesnevî, C. I. s. 328. (b. 3597)

⁷⁵³ Mesnevî, C. I. s. 288. (b. 3025)

⁷⁵⁴ Mesnevî, C. II. s. 402. (b. 157)

⁷⁵⁵ Mesnevî, C. II. s. 416. (b. 323)

⁷⁵⁶ Mesnevî, C. II. s. 456. (b. 845)

⁷⁵⁷ Mesnevî, C. II. s. 500. (b. 1465)

⁷⁵⁸ Mesnevî, C. II. s. 524. (b. 1721)

⁷⁵⁹ Mesnevî, C. II. s. 537. (b. 1879)

⁷⁶⁰ Mesnevî, C. II. s. 610. (b. 2918)

⁷⁶¹ Mesnevî, C. II. s. 659. (b. 3652)

⁷⁶² Mesnevî, C. III. s. 24. (b. 236)

⁷⁶³ Mesnevî, C. III. s. 99. (b. 1260)

⁷⁶⁴ Mesnevî, C. III. s. 106. (b. 1406)

⁷⁶⁵ Mesnevî, C. III. s. 127. (b. 1772)

⁷⁶⁶ Mesnevî, C. III. s. 202. (b. 2886)

⁷⁶⁷ Mesnevî, C. III. s. 212. (b. 3056)

Peygamberin Susuzların İmdadına Yetişmesi,⁷⁶⁸ Sivrisineğin Şikayeti,⁷⁶⁹ Firavun'un Tedbiri.⁷⁷⁰

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Rüzgar ve Hz. Süleyman,⁷⁷¹ Bir Adamın Birisine Danışması,⁷⁷² Birisinin Hz. Peygamber'e İtirazda Bulunması,⁷⁷³ Üç Balığın Halleri,⁷⁷⁴ Yakalanan Kuşun Vasiyeti,⁷⁷⁵ (Mısırlı)ve Sıptî (İsraili),⁷⁷⁶ Karıncalar ve Kalem.⁷⁷⁷

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Köpeği Ölen Bedevi,⁷⁷⁸ Aşığın Sevgilisine Yapıp Ettiklerini Sayıp Dökmesi,⁷⁷⁹ Kabak Kıssası,⁷⁸⁰ Köpek Yavruları,⁷⁸¹ Darvanlıların Kıssası,⁷⁸² Tilki ve Eşek,⁷⁸³ Gündüzleri Fenerle Dolaşan Rahip,⁷⁸⁴ Derviş'in Horasan Amidi'nin Kölelerini Görmesi,⁷⁸⁵ Eti Kedi Yedi,⁷⁸⁶ Misafir Bize Yük Olacak.⁷⁸⁷

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Kuşun Başı mı? Kuyruğu mu?,⁷⁸⁸ Kuş ve Avcı,⁷⁸⁹ Kervancının Tutarsızlığı,⁷⁹⁰ Gece Yarısı Davul Çalan Adam,⁷⁹¹ Sultan Mahmud ve Hindli Kölesi,⁷⁹² Hilebaz Terzi,⁷⁹³ Fare ile Kurbağa,⁷⁹⁴ Dilencinin Hilesi.⁷⁹⁵

⁷⁶⁸ Mesnevî, C. III. s. 227. (b. 3130)

⁷⁶⁹ Mesnevî, C. III. s. 325. (b. 4625)

⁷⁷⁰ Mesnevî, C. III. s. 55. (b. 840)

⁷⁷¹ Mesnevî, C. IV. s. 503. (b. 1897)

⁷⁷² Mesnevî, C. IV. s. 506. (b. 1969)

⁷⁷³ Mesnevî, C. IV. s. 510. (b. 1992)

⁷⁷⁴ Mesnevî, C. IV. s. 525. (b. 2202)

⁷⁷⁵ Mesnevî, C. IV. s. 527. (b. 2244)

⁷⁷⁶ Mesnevî, C. IV. s. 622. (b. 3431)

⁷⁷⁷ Mesnevî, C. IV. s. 642. (b. 3721)

⁷⁷⁸ Mesnevî, C. V. s. 53. (b. 477)

⁷⁷⁹ Mesnevî, C. V. s. 126. (b. 1242)

⁷⁸⁰ Mesnevî, C. V. s. 136. (b. 1333)

⁷⁸¹ Mesnevî, C. V. s. 142. (b. 1445)

⁷⁸² Mesnevî, C. V. s. 147. (b. 1473)

⁷⁸³ Mesnevî, C. V. s. 211. (b. 2326)

⁷⁸⁴ Mesnevî, C. V. s. 260. (b. 2887)

⁷⁸⁵ Mesnevî, C. V. s. 282. (b. 3166)

⁷⁸⁶ Mesnevî, C. V. s. 298. (b. 3410)

⁷⁸⁷ Mesnevî, C. V. s. 318. (b. 3048)

⁷⁸⁸ Mesnevî, C. VI. s. 381. (b. 128)

⁷⁸⁹ Mesnevî, C. VI. s. 414. (b. 438)

⁷⁹⁰ Mesnevî, C. VI. s. 425. (b. 545)

⁷⁹¹ Mesnevî, C. VI. s. 451. (b. 848)

⁷⁹² Mesnevî, C. VI. s. 489. (b. 1387)

⁷⁹³ Mesnevî, C. VI. s. 516. (b. 1677)

⁷⁹⁴ Mesnevî, C. VI. s. 597. (b. 2638)

⁷⁹⁵ Mesnevî, C. VI. s. 691. (b. 3811)

6. 1. Konuyu Somutlaştırmak Amacıyla Anlatılan Kıssalara Örnek (Kölelerin Lokman'a İftiraları)

- Lokman, hem efendisinin, hem de kendisi gibi efendisinin hizmetinde bulunan diğer kölelerin arasında zayıf, çirkin ve gösterişsiz olduğu için hor ve hakir görülürdü.
- Bir gün efendi, rahatça yesin, eğlensin diye kölelerini meyve getirmek üzere bağa gönderdi.
- Gönlü mana ve hikmet dolu olduğu halde, yüzü geceye benzeyen Lokman da, bir sığıntı gibi bu köleler arasında bulunuyordu.
- O köleler, topladıkları nefis meyvelere dayanamadılar, hırsla ve tama'a kapıldılar, onları bir güzelce yediler.
- Dönüşte efendilerine; "Topladığımız meyveleri Lokman yedi." dediler. Efendisi, yüzünü ekşitti, Lokman'a ağır sözler söyledi. Lokman efendisinin kendisini azarlamasına sebep aradı. Durumu anlayınca ağzını açtı da:
- "Ey benim efendim!" dedi. "Hain bir köle Allah yanında makbul değildir. Ve O'nun rızasını kazanamaz.
- Ey kerem sahibi, bizi imtihan et, hepimize bolca sıcak su içir.
- Ondan sonra da, sen ata bin bizi yaya olarak, geniş, uçsuz bucaksız bir ovada koştur.
- O vakit kötü işi işleyeni gör, meyveleri yiyenin kim olduğunu anla."
- Efendi, kölelerine sıcak su içirdi. Onlar da korkularından içtiler.
- Sonra onları, ovada koşturmaya başladı. Onlar da aşağı yukarı koşup durdular.
- Köleler iyice yoruldu. Mideleri bulandı, yediklerini, içtiklerini çıkarmaya başladılar.
- Lokman'a da bulantı geldi. Fakat midesinden duru sudan başka bir şey çıkarmadı.
- Lokman'ın hikmeti, meyveleri kimin yediğini meydana çıkarırsa, kullarını seven Allah'ın hikmeti ne olmak lazım gelir.
- Kıyamet gününde bütün gizli şeyler ortaya çıkacaktır. Sizin de bilinmesini istemediğiniz sırlarınız açığa vurulacaktır.

7. Konuya Örnek Olarak Verilen Kıssalar

Mesnevî’de kıssaların kullanım amaçlarından biri de konuların anlatımını kuvvetlendirmektir. Bu sayede Mesnevî’de anlatılanlar kıssalarla desteklenmektedir.

Birinci Ciltteki Kıssalar; Ateşe Atılan Çocuk,⁷⁹⁶ Hannane Direği,⁷⁹⁷ Taşların Konuşması,⁷⁹⁸ Gramerci ile Gemici,⁷⁹⁹ Sağırın Hasta Komşusunu Ziyareti,⁸⁰⁰ Rum Halkı ile Çinlilerin Bahse Girişmeleri,⁸⁰¹ Düşman ve Hz. Ali.⁸⁰²

İkinci Ciltteki Kıssalar; Beyaz Kılı Ramazan Hilali Zanneden Adam,⁸⁰³ Yol Arkadaşının İsa(a.s.)’dan Kemikleri Diriltmesini İstemesi,⁸⁰⁴ Eşeğin Satılması,⁸⁰⁵ Doğan ve Baykuşlar,⁸⁰⁶ Ayının Dostluğu,⁸⁰⁷ Deli Ve Calinus,⁸⁰⁸ Cemaati Kaçıranın Üzüntüsü,⁸⁰⁹ Hintlilerin Kavga Edişleri,⁸¹⁰ Üzüm İçin Dört Kişinin Kavga Etmeleri.⁸¹¹

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Fil Yavrusunu Yiyenler,⁸¹² Hastaların Hz. İsa(a.s.)’dan Şifa Talep Etmeleri,⁸¹³ Bıyığını Yağlayan Adam,⁸¹⁴ Harut ile Marut,⁸¹⁵ İsa(a.s.)’ın Ahmaklardan Kaçması,⁸¹⁶ Ateşe Atılan Peşkir,⁸¹⁷ Peygamberin Pabucunu Çalan Kuş,⁸¹⁸ Hz. Hamza’nın Cesareti,⁸¹⁹ Tayın Ürkmesi.⁸²⁰

---

⁷⁹⁶ Mesnevî, C. I. s. 109. (b. 745)

⁷⁹⁷ Mesnevî, C. I. s. 218. (b. 2121)

⁷⁹⁸ Mesnevî, C. I. s. 220. (b. 2164)

⁷⁹⁹ Mesnevî, C. I. s. 267. (b. 2847)

⁸⁰⁰ Mesnevî, C. I. s. 311. (b. 3373)

⁸⁰¹ Mesnevî, C. I. s. 317. (b. 3480)

⁸⁰² Mesnevî, C. I. s. 345. (b. 3734)

⁸⁰³ Mesnevî, C. II. s. 398. (b. 112)

⁸⁰⁴ Mesnevî, C. II. s. 401. (b. 142)

⁸⁰⁵ Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 514)

⁸⁰⁶ Mesnevî, C. II. s. 470. (b. 1134)

⁸⁰⁷ Mesnevî, C. II. s. 539. (b. 1933)

⁸⁰⁸ Mesnevî, C. II. s. 548. (b. 2095)

⁸⁰⁹ Mesnevî, C. II. s. 598. (b. 2778)

⁸¹⁰ Mesnevî, C. II. s. 616. (b. 3034)

⁸¹¹ Mesnevî, C. II. s. 661. (b. 3091)

⁸¹² Mesnevî, C. III. s. 70. (b. 69)

⁸¹³ Mesnevî, C. III. s. 27. (b. 298)

⁸¹⁴ Mesnevî, C. III. s. 50. (b. 732)

⁸¹⁵ Mesnevî, C. III. s. 53. (b. 797)

⁸¹⁶ Mesnevî, C. III. s. 186. (b. 2570)

⁸¹⁷ Mesnevî, C. III. s. 223. (b. 3111)

⁸¹⁸ Mesnevî, C. III. s. 234. (b. 3239)

⁸¹⁹ Mesnevî, C. III. s. 244. (b. 3420)

⁸²⁰ Mesnevî, C. III. s. 294. (b. 4293)

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; Yahudi'nin Hz. Ali'yi İmtihan Etmesi,⁸²¹ Suya Ceviz Atan Adam,⁸²² Bir Şairin Kıssası,⁸²³ Methiyeler Yazan Şair,⁸²⁴ Kadının Hz. Ali'den Yardım İstemesi,⁸²⁵ Arap Emirleri ve Hz. Peygamber.⁸²⁶

Beşinci Ciltteki Kıssalar; İmansız Obur Misafir,⁸²⁷ Peygamberlik Davasına Girişen Kimse,⁸²⁸ Nasuh Tevbesi,⁸²⁹ Eşeğin Arap Atlarına Özenmesi,⁸³⁰ Meyve Hırsız İle Bağ Sahibi,⁸³¹ Çirkin Sesli Müezzin,⁸³² Ayyaz'ın Nefsini Suçlaması.⁸³³

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Koçu ve Elbisesi Çalınan Adam,⁸³⁴ Yüzüne Allık Süren İhtiyar Kadın,⁸³⁵ Ne İstediyse “Yok” Cevabı Alan Dilenci,⁸³⁶ Hasta Adam Sufi Ve Kadı,⁸³⁷ Camiye Giden Padişah,⁸³⁸ Denizden Mücevher Çıkaran Su Sığırı,⁸³⁹ Şaşı Ömer.⁸⁴⁰

7. 1. Konuya Örnek Olarak Verilen Kıssalara Örnek (Çirkin Sesli Müezzin)

- Pek çirkin sesli bir müezzin vardı. Kafirler memleketinde ezan okurdu.
- Ona her ne kadar; “Bu çirkin sesle ezan okuma; çekişmeler; düşmanlıklar uzar gider.” dedilerse de.
- O inat etti, söylenenlere aldırış etmedi. Ezan okumaya devam etti.
- Halk umûmî bir kargaşalıktan, bir fitne çıkmasından korkarken, elinde bir kat elbise ile kafirini biri çıka geldi.
- Eski bir dost gibi o kafir, müezzine elbise ile beraber mum ve helva da hediye getirmişti.

---

⁸²¹ Mesnevî, C. IV. s. 375. (b. 353)

⁸²² Mesnevî, C. IV. s. 411. (b. 745)

⁸²³ Mesnevî, C. IV. s. 446. (b. 1156)

⁸²⁴ Mesnevî, C. IV. s. 486. (b. 1739)

⁸²⁵ Mesnevî, C. IV. s. 560. (b. 2657)

⁸²⁶ Mesnevî, C. IV. s. 570. (b. 2779)

⁸²⁷ Mesnevî, C. V. s. 13. (b. 64)

⁸²⁸ Mesnevî, C. V. s. 116. (b. 1118)

⁸²⁹ Mesnevî, C. V. s. 206. (b. 2228)

⁸³⁰ Mesnevî, C. V. s. 218. (b. 2361)

⁸³¹ Mesnevî, C. V. s. 273. (b. 3077)

⁸³² Mesnevî, C. V. s. 296. (b. 3367)

⁸³³ Mesnevî, C. V. s. 329. (b. 3781)

⁸³⁴ Mesnevî, C. VI. s. 417. (b. 470)

⁸³⁵ Mesnevî, C. VI. s. 478. (b. 1225)

⁸³⁶ Mesnevî, C. VI. s. 479. (b. 1254)

⁸³⁷ Mesnevî, C. VI. s. 481. (b. 1297)

⁸³⁸ Mesnevî, C. VI. s. 581. (b. 2471)

⁸³⁹ Mesnevî, C. VI. s. 612. (b. 2930)

⁸⁴⁰ Mesnevî, C. VI. s. 642. (b. 3228)

- Müezzini soruyor; “Nerede o müezzini?” diyordu. “Onun ezanı ve sesi insanın huzurunu arttırıyor.”
- “Kendine gel!” dediler, “O çirkin sesten insan huzur mu gelir?” Kafir dedi ki: “Onun sesi kiliseye kadar geldi.
- Benim pek güzel, pek meziyetli bir kızım var. Çoktan beri Müslüman olmak istiyordu.
- Bunca din kardeşi ona öğüt verdi, fakat Müslüman olma sevdası başından gitmedi.
- Gönlüne iman sevgisi, öyle bir yerleşmiş, öyle bir artmıştı ki, bu dert, sanki bir buhurdandı, ben de buhurdan da öd ağacı misali yanmakta idim.
- O zaman zaman Müslüman olmak için gayret sarf ettikçe, ben dert, azap içinde kalıyor, işkence çekiyordum.
- Ne yapacağımı, ne edeceğimi bilemiyordum. Elimde hiç çare yoktu. Nihayet bu müezzini ezan okumaya başlayınca, onun sesi kiliseden duyulunca.
- Kızım; “Bu çirkin ses nedir? Ne de kötü ses, kulağıma geldi beni mahvetti.
- Ömrümde şu manastırda, bu kilisede bu kadar çirkin, bu kadar kötü ses hiç duymadım.”
- Kız kardeşi; ‘Bu ses ezan sesidir.’ dedi. “Bu Müslüman âdeti, bu sesle Müslümanları ibadete çağırırlar.”
- Kızım, hemşiresinin söylediklerine inanmadı. Bir başkasına sordu, o da ‘Evet öyledir.’ deyince;
- Gerçeği öğrenince inandı, içindeki iman sarsıldı, üzüldü, beti benzi sarardı. Böylece o Müslümanlıktan soğudu.
- O Müslümanlıktan kurtuldu, ben de işkenceden azaptan kurtuldum. Dün gece korkulu rüya görmeden, rahatça yattım uyudum.
- Onun çirkin sesinden rahata, huzura kavuşmamın sebebi bu. Hediye getirdim, teşekkür etmek isterim, o müezzini nerede?
- Müezzini görünce “Lütfen şu hediye kabul et. Beni dertten elemden, üzüntüden kurtardın, benim elimi tuttu.
- Bana öyle bir ihşanda, öyle bir lütufta bulundun ki, ölünceye kadar, beni kendine kul, köle ettin.
- Mal, mülk sahibi olsaydım, çok zengin servet sahibi bulunsaydım, ezan sesi çıkan ağzını altınla doldururdum.”dedi.

8. Tasavvufî Konuların Anlatımında Kullanılan Kıssalar

Mesnevî’de birçok alana ait fikirler işlenmektedir. Bu alanlardan biri de şüphesiz tasavvufi konulardır. Varlık-yokluk, mürid-mürşid ilişkisi, ruh-beden, ilahi aşk, tasavvufi düşüncenin önemli simaları, vecd, zahidlik ve buna benzer birçok konu işlenmektedir.

Birinci Ciltteki Kıssalar; Gramerci İle Gemici,⁸⁴¹ Ressamların Yarışmaları,⁸⁴² Kurt, Tilki ve Arslan.⁸⁴³

İkinci Ciltteki Kıssalar; Derviş ve Beyazıd-i Bestami.⁸⁴⁴

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Şeyh Dakuki ve Kerametleri,⁸⁴⁵ Sufinin Boş Sofraya Duyduğu Aşk,⁸⁴⁶ Aşkın Kudretine Dair Bir Kıssa,⁸⁴⁷ Nohut Kıssası.⁸⁴⁸

Dördüncü Ciltteki Kıssalar; İbrahim Edhem,⁸⁴⁹ Beyazıd-ı Bestami’nin Kerameti.⁸⁵⁰

8.1. Tasavvufî Konuların Anlatımında Kullanılan Kıssalara Örnek (Gramerci İle Gemici)

- Bir nahiv âlimi gemiye binmişti. O kendini pek beğenmiş olan nahivci, yüzünü gemiciye döndürdü.
- Dedi ki: “Sen hayatında hiç nahiv okudun mu?” Gemici; “Hayır.” deyince; “Senin ömrünün yarısı hiçe gitmiş.” dedi.
- Gemcinin bu sözden gönlü kırıldı, öfkeleni; ama hemen cevap vermedi, sustu.
- Derken, bir rüzgar çıktı, gemiyi bir girdaba sürükledi. O zaman, gemici, nahiv alimine yüksek sesle seslendi:
- “Ey Hoca, söyle bakalım, sen yüzme bilir misin? Diye sordu. Nahivci; “Ey hoş sözlü ve güzel yüzlü gemici, bilmem.” deyince.
- Gemici; “Ey nahivci!” dedi. “Senin bütün ömrün hiçe gitti, çünkü gemi bu girdapta batacaktır.”

⁸⁴¹ Mesnevî, C. I. s. 267. (b. 2847)

⁸⁴² Mesnevî, C. I. s. 317. (b. 3480)

⁸⁴³ Mesnevî, C. I. s. 288. (b. 3025)

⁸⁴⁴ Mesnevî, C. II. s. 559. (b. 2220)

⁸⁴⁵ Mesnevî, C. III. s. 134. (b. 1925)

⁸⁴⁶ Mesnevî, C. III. s. 210. (b. 3014)

⁸⁴⁷ Mesnevî, C. III. s. 262. (b. 3686)

⁸⁴⁸ Mesnevî, C. III. s. 286. (b. 4160)

⁸⁴⁹ Mesnevî, C. IV. s. 410. (b. 725)

⁸⁵⁰ Mesnevî, C. IV. s. 496. (b. 1802)

- Şunu iyi bil ki burada, mahvolmayı bilmek gerek, nahiv bilmek işe yaramaz.
- Denizin suyu, ölüyü başında taşır, diri olan denizin elinden nasıl kurtulur.?
- Sen de eğer beşeriyet sıfatlarından, kötü huylarından ölüp kurtulursan Hakk'ın sırlar denizi, senin başının üstünde gezerdir.
- Ey benliğe, gurura kapılarak herkese eşek diyen kişi! Şimdi sen de eşek gibi buz üstünde kalmış, ileri geri adım atamayacak bir hale gelmişsin.
- İstersen sen, dünyada zamanın en büyük bir bilgini, her şeyin bileni ol. Şimdi şu dünyanın faniliğini ve zamanın da geçip gittiğini gör.
- Size Hakk'ta mahvolma, yok olma yolunu öğretmek için söz arasında nahivcinin hikayesini de kattık.
- Ey aziz dost, fıkhnın fıkhnını, nahvin nahvini ve sarfın sarfını, ancak yoklukta yok olmada bulabilirsin.

9. Bir Takım Gelenek ve İnanışları Eleştirmek Amacıyla Kullanılan Kıssalar

Kıssalar genelde soyut konuların anlatımı, anlatımı kuvvetlendirmek, ilgiyi sürekli kılmak gibi amaçlarla kullanılır. Kıssaların kullanım amaçlarından biri de doğrudan ifade edilemeyen bazı olayların veya uygulamaların anlatımını gerçekleştirmektir. Burada dolaylı bir anlatım söz konusudur.

Birinci Ciltteki Kıssalar; Hz. Ömer Zamanında Medine'de Yangın Çıkması.⁸⁵¹

İkinci Ciltteki Kıssalar; Köylünün Karanlıkta Öküzü Okşamasi,⁸⁵² Sufilerin Eşeği Satmaları,⁸⁵³ Bedevi ve Filozof.⁸⁵⁴

Üçüncü Ciltteki Kıssalar; Sevgilisinin Yanında Mektup Okuyan Aşık.⁸⁵⁵

Beşinci Ciltteki Kıssalar; Bana Ebubekir Adında Birini Getirin,⁸⁵⁶ Bir Beyin Kölesinden Şarap İstemesi.⁸⁵⁷

Altıncı Ciltteki Kıssalar; Kuş ve Avcı,⁸⁵⁸ Kervancının Tutarsızlığı,⁸⁵⁹ Şairin Aşure Günü Haleplilerle Konuşması,⁸⁶⁰ Yüzüne Allık Süren İhtiyar Kadın.⁸⁶¹

⁸⁵¹ Mesnevî, C. I. s. 335. (b. 3720)

⁸⁵² Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 503)

⁸⁵³ Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 514)

⁸⁵⁴ Mesnevî, C. II. s. 624. (b. 3183)

⁸⁵⁵ Mesnevî, C. III. s. 106. (b. 1407)

⁸⁵⁶ Mesnevî, C. V. s. 88. (b. 845)

⁸⁵⁷ Mesnevî, C. V. s. 304. (b. 3439)

9. 1. Bir Takım Gelenek ve İnanışları Eleştirmek Amacıyla Kullanılan Kıssalara Örnek (Filozof ve Bedevi)

- Bir bedevi, devesine buğdayla dolu büyük iki çuval yüklemiş, götürüyordu.
- Kendisi de iki çuvalın ortasına oturmuştu. Yolda birisi onu söze tuttu.
- Bedeviye yurdunu sordu, onu konuşturdu. Bu soruşturma ile güzel sözler söyledi, hoş ifadelerde bulundu.
- Ondan sonra bedeviye dedi ki: “Bu iki çuvalda ne var, söyle bakalım?”
- Bedevi; “Çuvalın birinde buğday, öbüründe insanın yiyeceği olmayan kum var.” dedi.
- Adam; “Ne diye kum yükledin?” deyince bedevi “buğday çuvalı tek kalmasın, kum çuvalı ona denk olsun diye.” cevabını verdi.
- Adam; “Akıllılık etseydin de buğdayın yarısını bu çuvala, yarısını da öbür çuvala koysaydın daha iyi olmaz mı idi?”
- Hem çuval hafifleşirdi, hem devenin yükü azalardı.” dedi. Bedevi; “Aferin ey akıllı ve hür fikirli filozof!” dedi.
- “Böyle ince düşünce, böyle güzel görüşün varken sen nasıl oluyor da çıplak haldesin, yaya yoruluyorsun?”
- O iyi kalpli bedevi, filozofa acıdı da onu devesine bindirmek istedi..
- Tekrar ona dedi ki: “Ey hoş sözlü filozof! Birazcık kendi halinden bahset!
- Sende bu akıl, bu düşünce varken, sen ya vezirsin ya padişahsın. Kendini gizleme, doğru söyle...”
- Filozof; “İkisi de değilim.” dedi. “Ben halktan biriyim. İşte halime ve elbiseme bak da ne olduğumu anla...”
- Bedevi; “Kaç deven, kaç öküzün var?” diye sordu. Filozof; “Ne bu, ne ovardır? Bizi deşme, bu soruları çok uzatma!...” dedi.
- “Bari dükkanındaki eşyan, varın yoğun nelerdir; onları söyle!” dedi. Filozof; “Bizde ne kân, ne de mekan var.” dedi.
- Bedevi; “Öyle ise paranı pulunu sorayım!” dedi. “Sen yapayalnız gidiyorsun, herkese nasihatlerde bulunuyorsun.
- Herhalde dünyadaki bakırları altın haline getirecek kimya sendedir. Akıllı, bilgili adamların incileri yığın yığındır.”
- Filozof; “Ey Arap kavminin efendisi! Vallahi bütün varım yoğun bir akşam yemeğinin karşılığı bile değildir.

---

⁸⁵⁸ Mesnevî, C. VI. s. 414. (b. 437)

⁸⁵⁹ Mesnevî, C. VI. s. 425. (b. 545)

⁸⁶⁰ Mesnevî, C. VI. s. 444. (b. 780)

⁸⁶¹ Mesnevî, C. VI. s. 478. (b. 1225)

- Yalın ayak, çıırçıplak koşup duruyorum. Kim bir dilim ekmek verirse oraya gidiyorum.
- Bu fazilet, bu hikmet ve hünerden ancak hayal ve baş ağrısı elde ettim.”
- Bu sözler üzerine bedevi, filozofa; “Çekil yanımdan, benden uzaklaş da senin şomluğun, uğursuzluğun benim de başıma yağmasın, beni yoksul bırakmasın!” dedi.
- “O uğursuz hikmetini benden uzaklaştır!” dedi. “Senin sözlerin zamane halkına şom gelen sözlerdir.
- Ya sen o tarafa git, ya ben bu tarafa gideyim. Yahut sen önden yürü, ben geri kalayım.” dedi.
- “Bir çuvalın kum, öbürünün buğday dolu olması; senin hikmetinden daha iyidir.
- Benim ahmaklığım, pek kutlu bir ahmaklıktır. Gönlüm ilahi lütuflarla, manevi azıklarla doludur. Canımda da Allah’tan çekinme ve O’nun emirlerine uyma isteği var.
- Sendeki eşkıyalığın, azgınlığın azalmasını istiyorsan; çalış çabala da sendeki hikmet, felsefi düşünceler azalsın.
- Tabiatın ve hayalden doğan hikmet, felsefi düşünceler; celal sahibi Allah’ın nurunun feyzinden doğan hikmet değildir.
- Dünya hikmeti, felsefe; zannı, şüpheyi artırır. Fakat din hikmeti insanı göklerin üstüne çıkarır, ötelere yüceltir.
- Ahir zamanın zeki filozofları, iblis huylu bilginleri kendilerini önce gelenlerden üstün gördüler.
- Onlar hileler öğrenerek ortaya atıldılar. Dine aykırı fikirler ile Hakk bilginlerini üzdüler. Onlar, ne akıl almaz işler, düzenler peşinde koşular!
- Asıl kâr ve manevi kazanç iksiri olan sabrı, bağışlamayı, hoşgörülüğü, cömertliği yok ettiler.

10. AMAÇLARINA GÖRE AKTARILAN KISSALARIN ÖZELLİKLERİ

- Mesnevî’de yer alan kıssaların bazıları birkaç amacı bir anda gerçekleştirmek için kullanılmış olabilir.
- İlginin sürekliliğini sağlamak amacıyla kullanılan kıssaların çoğu zevkli ve eğlenceli olan kıssalardır. Aynı zamanda bu kıssalarda yaratıcı fikirler ve düşünceler vardır.

- Mevlana, metaforik amaçlı kullandığı kıssalarda benzetmelerden yararlanmışır. Bu benzetmeler günlük, sıradan olabileceği gibi sıra dışı ve çarpıcı da olabilir.
- Mesnevî'deki kıssaların çoğunda Mevlana, fikirlerini aktarmak için karşılıklı konuşmalardan yararlanmaktadır. Mevlana burada birbirine karşıt olan düşünceleri kıssadaki kahramanlara söyletmekte ve en sonda kıssadan alınması gereken mesajları kendisi muhataba aktarmaktadır.
- Kıssalar ağırlıklı olarak; ilginin sürekliliğini sağlama, konuya örnek olma, açıklık kazandırma ve konuyu somutlaştırma amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılmışır.
- Mevlana soyut konuların anlatımını gerçekleştirmek için uzun ve orta boyuttaki kıssaları kullanmaktadır.
- İlginin sürekliliğini sağlamak amacıyla anlatılan kıssalar eğlenceli ve keyifli nitelikte olan kıssalardır.
- Metaforik ve soyut konuların anlatımını gerçekleştirmek için kullanılan kıssalar basamak niteliğindedir.
- Beyitlerin anlaşılmasını sağlayan ve örnek olan kıssalar destekleyici ve açıklayıcı mahiyette olan kıssalardır.
- Kıssalarda kahramanlar muhatabın kendisine yakın hissedebileceği şahsiyet ve karakterlerden seçildiği gibi, ilgisini çekebilecek çarpıcı tiplere de yer verilmektedir.
- Mevlana çoğunlukla kıssaların sonunda mesajlar verdiği gibi, aynı zamanda kıssaların akışı içersinde muhataba tavsiyelerde bulunmaktadır.
- Kıssalar aktarılırken, Ey aziz dost, Dostlar, Ey Hakk aşığı, Ey ünlü er, Ey insanlar, Ey mana yolunun isteklisi, Ey kardeşim, Ey hakkı arayan kişi ve buna benzer hitaplarda bulunarak muhatabın ilgisi çekilmeye çalışılmaktadır.

F. KONULARINA GÖRE KISSALARIN DAĞILIMI

Mevlana, Mesnevî’de konuların anlatımında kıssalardan yararlanmaktadır. Genellikle konular ve anlatılan kıssalar paralellik göstermektedir.

1. Aşk’a Dair Kıssalar

Âşık ve Sevgilisi,⁸⁶² Sevgilinin Yanlışı,⁸⁶³ Mecnun’un, Köpeği Okşamasi,⁸⁶⁴ Sevgilinin Yanında Okunan Mektup,⁸⁶⁵ Sivrisineğin Şikayeti,⁸⁶⁶ Uzun Bir Ayrılığa Düşen Âşık,⁸⁶⁷ Aşığın Hâli,⁸⁶⁸ Mecnun’a “Leyla’dan Daha Güzelleri Var” Demeleri⁸⁶⁹ Eziyete Sabretmek, Sevgilinin Ayrılığına Sabretmekten Daha Kolaydır,⁸⁷⁰ İmri’ü’l Kays.⁸⁷¹

2. Dostluk Ve Arkadaşlık Konularında Anlatılan Kıssalar

Zünnun-ı Mısrî ve Dostları,⁸⁷² Lokman ve Efendisi,⁸⁷³ Akıllı Düşman,⁸⁷⁴ Ayının Dostluğu,⁸⁷⁵ Deli ile Calinus,⁸⁷⁶ İki Ayrı Kuş,⁸⁷⁷ La Havle Yiyen Eşek,⁸⁷⁸ Tedbirsiz Şehirli ile Kurnaz Köylü,⁸⁷⁹ Başkasına Danış,⁸⁸⁰ Hz. Ali’den Yardım İstenmesi,⁸⁸¹ Fare İle Kurbağa,⁸⁸² Abdülgavs.⁸⁸³

---

⁸⁶² Mesnevî, C. I. s. 290. (b. 3067)

⁸⁶³ Mesnevî, C. III. s. 21. (b. 172)

⁸⁶⁴ Mesnevî, C. III. s. 41. (b. 567)

⁸⁶⁵ Mesnevî, C. III. s. 106. (b. 1406)

⁸⁶⁶ Mesnevî, C. III. s. 325. (b. 4625)

⁸⁶⁷ Mesnevî, C. III. s. 332. (b. 4750)

⁸⁶⁸ Mesnevî, C. V. s. 126. (b. 1241)

⁸⁶⁹ Mesnevî, C. V. s. 288. (b. 3287)

⁸⁷⁰ Mesnevî, C. VI. s. 523. (b. 1763)

⁸⁷¹ Mesnevî, C. VI. s. 709. (b. 3992)

⁸⁷² Mesnevî, C. II. s. 493. (b. 1388)

⁸⁷³ Mesnevî, C. II. s. 500. (b. 1465)

⁸⁷⁴ Mesnevî, C. II. s. 537. (b. 1799)

⁸⁷⁵ Mesnevî, C. II. s. 540. (b. 1932)

⁸⁷⁶ Mesnevî, C. II. s. 548. (b. 2095)

⁸⁷⁷ Mesnevî, C. II. s. 548. (b. 2104)

⁸⁷⁸ Mesnevî, C. II. s. 402. (b. 157)

⁸⁷⁹ Mesnevî, C. III. s. 24. (b. 236)

⁸⁸⁰ Mesnevî, C. IV. s. 506. (b. 1969)

⁸⁸¹ Mesnevî, C. IV. s. 560. (b. 2656)

⁸⁸² Mesnevî, C. VI. s. 597. (b. 2638)

⁸⁸³ Mesnevî, C. VI. s. 623. (b. 2982)

3. Taassupla İlgili Kıssalar

Hilekar Vezir,⁸⁸⁴ Beyin Kölesinden Şarap İstemesi.⁸⁸⁵

4. “Bilgi”nin Ele Alındığı Kıssalar

Bakkal ve Papağan⁸⁸⁶ Nahivci ve Gemici,⁸⁸⁷ Ressamların Yarışmaları,⁸⁸⁸ Beyaz Kılı Ramazan Hilali Zanneden Adam,⁸⁸⁹ Filozof İle Bedevi,⁸⁹⁰ Filin Şekli.⁸⁹¹

5. Kaza ve Kader Konularında Aktarılan Kıssalar

Arslan ve Av Hayvanları,⁸⁹² Hühüd Kıssası,⁸⁹³ Bedevî ve Karısı,⁸⁹⁴ Hz. Ali ve Seyisi,⁸⁹⁵ Tedbirsiz Şehirli ile Kurnaz Köylü,⁸⁹⁶ Firavun’un Tedbirleri⁸⁹⁷ Namaza Düşkün Köle,⁸⁹⁸ Hırsız İle Bağ Sahibi⁸⁹⁹

6. Allah’ın İradesi Ve Kudretinin Anlatıldığı Kıssalar

Üzeyir(a.s.)’in Eşeği,⁹⁰⁰ Bebeğin Konuşması,⁹⁰¹ Üzeyir(a.s.) ve Çocukları,⁹⁰² Şeyh Şeyban-ı Raî,⁹⁰³ Ateşe Atılan Çocuk.⁹⁰⁴

7. Tevekkül Ve Gayret Konularının İşlendiği Kıssalar

Arslan ve Av Hayvanları,⁹⁰⁵ Tilki ve Eşek,⁹⁰⁶ Zahidin Tevekkül Denemesi,⁹⁰⁷ Kuşun Kuyruğu mu Başını mı?,⁹⁰⁸ Çalışıp Çabalamadan Rızık Dileyen Fakir.⁹⁰⁹

---

⁸⁸⁴ Mesnevî, C. I. s. 109. (b. 745)
⁸⁸⁵ Mesnevî, C. V. s. 304. (b. 3440)
⁸⁸⁶ Mesnevî, C. I. s. 55. (b. 248)
⁸⁸⁷ Mesnevî, C. I. s. 267. (b. 2847)
⁸⁸⁸ Mesnevî, C. I. s. 317. (b. 3480)
⁸⁸⁹ Mesnevî, C. II. s. 398. (b. 113)
⁸⁹⁰ Mesnevî, C. II. s. 624. (b. 3183)
⁸⁹¹ Mesnevî, C. III. s. 99. (b. 1260)
⁸⁹² Mesnevî, C. I. s. 125. (b. 905)
⁸⁹³ Mesnevî, C. I. s. 142. (b. 1207)
⁸⁹⁴ Mesnevî, C. I. s. 232. (b. 2261)
⁸⁹⁵ Mesnevî, C. I. s. 358. (b. 3858)
⁸⁹⁶ Mesnevî, C. III. s. 24. (b. 236)
⁸⁹⁷ Mesnevî, C. III. s. 55. (b. 840)
⁸⁹⁸ Mesnevî, C. III. s. 212. (b. 3056)
⁸⁹⁹ Mesnevî, C. V. s. 272. (b. 3059)
⁹⁰⁰ Mesnevî, C. III. s. 126. (b. 1763)
⁹⁰¹ Mesnevî, C. III. s. 233. (b. 3221)
⁹⁰² Mesnevî, C. IV. s. 609. (b. 3270)
⁹⁰³ Mesnevî, C. VI. s. 778. (b. 4827)
⁹⁰⁴ Mesnevî, C. I. s. 109. (b. 745)
⁹⁰⁵ Mesnevî, C. I. s. 125. (b. 905)
⁹⁰⁶ Mesnevî, C. V. s. 211. (b. 2326)

8. Ecel Ve Ölümüne Dair Kıssalar

Azrail'in Bakışı,⁹¹⁰ Şeyhin Oğullarının Ölümü,⁹¹¹ Hz. Hamza'nın Cesareti,⁹¹² Hz. Bilal'in Ölümü.⁹¹³

9. Hz. Peygamber'in Ele Alındığı Kıssalar

Hannane Direği,⁹¹⁴ Halime'nin Çırpınışı,⁹¹⁵ Cebrail ve Hz. Peygamber,⁹¹⁶ Susuz Kalan Kervan.⁹¹⁷

10. Mucize Ve Keramet Konularına Dair Kıssalar

Hannane Direği,⁹¹⁸ Taşların Konuşması,⁹¹⁹ İbrahim Edhem ve Kerametleri,⁹²⁰ Çölde Yalnız Yaşayan Zahid,⁹²¹ Hastaların Hz. İsa'ya Gitmeleri,⁹²² Kör İhtiyarın Kur'anı Yüzünden Okuması,⁹²³ Şeyh Dakukî ve Kerametleri,⁹²⁴ Yanmayan Peşkir,⁹²⁵ Susuz Kalan Kervan,⁹²⁶ Bebeğin Konuşması,⁹²⁷ Beyazid-i Bestamî.⁹²⁸

11. Sıkıntılara Sabredilmesi Gerektiğini İfade Eden Kıssalar

Kazvinli'nin Vücutuna Arslan Resmi Dövdürmesi,⁹²⁹ Lokman'ın Sabrı,⁹³⁰ Hayvanların Dilini Öğrenen Adam,⁹³¹ Tayın Ürkmesi,⁹³² Zalimlere, Hayır Dua Eden

---

⁹⁰⁷ Mesnevî, C. V. s. 220. (b. 2402)

⁹⁰⁸ Mesnevî, C. VI. s. 381. (b. 129)

⁹⁰⁹ Mesnevî, C. VI. s. 530. (b. 1838)

⁹¹⁰ Mesnevî, C. I. s. 128. (b. 961)

⁹¹¹ Mesnevî, C. III. s. 126. (b. 1773)

⁹¹² Mesnevî, C. III. s. 244. (b. 3420)

⁹¹³ Mesnevî, C. III. s. 253. (b. 3518)

⁹¹⁴ Mesnevî, C. I. s. 218. (b. 2122)

⁹¹⁵ Mesnevî, C. IV. s. 426. (b. 915)

⁹¹⁶ Mesnevî, C. IV. s. 646. (b. 3756)

⁹¹⁷ Mesnevî, C. III. s. 227. (b. 3131)

⁹¹⁸ Mesnevî, C. I. s. 218. (b. 2122)

⁹¹⁹ Mesnevî, C. I. s. 220. (b. 2163)

⁹²⁰ Mesnevî, C. II. s. 626. (b. 3217)

⁹²¹ Mesnevî, C. II. s. 667. (b. 3799)

⁹²² Mesnevî, C. III. s. 27. (b. 298)

⁹²³ Mesnevî, C. III. s. 129. (b. 1836)

⁹²⁴ Mesnevî, C. III. s. 134. (b. 1925)

⁹²⁵ Mesnevî, C. III. s. 223. (b. 3111)

⁹²⁶ Mesnevî, C. III. s. 227. (b. 3131)

⁹²⁷ Mesnevî, C. III. s. 233. (b. 3221)

⁹²⁸ Mesnevî, C. IV. s. 496. (b. 1802)

⁹²⁹ Mesnevî, C. I. s. 295. (b. 3169)

⁹³⁰ Mesnevî, C. III. s. 130. (b. 1844)

⁹³¹ Mesnevî, C. III. s. 235. (b. 3267)

⁹³² Mesnevî, C. III. s. 294. (b. 4293)

Vaiz,⁹³³ Mümin ile Filozof,⁹³⁴ Zahmet Çekmemiş Sufi,⁹³⁵ Şeyh Harakanî'nin Müridi.⁹³⁶

12. Olaylardan Ders Alınması Gerektiğine Dair Kıssalar

Kurt, Tilki ve Arslan⁹³⁷ Oğuzların, Birini Korkutmaları,⁹³⁸ Cuhî'nin Hilesi,⁹³⁹ Üç Balık.⁹⁴⁰

13. Kıyamet Gününü Anlatan Kıssalar

Hız. Yusuf'un Armağan İstemesi,⁹⁴¹ Kölelerin Lokman'a İftira Etmeleri.⁹⁴²

14. Gurur ve Kibre Dair Kıssalar

Vahiy Katibi,⁹⁴³ Şeytanın Sapıklığına Karşı, Adem'in Kendini Beğenmesi,⁹⁴⁴ Nahivci ve Gemici.⁹⁴⁵

15. İhlas Ve Riyakarlık Konularının İşlendiği Kıssalar

Sağırın Hasta Ziyareti,⁹⁴⁶ Hz. Ömer Zamanında Medine'de Yangın Çıkması,⁹⁴⁷ Hz. Ali ve Düşmanı,⁹⁴⁸ Aşığın Hâli.⁹⁴⁹

16. Duaya Dair Kıssalar

Yılandının Duası,⁹⁵⁰ Şeyh Ahmed Hîdreyeh,⁹⁵¹ Zahidin Cevabı,⁹⁵² Hz. Musa Ve Çoban,⁹⁵³ Zahmetsiz Rızık İsteyen Kimse,⁹⁵⁴ Cebrail'in Meryem'e Görünmesi,⁹⁵⁵ Günahsız Ağızla Dua Et.⁹⁵⁶

⁹³³ Mesnevî, C. IV. s. 356. (b. 81)

⁹³⁴ Mesnevî, C. IV. s. 573. (b. 2833)

⁹³⁵ Mesnevî, C. V. s. 326. (b. 3738)

⁹³⁶ Mesnevî, C. VI. s. 547. (b. 2049)

⁹³⁷ Mesnevî, C. I. s. 288. (b. 3025)

⁹³⁸ Mesnevî, C. II. s. 617. (b. 3053)

⁹³⁹ Mesnevî, C. VI. s. 746. (b. 4460)

⁹⁴⁰ Mesnevî, C. IV. s. 525. (b. 2202)

⁹⁴¹ Mesnevî, C. I. s. 295. (b. 3169)

⁹⁴² Mesnevî, C. I. s. 328. (b. 3598)

⁹⁴³ Mesnevî, C. I. s. 299. (b. 3240)

⁹⁴⁴ Mesnevî, C. I. s. 360. (b. 3907)

⁹⁴⁵ Mesnevî, C. I. s. 267. (b. 2847)

⁹⁴⁶ Mesnevî, C. I. s. 311. (b. 3373)

⁹⁴⁷ Mesnevî, C. I. s. 335. (b. 3720)

⁹⁴⁸ Mesnevî, C. I. s. 345. (b. 3736)

⁹⁴⁹ Mesnevî, C. V. s. 126. (b. 1242)

⁹⁵⁰ Mesnevî, C. II. s. 399. (b. 136)

⁹⁵¹ Mesnevî, C. II. s. 420. (b. 378)

17. Ahmaklığa Dair Kıssalar

İsa (a.s.)’dan Mucize İstenmesi,⁹⁵⁷ İsa(a.s.)’ın Ahmaklardan Kaçması,⁹⁵⁸ Sebe’lilerin Ahmaklığı,⁹⁵⁹ Padişah ile Kölesi.⁹⁶⁰

18. İhtiyat Ve Tedbirin İşlendiği Kıssalar

La Havle Yiyen Eşek,⁹⁶¹ Tedbirsiz Şehirli ile Kurnaz Köylü,⁹⁶² Adamın Koçunun Ve Elbiselerinin Çalınması,⁹⁶³ Kervancının, Tutarsızlığı,⁹⁶⁴

19. Bilgisizleri Temsil Eden Kıssalar

Doğan Kuşu ve Köylü Kadın,⁹⁶⁵ Camiye Giden Padişah.⁹⁶⁶

20. Taklidi Eleştiren Kıssalar

Köylünün Karanlıkta Arslanı Okşaması,⁹⁶⁷ Sufilerin Eşeği Satmaları,⁹⁶⁸ İmadü’l-Mülk’ün Padişahı Attan Soğutması.⁹⁶⁹

21. Tamah Ve Hırsla Dair Kıssalar

Müflisin Şehirde Dolaştırılması,⁹⁷⁰ Hâkimin Şikayeti,⁹⁷¹ Fil Yavrularını Yiyenlerin Hâli,⁹⁷² Darvanlıların Kıssası,⁹⁷³ Açgözlü Öküz,⁹⁷⁴ Adamın Koçunun Ve Elbiselerinin Çalınması.⁹⁷⁵

---

⁹⁵² Mesnevî, C. II. s. 423. (b. 446)

⁹⁵³ Mesnevî, C. II. s. 524. (b. 1721)

⁹⁵⁴ Mesnevî, C. III. s. 108. (b. 1451)

⁹⁵⁵ Mesnevî, C. III. s. 263. (b. 3701)

⁹⁵⁶ Mesnevî, C. III. s. 21. (b. 180)

⁹⁵⁷ Mesnevî, C. II. s. 401. (b. 142)

⁹⁵⁸ Mesnevî, C. III. s. 186. (b. 2571)

⁹⁵⁹ Mesnevî, C. III. s. 187. (b. 2601)

⁹⁶⁰ Mesnevî, C. IV. s. 477. (b. 1562)

⁹⁶¹ Mesnevî, C. II. s. 402. (b. 157)

⁹⁶² Mesnevî, C. III. s. 24. (b. 236)

⁹⁶³ Mesnevî, C. VI. s. 417. (b. 470)

⁹⁶⁴ Mesnevî, C. VI. s. 425. (b. 545)

⁹⁶⁵ Mesnevî, C. II. s. 416. (b. 323)

⁹⁶⁶ Mesnevî, C. VI. s. 581. (b. 2471)

⁹⁶⁷ Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 504)

⁹⁶⁸ Mesnevî, C. II. s. 430. (b. 515)

⁹⁶⁹ Mesnevî, C. VI. s. 651. (b. 3351)

⁹⁷⁰ Mesnevî, C. II. s. 434. (b. 586)

⁹⁷¹ Mesnevî, C. II. s. 596. (b. 2751)

⁹⁷² Mesnevî, C. III. s. 11. (b. 69)

⁹⁷³ Mesnevî, C. V. s. 147. (b. 1472)

⁹⁷⁴ Mesnevî, C. V. s. 252. (b. 2855)

22. Nefis Konusunu Ele Alan Kıssalar

Annesini Öldüren Kişi,⁹⁷⁶ Yılandının Gafleti,⁹⁷⁷ Firavun ve Haman,⁹⁷⁸ Mecnun ve Devesi,⁹⁷⁹ Açgözlü Öküz,⁹⁸⁰ Geri Geri Giden At,⁹⁸¹ Üç Yolcu,⁹⁸² Bedevî İle Karısı.⁹⁸³

23. Olayların Dış Yüzüne Aldanmamaya Dair Kıssalar

Padişahın İki Köleyi İmtihan Etmesi,⁹⁸⁴ Şairin Kıssası,⁹⁸⁵ Koca Sarıklı Alim⁹⁸⁶ Methiyeler Yazan Kişi,⁹⁸⁷ Rum Elçisi ve Hz. Ömer.⁹⁸⁸

24. İnsanın Dünyadaki Hâlini Anlatan Kıssalar

Doğan Ve Baykuşlar,⁹⁸⁹ Ceylan Ve Eşekler,⁹⁹⁰ Ebubekir Adında Birini Getirin,⁹⁹¹ Şaşı Ömer.⁹⁹²

25. Namaza Dair Kıssalar

Susuz Adamın Çabası,⁹⁹³ İblis'in Muaviye'yi Uyandırması,⁹⁹⁴ Cemaati Kaçıran Adam,⁹⁹⁵ Şeyh Dakukî ve Kerametleri.⁹⁹⁶

26. Günahlara Alışmak Konusunu Anlatan Kıssalar

Yola Diken Eken Adam,⁹⁹⁷ Karısını Başka Bir Erkekle Yakalayan Sufi.⁹⁹⁸

---

⁹⁷⁵ Mesnevî, C. VI. s. 417. (b. 470)

⁹⁷⁶ Mesnevî, C. II. s. 447. (b. 777)

⁹⁷⁷ Mesnevî, C. III. s. 63. (b. 976)

⁹⁷⁸ Mesnevî, C. IV. s. 564. (b. 2723)

⁹⁷⁹ Mesnevî, C. IV. s. 475. (b. 1533)

⁹⁸⁰ Mesnevî, C. V. s. 252. (b. 2855)

⁹⁸¹ Mesnevî, C. VI. s. 469. (b. 1121)

⁹⁸² Mesnevî, C. VI. s. 577. (b. 2381)

⁹⁸³ Mesnevî, C. I. s. 232. (b. 2261)

⁹⁸⁴ Mesnevî, C. II. s. 456. (b. 845)

⁹⁸⁵ Mesnevî, C. IV. s. 446. (b. 1156)

⁹⁸⁶ Mesnevî, C. IV. s. 478. (b. 1578)

⁹⁸⁷ Mesnevî, C. IV. s. 486. (b. 1739)

⁹⁸⁸ Mesnevî, C. I. s. 165. (b. 1395)

⁹⁸⁹ Mesnevî, C. II. s. 471. (b. 1134)

⁹⁹⁰ Mesnevî, C. V. s. 83. (b. 833)

⁹⁹¹ Mesnevî, C. V. s. 88. (b. 845)

⁹⁹² Mesnevî, C. VI. s. 642. (b. 3227)

⁹⁹³ Mesnevî, C. II. s. 543. (b. 1995)

⁹⁹⁴ Mesnevî, C. II. s. 589. (b. 2610)

⁹⁹⁵ Mesnevî, C. II. s. 598. (b. 2778)

⁹⁹⁶ Mesnevî, C. III. s. 134. (b. 1925)

⁹⁹⁷ Mesnevî, C. II. s. 481. (b. 1230)

27. Tevbe Konusunu İfade Eden Kıssalar

Filozof'un İnkarı,⁹⁹⁹ Şuayb'ın Cevabı,¹⁰⁰⁰ Nasuh Tevbesi.¹⁰⁰¹

28. Hasta Ziyaretini Konu Edinen Kıssalar

Peygamber'in Hasta Ziyareti,¹⁰⁰² Allah'ın Musa(a.s.)'ya Hitabı¹⁰⁰³
Hilal'in Zayıflığı.¹⁰⁰⁴

29. Birlik Ve Beraberlikle Alakalı Kıssa

Üç Arkadaş ve Bahçıvan.¹⁰⁰⁵

30. Evliliği Konu Edinen Kıssalar

Gencin Veliye Sorusu,¹⁰⁰⁶ Kölenin Efendisinin Kızına Aşık Oluşu,¹⁰⁰⁷
Karısını Başka Bir Erkekle Yakalayan Sufi.¹⁰⁰⁸

31. Hileye Dair Kıssalar

Mescid-i Dırar,¹⁰⁰⁹ Darvanlıların Hilesi.¹⁰¹⁰

32. İnsanın Kendi Kusurlarıyla İlgilenmesine Dair Kıssalar

Hintlilerin Kavga Edişleri,¹⁰¹¹ Dağda Yalnız Yaşayan Derviş¹⁰¹² Rüzgar
ve Hz. Süleyman,¹⁰¹³ Mısır Halifesinin Emir'in Cariyesini İstemesi.¹⁰¹⁴

33. İhtiyarlıkla İlgili Kıssa

İhtiyarın Şikayeti.¹⁰¹⁵

---

⁹⁹⁸ Mesnevî, C. IV. s. 362. (b. 158)

⁹⁹⁹ Mesnevî, C. II. s. 508. (b. 1634)

¹⁰⁰⁰ Mesnevî, C. II. s. 634. (b. 3374)

¹⁰⁰¹ Mesnevî, C. V. s. 206. (b. 2225)

¹⁰⁰² Mesnevî, C. II. s. 555. (b. 2142)

¹⁰⁰³ Mesnevî, C. II. s. 556. (b. 2158)

¹⁰⁰⁴ Mesnevî, C. VI. s. 469. (b. 1114)

¹⁰⁰⁵ Mesnevî, C. II. s. 556. (b. 2167)

¹⁰⁰⁶ Mesnevî, C. II. s. 570. (b. 2342)

¹⁰⁰⁷ Mesnevî, C. VI. s. 397. (b. 249)

¹⁰⁰⁸ Mesnevî, C. IV. s. 362. (b. 158)

¹⁰⁰⁹ Mesnevî, C. II. s. 606. (b. 2831)

¹⁰¹⁰ Mesnevî, C. III. s. 36. (b. 474)

¹⁰¹¹ Mesnevî, C. II. s. 616. (b. 3034)

¹⁰¹² Mesnevî, C. III. s. 118. (b. 1635)

¹⁰¹³ Mesnevî, C. IV. s. 503. (b. 1898)

¹⁰¹⁴ Mesnevî, C. V. s. 334. (b. 3832)

34. Veli Kullar Hakkındaki Kıssalar

Fare ve Deve,¹⁰¹⁶ Hırsızlıkla Suçlanan Derviş,¹⁰¹⁷ Katırın Deveye Şikayeti,¹⁰¹⁸ İbrahim Edhem,¹⁰¹⁹ Dervişin Rüyası,¹⁰²⁰ Katır ve Deve.¹⁰²¹

35. Nankörlükle İlgili Kıssa

Sebe'lilerin Kıssası.¹⁰²²

36. Şeytanın Hilelerinin Anlatıldığı Kıssa

Doğanın, Kazları Karaya Çağırması.¹⁰²³

37. Vesvese Ve Vehim Konularına Dair Kıssalar

Öğretmen Kıssası,¹⁰²⁴ Musa(a.s.) ile Firavun'un Konuşmaları.¹⁰²⁵

38. Hayır Ve Şer Konularıyla İlgili Kıssalar

Tavşancıl Kuşu,¹⁰²⁶ Hayvanların Dilini Öğrenen Adam,¹⁰²⁷ Aşkın Kudreti.¹⁰²⁸

39. Kullukla İlgili Kıssalar

Birinin Hz. Ali'yi İmtihan Etmesi,¹⁰²⁹ Yoksul Dervişin Süslü Köleleri Görmesi.¹⁰³⁰

40. Ruh Ve Beden İlişkisinin Anlatıldığı Kıssa

Eti Kedi Yedi.¹⁰³¹

---

¹⁰¹⁵ Mesnevî, C. II. s. 619. (b. 3095)

¹⁰¹⁶ Mesnevî, C. II. s. 637. (b. 3447)

¹⁰¹⁷ Mesnevî, C. II. s. 640. (b. 3489)

¹⁰¹⁸ Mesnevî, C. III. s. 125. (b. 1746)

¹⁰¹⁹ Mesnevî, C. IV. s. 410. (b. 725)

¹⁰²⁰ Mesnevî, C. IV. s. 419. (b. 858)

¹⁰²¹ Mesnevî, C. IV. s. 614. (b. 3377)

¹⁰²² Mesnevî, C. III. s. 26. (b. 283)

¹⁰²³ Mesnevî, C. III. s. 34. (b. 432)

¹⁰²⁴ Mesnevî, C. III. s. 113. (b. 1548)

¹⁰²⁵ Mesnevî, C. IV. s. 547. (b. 2487)

¹⁰²⁶ Mesnevî, C. III. s. 234. (b. 3239)

¹⁰²⁷ Mesnevî, C. III. s. 235. (b. 3267)

¹⁰²⁸ Mesnevî, C. III. s. 262. (b. 3685)

¹⁰²⁹ Mesnevî, C. IV. s. 375. (b. 353)

¹⁰³⁰ Mesnevî, C. V. s. 296. (b. 3165)

¹⁰³¹ Mesnevî, C. V. s. 298. (b. 3410)

41. Varlık Ve Yokluk Konularının İşlendiği Kıssa

Türk Emir'inin, Çalgıcı Çağırması.¹⁰³²

42. Dünyanın Aldatıcılığı Üzerine Kıssalar

Kurnaz Terzi,¹⁰³³ Köpeğin Kör Dilenciye Saldırması,¹⁰³⁴ Şehzade ile Büyücü Kadın.¹⁰³⁵

43. Rızık Konusunun Anlatıldığı Kıssa

Rüyasında Define Gören Kimse.¹⁰³⁶

---

¹⁰³² Mesnevî, C. VI. s. 431. (b. 646)

¹⁰³³ Mesnevî, C. VI. s. 516. (b. 1677)

¹⁰³⁴ Mesnevî, C. IV. s. 433. (b. 1045)

¹⁰³⁵ Mesnevî, C. IV. s. 592. (b. 3085)

¹⁰³⁶ Mesnevî, C. VI. s. 727. (b. 4217)

SONUÇ

Mesnevî Örneğinde Yetişkinler Din Eğitiminde Kıssa Kullanımı adlı araştırmamızda vaazda kıssa kullanımı açısından Mevlana'nın Mesnevî'sinde bulunan kıssaları incelemiş bulunmaktayız.

Eğitim ve öğretim belirli bir zamanda veya yaşta bitmemekte yaşam boyu devam etmektedir. Dinin emir ve nehiyleri de yaşam boyu sürmektedir. Dinî malumat, dinî meseleler ve dinî pratikler yetişkinleri muhatap almaktadır. Çeşitli sebeplerden dolayı günümüzde yetişkinler din eğitiminin sistemleşmesi imkân ve mahiyetini araştırması zorunlu hâle gelmiştir.

Günümüzde camilerde yetişkinlere yönelik din eğitimi uygulamalarının başında vaaz gelmektedir. Vaaz, diğer yetişkinler din eğitimi uygulamalarına nazaran daha geniş boyutta ve daha çok sayıda insana hitap etme ve dinî açıklamalarda bulunma imkânına sahiptir. Vaazlar, yetişkinler din eğitiminde etkin bir konumdadır.

Vaaz, dinî tebliğ ve telkin vasıtaları arasındadır. Vaaz, inananlara nasihat etmek, onlara dinî bilgiler öğretmek, dünya işlerinde doğru yol gösterip, iyiliği emredip kötülükten sakındırmak, şefkatli davranmak, büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi duyguları beslemek ve usandırmamak şartıyla güzel öğütler vermektir.

Vaaz inananlara çeşitli şekillerde nasihatte bulunup onları iyiliğe sevk ederek, kötülüklerle karşı uyarmaktır. Kıssa, yetişkinler din eğitimi uygulamalarından biri olan vaazlarda kullanılan bir anlatım tekniğidir. Kıssa ile yapılan anlatım, daha önce yaşamış insanların deneyimleri ve başlarından geçen olayları anlatmaktır. Kıssa çeşitli bilgi, kültür ve anlayış seviyelerinde olan yetişkinlere, yerine göre karışık, kapalı hatta soyut problemleri herkesin anlayabileceği bir hâle dönüştürerek anlamasını sağlamak için özellikle vaazlarda çokça kullanılmaktadır.

Kıssa, hikaye, öykü ve mesellerin sadece çocukları ilgilendirdiği düşünülürse de kıssalar uzun bir süre yetişkinler eğitimi ve yetişkinler din eğitim vasıtası olarak kullanılmıştır. Kıssalar; değerlerin, ahlâkî görüşlerin ve örnek davranışların muhatapların bilincine aktarılıp yerleştirilmesini sağlamışlardır. Kıssalar en etkili anlatım biçimlerindedir. Kıssa tekniği sayesinde en zor konular kolayca anlatılır ve zihinde yer edecek bir etki meydana getirir.

Kur'an-ı Kerim ve Peygamberin hadislerinde irşad ve tebliğ vasıtası olarak kıssalar zikredilmiş olması, kıssa anlatımının genel bir dinî anlatım ve irşad metodu olarak algılanması sonucunu doğurmuştur.

Mevlana'nın bütün eserleri gibi, en son ve mükemmel eseri olan Mesnevî aynı zamanda bir edebiyat şaheseridir. Mevlana, Mesnevî'de sadece havâs değil, özellikle geniş halk kitlelerine de ulaşmak gayesindeydi. Bunu gösteren nokta, düşüncelerini ve fikirlerini kıssalar içersine serpiştirmesidir.

Mevlana'nın dinî anlatım ve irşadında kıssa tekniğinin önemli bir yeri vardır. Mevlana'nın eserlerinde veya vaaz ve irşadında sıkça kıssa aktarmadaki amacı, insanın kavrayışını zorlayan yüce ve soyut gerçekleri muhatapların anlayış ve kavrayış seviyesine indirgemektir. Kıssalar mana tohumunun içinde dinlendiği ölçekler gibidir.

Mesnevî'de birtakım kıssaların dercedilmesi, masal ya da hikaye anlatmak için değil; bilakis “kıssalardan hisse” çıkarılması düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Her bir kıssa, telkin edilmek istenen fikre uygundur.

Mevlana Mesnevî'de kıssaları konunun farklı noktalarında zikretmektedir. Kıssaları anlatış zaman ve yeri rastlantısal değildir. Mesnevî'deki kıssalar konuların farklı aşamalarında aktarılmaktadır. Konunun girişinde elli üç, konunun ortasında yüz otuz üç, konunun sonunda ise yirmi, çerçeve olarak ise otuz iki kıssa anlatılmaktadır.

Mevlana kıssaları farklı konuların farklı aşamalarında aktardığı gibi bu kıssaların kullanım amacı da farklılık arz etmektedir. Aktarılan kıssa sadece bir amacı gerçekleştirmek için aktarılabilceği gibi birkaç amaç da bir arada bulunabilir. Mesnevî'de beyitlere açıklık kazandırmak amacıyla elli bir, ayet ve hadis öğretimi amacıyla yirmi dört, ilginin sürekli kalması için kırk beş, metaforik anlatım için yirmi iki, bilgi aktarma amacıyla on iki, konuyu somut hâle dönüştürmek amacıyla ise altmış, konuya örnek olarak kırk dört, tasavvufi konuların anlatımı amacıyla on yedi, eleştirel amaçlı ise on üç kıssa aktarılmaktadır.

Mesnevî'deki kıssalar sayesinde; ilahî aşk, dostluk, arkadaşlık, taassup, bilgi, kaza-kader, hayır-şer, Allahın iradesi ve kudreti, tevekkül ve gayret, ecel, Hz. Peygamber'in üstün meziyetleri, mucize-keramet, sabır, hatalardan ders alınması

gerektiği, kıyamet günü, gurur ve kibir, ihlas ve riyakarlık, dua, ahmaklık, ihtiyat ve tedbir, cahilliği, taklidi eleştiren, tamah ve hırs, nefis, olayların dış yüzüne aldanmama, insanın dünyadaki hâlini, namaz, günahlara alışmanın tehlikesini, tevbe, hasta ziyareti, birlik ve beraberlik, evlilik, hile, insanın kendi hatalarıyla uğraşması gerektiği, veli kullar, şeytan, vesvese ve vehim, Allah'a gösterilmesi gereken tavır, varlık ve yokluk, ruh ve beden, rızık gibi onlarca konu ele alınmaktadır. Mevlana bir kıssada bir konu işlediği gibi birkaç konuyu birlikte ele almayı başarabilmiştir. Bu konular ayrıca vaazlarda anlatılan konularla paralellik taşımaktadır.

Netice olarak anlatım yönteminin bir tekniği olan, kıssa ile anlatım Mesnevî'de kullanılan tekniklerden biridir. Mevlana'nın Mesnevî'deki öğretisini bu teknik üzerine bina eder. Mesnevî, ihtiva ettiği kıssalarla yetişkinler için eğitici bir rol üstlenmektedir.

MESNEVÎ'NİN BİRİNCİ CİLDİNDE YER ALAN KISSALAR

I. CİLT	Beyit No	Yeri	Amacı	Konusu	Boyutu	Niteliği
Padişah ve Hasta Cariye	b. 35	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında	Gurur, Allahın Dilemesinin Her şeyden Üstün Olduğu	Uzun	
Bakkal ve Papağan	b. 248	Girişte	Açıklık Kazandırmak, İlginin Sürekliliği	Zanni Bilgi	Kısa	Bir önceki kıssanın bitimindeki cümlelerden hareketle aktarılmaktadır. İnsani bazı özellikler hayvana yüklenmiş. Açıklayıcı nitelikte
Hilekar Vezir	b. 326	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında	Taassup, Bütün semavi dinlerin kaynağının ve amacının bir olduğu.	Oldukça Uzun	
Ateşe Atılan Çocuk	b. 745	Çerçeve	Konuya Örnek Olarak	Allahın Kudreti, Mucize	Orta	Bir önceki kıssayla bağlantılı, Kur'ani bir kıssa ilham alınmış.
Arslan ve Av Hayvanları	b. 905	Çerçeve	Açıklık Kazandırmak, Ayet ve Hadis Öğretimi, Soyut Konuların Anlatımında	Kaza, Kader, Tevekkül, Çalışmak	Oldukça Uzun	Hayvanların ağızıyla gerçekler ifade edilmekte, Bir önceki kıssadan hareketle aktarılmaktadır.
Azrail'in Bakışı	b. 961	Ortada	Açıklık Kazandırmak, İlginin Sürekliliği	Ecel, Ölüm	Kısa	Arslan ve Av Hayvanları kıssasının içerisinde, Kıssayı sorularla bitirmektedir.
Hüdhüd Kıssası	b. 1207	Ortada	İlginin Sürekliliği	Kaza, Kader	Orta	Arslan ve Av Hayvanları kıssasının içerisinde
Rum Elçisi ve Hz. Ömer	b. 1395	Girişte	Ayet ve Hadis Öğretimi, Soyut Konuların Anlatımında, Tasavvufi Konuların Aktarımında	Hz. Ömer'in Yüceliği, Dış görünüşe aldanmamak, Varlık-Yokluk	Uzun	
Tacirle Papağan	b. 1556	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında	İnsan "dil"ine sahip olmalıdır. Hayatta elem duymama üzerine	Orta	

İhtiyar Çalgıcı	b. 1920	Çerçeve	Tasavvufi Konuların Aktarımında, Soyut Konuların Anlatımında	Her Şeyin Gelip Geçiciliği, Dış görünüşe aldanmamak, Ömrü değerli kılmak gerektiği	Uzun	Anlatımı kısa üzerinden yapıyor.
Hannane Direği	b. 2122	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Peygamber sevgisi	Kısa	İhtiyar Çalgıcı kıssası içerisinde, destekleyici nitelikte
Taşların Konuşması	b. 2163	Ortada	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak, Ayet ve Hadis Öğretimi	Mucize	Kısa	İhtiyar Çalgıcı kıssası içerisinde, Bildik bir kıssa
Bedevi ve Karısı	b. 2261	Çerçeve	Metaforik Anlatım	Nefis ve Akıl, Zenginlik ve Fakirlik	Oldukça Uzun	Kıssanın doğru anlaşılması için açıklamakta bulunuyor.
Nahivci ve Gemici	b. 2847	Ortada	İlginin Sürekliliği, Konuya Örnek Olarak, Tasavvufi Konuların Aktarımında, Eleştirel Amaçlı	Kibir, Fena	Kısa	Eğlenceli, Bedevi ve Karısı kıssası içinde
Kazvinlinin Vücuduna Arslan Resmi Dövdürmesi	b. 3169	Ortada	İlginin Sürekliliği, Soyut Konuların Anlatımında	Sabır, Sıkıntılara Katlanmak	Orta	Eğlenceli
Kurt, Tilki ve Arslan	b. 3025	Ortada	Açıklık Kazandırmak, Soyut Konuların Anlatımında, Tasavvufi Konuların Aktarımında	Ders ve İbret almak	Orta	Ben-Biz, Açıklayıcı nitelikte
Aşık ve Sevgilisi	b. 3067	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	Dostluk, Aşk	Kısa	Ben-Biz, Önceki kıssayla paralel
Hz. Yusuf'un Armağan İstemesi	b. 3169	Ortada	Açıklık Kazandırmak,	Kıyamet Gününe Hazırlık	Orta	Dikkatleri çekici ve açıklayıcı nitelikte
Vahiy Katibi	b. 3240	Ortada	Açıklık Kazandırmak	Gurur, Kibir	Kısa	Örnek niteliğinde
Sağırın Hasta Ziyareti	b. 3373	Ortada	İlginin Sürekliliği, Konuya Örneklilik	Riyakarlık Zannı Bilgi,	Orta	Destekleyici nitelikte
Ressamların Yarışmaları	b. 3480	Ortada	Metaforik Anlatım, Tasavvufi Konuların	Vehbi Bilgi	Orta	Somutlaştırıcı nitelikte

			Aktarımında			
Kölelerin Lokman'a İftira Etmeleri	b. 3598	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	Kıyamet Günü	Kısa	Somutlaştırıcı nitelikte, kıssadan önce soru sormakta kısa cevap niteliğinde
Hz. Ömer Zamanında Medine'de Yangın Çıkması	b. 3720	Sonda	Eleştirel Amaçlı	İnfakta Samimiyet	Kısa	Örnek niteliğinde, konu kıssayla sonlandırılmakta
Hz. Ali ve Düşmanı	b. 3736	Çerçeve	Konuya Örnek Olarak	İhlas, Samimiyet, Hz. Ali'nin Yüceliği	Uzun	
Hz. Ali ve Seyisi	b. 3858	Ortada		Kaza ve kader	Orta	Bir önceki kıssayla paralel
Adem'in Kendini Beğenmesi	b. 3907	Ortada	Açıklık Kazandırmak	Gurur ve Kibir	Kısa	Günaha giren kişinin nasıl Allah'a yakarıшта bulunacağı

MESNEVÎ'NİN İKİNCİ CİLDİNDE YER ALAN KISSALAR

II. CİLT	Beyit No	Yeri	Amacı	Konusu	Boyutu	Niteliği
Beyaz Kılı Ramazan Hilali Zanneden Adam	b. 113	Sonda	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak	Zannî bilgi	Kısa	Konuyu kıssayla toparlamakta.
Yılandının Duası	b. 136	Sonda		Dua	Kısa	Konuyu kıssayla bitirmektedir.
İsa (a.s.)'dan Mucize İstenmesi	b. 142	Girişte	Konuya Örnek Olarak	Ahmaklık	Orta	İlgiyi sağlayıcı nitelikte
La Havle Yiyen Eşek	b. 157	Ortada	İlginin Sürekliliği, Soyut Konuların Anlatımında	İhtiyat	Orta	Eğlenceli
Doğan Kuşu ve Köylü Kadın	b. 323	Girişte	Açıklık Kazandırmak, Soyut Konuların Anlatımında	Dostluk, Bilgisiz kişi	Orta	Destekleyici nitelikte
Şeyh Ahmed Hidreveyh	b. 378	Girişte	Açıklık Kazandırmak, İlginin Sürekliliği	Dua, Allah'a yalvarış	Uzun	Somutlaştırıcı nitelikte
Zahidin Cevabı	b. 446	Ortada	Açıklık Kazandırmak	Allah'a yakarış,	Kısa	Bir önceki kıssayla paralel, Açıklayıcı nitelikte
Köylünün Karanlıkta Arslanı Okşaması	b. 504	Girişte	Eleştirel Amaçlı	Taklide uymanın felaketi	Kısa	Eğlenceli, Eleştirel nitelikte
Sufilerin Eşeği Satmaları	b. 515	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi, İlginin Sürekliliği Konuya Örnek olarak, Eleştirel Amaçlı	Taklide uymanın felaketi	Orta	Bir önceki kıssayla paralel, Kıssada bir sonra gelecek kıssaya işaret var. Eğlenceli
Müflisin Şehirde Dolaştırılması	b. 586	Ortada	İlginin Sürekliliği	Tamah-Hırs,	Orta	Eğlendirici, Somutlaştırıcı nitelikte
Annesini Öldüren Kişi	b. 777	Girişte	Metaforik Anlatım	Nefisle mücadele	Kısa	Kıssadaki sembolleri kendisi açıklamaktadır.
Padişahın İki Köleyi İmtihan Etmesi	b. 845	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında	Dış yüze aldanmamak, Acele hüküm vermemek, İmtihan	Uzun	Somutlaştırıcı nitelikte
Doğan Ve Baykuşlar	b. 1134	Ortada	Konuya Örnek Olarak	İnsanın dünyada yaşadıkları	Orta	Somutlaştırıcı nitelikte
Susuz Adamın	b.	Girişte	Soyut	Namaz; secde,	Orta	Somutlaştırıcı

Çabası	1195		Konuların Anlatımında	Benlik duvarının yıkılması		nitelikte
Yola Diken Eken Adam	b. 1230	Ortada	İlginin Sürekliliği, Metaforik Anlatım	Günahlara alışmak	Orta	Basamak niteliğinde
Zünnun-ı Mısri ve Dostları	b. 1388	Girişte	Ayet ve Hadis Öğretimi, İlginin Sürekliliği	Dostluk	Orta	İlgiyi sağlayıcı nitelikte
Lokman ve Efendisi	b. 1465	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Dostluk	Uzun	İlgiyi sağlayıcı nitelikte
Filozof'un İnkarı	b. 1634	Ortada		Tevbe her kişiye nasip olmaz, Anlamsız yere inatlaşmanın zararı	Kısa	
Hz. Musa ve Çoban	b. 1721	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Allah'a içten yalvarış	Orta	Herkes kendi cümleleriyle kelimeleriyle dua edebileceğini belirtiyor
Akıllı Düşman	b. 1799	Girişte	Ayet ve Hadis Öğretimi, Soyut Konuların Anlatımında	Akıllı düşman	Orta	Bir sonraki kıssayla paralel
Ayının Dostluğu	b. 1932	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Cahil dost	Orta	Bir önceki kıssanın ters açılımı
Kör Dilenci	b. 1993	Ortada			Kısa	
Deli ve Calinus	b. 2095	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Arkadaşlık	Kısa	Destekleyici nitelikte
İki Ayı Kuş	b. 2104	Ortada	Açıklık Kazandırmak	Arkadaşlık	Kısa	Bir önceki kıssayla paralel
Peygamber'in Hasta Ziyareti	b. 2142	Girişte	Ayet ve Hadis Öğretimi	Hasta ziyareti	Uzun	Cemaate anlatılabilir. Örneklik niteliğinde
Allah'ın Musa (a.s.)'a Hitabı	b. 2158	Ortada		Hasta ziyareti	Kısa	Bir önceki kıssayla paralel
Üç Arkadaş ve Bahçıvan	b. 2167	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi, İlginin Sürekliliği, Bilgi Amaçlı	Birlik ve beraberlik	Orta	Örneklik niteliğinde
Derviş ve Beyazıd-i Bestami	b. 2220	Ortada	Tasavvufi Konuların Aktarımında	İnsanın yüceliği	Orta	Peygamber'in Hasta Ziyareti kıssasının içinde

Fahişeyle Nikah	b. 2337	Girişte			Kısa	Olaylara ters yaklaşım, Çarpıcı
Gencin Veliye Sorusu	b. 2342	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi, İlginin Sürekliliği	Evlilik	Orta	Bir önceki kıssayla paralel
Köpeğin Dilenciye Saldırması	b. 2358	Ortada			Kısa	Bir önceki kıssanın anlaşılır olması için
Muhtesip ve Sarhoş	b. 2391	Ortada			Kısa	Yaratıcı zeka ürünü, Gencin Veliye Sorusu kıssasının içinde, Eğlenceli
İblis'in Muaviye'yi Uyandırması	b. 2610	Çerçeve	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak	Namaz, Şeytan'ın hilesi	Uzun	İblis'in ağzıyla namaz açıklıyor.
Hakimin Şikayeti	b. 2751	Ortada		Hırs ve kin	Kısa	İblis'in Muaviye'yi Uyandırması kıssasının içinde
Cemaati Kaçıran Adam	b. 2778	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Cemaatle namazın önemi, Samimiyet	Kısa	İblis'in Muaviye'yi Uyandırması kıssasının içinde
Ev Sahibinin Hırsızı Kovalaması	b. 2800	Sonda	Soyut Konuların Anlatımında	Allah'ın zâtı ve sıfatları	Orta	İblis'in Muaviye'yi Uyandırması kıssasının içinde
Mescid-i Dırar	b. 2831	Girişte	Ayet ve Hadis Öğretimi	Hile ve aldatma, Mümin ve Münafığın farkı	Uzun	İlgiyi toparlayıcı nitelikte
Deveyi Arayış	b. 2918	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi, Soyut Konuların Anlatımında		Orta	Mescid-i Dırar kıssasının içinde, Açıklayıcı nitelikte
Hintlilerin Kavga Edişleri	b. 3034	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Kendi kusurlarımızla ilgilenmeliyiz	Kısa	Eğlenceli, Somutlaştırıcı nitelikte
Oğuzların, Birini Korkutmaları	b. 3053	Ortada		Ders ve ibret	Kısa	İlginç
İhtiyarın Şikayeti	b. 3095	Ortada	İlginin Sürekliliği	İhtiyarlık	Kısa	Eğlenceli
Çocukla Cuihi	b. 3124	Ortada			Kısa	Olaya tersten yaklaşıyor
Filozof ve Bedevi	b. 3183	Ortada	Eleştirel Amaçlı	İşe yarar bilgi	Orta	Destekleyici nitelikte
İbrahim Edhem	b.	Ortada	Tasavvufi	Gönül	Orta	Bilgilendirici

ve Kerametleri	3217		Konuların Aktarımında	sultanlığı		nitelikte
Müridin cevabı	b. 3310	Ortada		Veli kullar	Orta	İbrahim Edhem ve Kerametleri kıssasının içinde
Şuayb'ın Cevabı	b. 3374	Ortada		Tevbe her kişiye nasip olmaz	Orta	Bir önceki kıssanın içinde
Fare ve Deve	b. 3447	Ortada	Metaforik Anlatım	Veli kullar	Kısa	Eğlenceli
Hırsızlıkla Suçlanan Derviş	b. 3489	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Veli kullar, Keramet	Kısa	Örneklik niteliğinde
Çok Konuşan Sufi	b. 3517	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi, Açıklık Kazandırmak	Orta yolu tutmak,	Kısa	
Ölümsüzlük Ağacını Arayış	b. 3652	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında		Orta	Düşüncelerini kıssayla oturtmakta
Dört Kişinin Kavga Etmeleri	b. 3692	Ortada	Açıklık Kazandırmak	İnsanların neden hataya düştükleri	Kısa	Düşüncelerini somutlaştırmakta
Kaz Yavruları	b. 3777	Ortada	Metaforik Anlatım	İnsanın kabiliyetleri	Kısa	
Çölde Yalnız Yaşayan Zahid	b. 3799	Sonda		Keramet	Kısa	

MESNEVÎ'NİN ÜÇÜNCÜ CİLDİNDE YER ALAN KISSALAR

III. CİLT	Beyit No	Yeri	Amacı	Konusu	Boyutu	Niteliği
Fil Yavrularını Yiyenlerin Hali	b. 69	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Hırs-Tama	Orta	Tavsiyeyi dinlemeyenlerin sonu, destekleyici nitelikte
Sevgilinin Yanlışı	b. 172	Girişte	Açıklık Kazandırmak	Dostluk	Kısa	
Günahsız Ağızla Dua Et	b. 180	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Dua	Orta	Bir önceki kıssadan hareketle anlatılmakta
Tedbirsiz Şehirliyle Kurnaz Köylü	b. 236	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında, Açıklık Kazandırmak	Kaza, ihtiyat ve tedbir, Dostluk	Uzun	Açıklayıcı nitelikte, Kıssadan sonra aynı konudaki açıklamalarına devam ediyor
Sebe'lilerin Kıssası	b. 283	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi	Nankörlük	Orta	Tedbirsiz Şehirli ile Kurnaz Köylü kıssasının içinde, Uyarıcı nitelikte bir kıssa
Hastaların Hz. İsa'ya Gitmeleri	b. 298	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Mucize	Orta	Tedbirsiz Şehirli ile Kurnaz Köylü kıssasının içinde
Doğanın, Kazları Karaya Çağırması	b. 432	Ortada	Metaforik Anlatım	Şeytan'ın hileleri	Kısa	Somutlaştırıcı nitelikte
Darvanlıların Hilesi	b. 474	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi	İnsanın hileye kalkışması		Sadece kıssaya atf var.
Mecnunun, Köpeği Okşaması	b. 567	Ortada	Açıklık Kazandırmak	Sevgiliye duyulan özlem	Kısa	Tedbirsiz Şehirli ile Kurnaz Köylü kıssasının içinde
Çakalın Boya Küpüne Düşmesi	b. 721	Ortada	İlginin Sürekliliği	Hayırsız kişi	Orta	Tedbirsiz Şehirli ile Kurnaz Köylü kıssasının içinde
Bıyığını Yağlayan Adam	b. 732	Ortada	İlginin Sürekliliği, Konuya Örnek Olarak	Yalancılardan sonu	Orta	Tedbirsiz Şehirli ile Kurnaz Köylü kıssasının içinde, bir önceki kıssayla paralel
Harutla Marut	b. 796	Girişte	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak	İmtihan'ın zorluğu	Orta	
Firavun'un Tedbirleri	b. 840	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında	Allah'ın iradesi	Uzun	Mevlana kıssanın içinde "bu sözün sonu gelmez" demekte ve kıssayı kesmekte
Yılandının Gafleti	b. 976	Sonda	Metaforik Anlatım	Nefis	Orta	Firavun'un Tedbirleri kıssasının içinde, kıssadan sonra

						açıklama yapmamakta
Hz. Musa ve Firavun	b. 1067	Çerçeve	Metaforik Anlatım		Uzun	Bildik bir kıssa, Kur'andaki kıssalara atf var
Filin Şekli	b. 1260	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Zannî bilgi, Hidayet	Kısa	Konuyu kıssa üzerine bina etmekte
Hz. Nuh ve Oğlu	b. 1309	Ortada		İman	Orta	Bildik bir kıssa
Kır Saçlı Damat	b. 1377	Ortada	İlginin Sürekliliği		Kısa	Eğlenceli
Sevgilinin Yanında Okunan Mektup	b. 1406	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında, Eleştirel Amaçlı	Aşk,	Kısa	Aşğın tutarsızlığı, Eleştirel nitelikte bir kıssa
Zahmetsiz Rızık İsteyen Kimse	b. 1451	Çerçeve	Ayet ve Hadis Öğret, Metaforik Anlatım, Bilgi Amaçlı, Eleştirel Amaçlı	Dua, Çalışıp kazanma ve tembellik, Allahın adaleti	Oldukça Uzun	Hz. Davut hakkında açıklamalar var.
Öğretmen Kıssası	b. 1548	Ortada	İlginin Sürekliliği	Vesvese-Vehim	Orta	Yaratıcı zeka ürünü, Eğlenceli, Konuyu kıssa üzerine bina etmekte
Kuyumcunun Cevabı	b. 1625	Ortada	İlginin Sürekliliği, Açıklık Kazandırmak	İleri görüşlülük	Kısa	Yaratıcı zeka ürünü, Eğlenceli, Destekleyici nitelikte
Dağda Yalnız Yaşayan Derviş	b. 1635	Ortada		Musibetlerin nedenini kendimizde aramalıyız	Orta	Şeyh Akta
Katırın Deveye Şikayeti	b. 1746	Ortada	Metaforik Anlatım	Veli kullar, İnsan	Kısa	Eğlenceli, Konuyu kıssa üzerine bina etmekte
Üzeyir(a.s.)'in Eşeği	b. 1763	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi	Allah'ın kudreti		Destekleyici nitelikte
Şeyhin Oğullarının Ölümü	b. 1773	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	Ölüm	Orta	Destekleyici nitelikte
Kör İhtiyarın Kur'anı Yüzünden Okuması	b. 1836	Ortada		Sabır, Keramet	Orta	
Lokman'ın Sabrı	b. 1844	Ortada		Sabır	Kısa	Bir önceki kıssayla paralel, destekleyici nitelikte

Şeyh Dakuki ve Kerametleri	b. 1925	Ortada	Tasavvufi Konuların Aktarımında	Veli kullar, Namaza dair	Oldukça uzun	Zahmetsiz Rızık İsteyen Kimse kıssasıyla iç içe geçmiş durumda, Örneklik niteliğinde
İsa(a.s.)'ın Ahmaklardan Kaçması	b. 2571	Girişte	Konuya Örnek Olarak	Ahmaklık	Orta	Destekleyici nitelikteki bir kıssa
Sebe'lilerin Ahmaklığı	b. 2601	Ortada	Metaforik Anlatım	Ahmaklık	Uzun	Bir önceki kıssayla paralel
Köpeklerin Hali	b. 2886	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	İnsanın hali	Kısa	Fikirlerini kıssa üzerine bina etmekte
Sufinin Boş Sofraya Aşkı	b. 3015	Ortada	Tasavvufi Konuların Aktarımında	Aşk, Varlık-Yokluk	Kısa	Tasavvufi
Namaza Düşkün Köle	b. 3056	Sonda	Soyut Konuların Anlatımında	Kaza-Kader	Kısa	Konuyu kıssayla toparlıyor.
Yanmayan Peşkir	b. 3111	Sonda	Açıklık Kazandırmak	Keramet	Kısa	Mürid-Mürşid ilişkisi, Konuya örnek niteliğinde
Susuz Kalan Kervan	b. 3131	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	İman, Mucize	Orta	Karıncalar ve Kalem kıssasıyla paralel
Bebeğin Konuşması	b. 3221	Ortada		Allah'ın istemesi	Kısa	Bir önceki kıssayla paralel
Tavşancıl Kuşu	b. 3239	Ortada	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak	Hayır-Şer	Orta	Bir önceki kıssadan hareketle anlatılmakta,
Hayvanların Dilini Öğrenen Adam	b. 3267	Çerçeve	Açıklık Kazandırmak	Hayır-Şer, Sabır	Uzun	İlginç ve eğlenceli, Örneklik niteliğinde
Çocukları Ölen Kadın	b. 3400	Girişte	Açıklık Kazandırmak	Sabır	Kısa	Bir önceki kıssayla aynı mantık örgüsünde
Hz. Hamza'nın Cesareti	b. 3420	Ortada	Konuya Örnek Olarak	İman ve Ölüm	Kısa	Örneklik Niteliğinde
Hz. Bilal'in Ölümü	b. 3518	Ortada	Açıklık Kazandırmak	İman ve Ölüm		Bir önceki kıssayla paralel
Aşkın Kudreti	b. 3685	Çerçeve	Tasavvufi Konuların Aktarımında	Aşk	Uzun	Fikirlerini somutlaştırıyor
Cebrail'in Meryem'e Görünmesi	b. 3701	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi, Bilgi Amaçlı	Allah'a sığınmak	Orta	Aşkın Kudreti kıssasıyla iç içe geçmiş durumda

Hangi Şehir Daha Güzeldir	b. 3179	Ortada	Açıklık Kazandırmak	Vatan sevgisi	Kısa	Aşkın Kudreti kıssasının içinde
Aşık Öldüren Mescit	b. 3932	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi	Cesaret	Uzun	Aşkın Kudreti kıssasının içinde
Nohut Kıssası	b. 4160	Ortada	Metaforik Anlatım, Tasavvufi Konuların Aktarımında	Mürid-Mürşid	Uzun	Tasavvufi
Tayın Ürkmesi	b. 4293	Sonda	Konuya Örnek Olarak	Sabır	Kısa	Destekleyici nitelikte
Hz. Peygamberin Gülümsemesi	b. 4474	Girişte	Açıklık Kazandırmak	Peygamber in merhameti	Orta	İslam tarihinden yararlanılıyor.
Sivrisineğin Şikayeti	b. 4625	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	Aşk, Varlık	Orta	
Uzun Bir Ayrılığa Düşen Âşık	b. 4750	Çerçeve		Gayretleri n karşılıksız kalmayacağı, Hayır-Şer	Uzun	Üçüncü cildin son kıssası devamı dördüncü ciltte

MESNEVÎ'NİN DÖRDÜNCÜ CİLDİNDE YER ALAN KISSALAR

IV. CİLT	Beyit No	Yeri	Amacı	Konusu	Boyutu	Niteliği
Zalimlere, Hayır Dua Eden Vaiz	b. 81	Girişte		Olumsuzlukların, güçlüklerin insana yararları	Kısa	Tersten giriş yapıyor. İlgiyi yakalayıcı nitelikte
Karısını Başka Erkeklerle Yakalayan Sufî	b. 158	Sonda	İlginin Sürekliliği	Günahlara alışmak, Evlilik hakkında bilgi var	Orta	Kıssayı en canlı yerinde kesmekte, destekleyici nitelikte
Gül Kokusundan Bayılan Adam	b. 256	Ortada	Açıklık Kazandırmak	İnsanın layık olduğu, Alışkanlıklar	Orta	Örnek niteliğinde
Birinin Hz. Ali'yi İmtihan Etmesi	b. 353	Girişte	Konuya Örnek Olarak	Allah'a karşı gösterilmesi gereken tavır	Kısa	Hz. Ali'nin ağızıyla hakikatler ifade edilmekte
Mescid-i Aksa ve Keçiboynuzu	b. 388	Ortada	Bilgi Amaçlı		Kısa	Bir önceki kıssa da atıf var.
Hz. Osman'ın Hutbesi	b. 487	Sonda	Açıklık Kazandırmak		Orta	Bir önceki kıssanın sonunda anlatılmakta ve konuyu kıssayla bitirmekte
Belkıs'ın Süleyman(a.s)'a Hediyeler Göndermesi	b. 563	Çerçeve	Ayet ve Hadis Öğretimi	Gönül sultanlığı	Uzun	Kur'ani bir kıssa
Kil Yiyen Adam	b. 625	Ortada	İlginin Sürekliliği	Dünya malına duyulan sevginin sonucu	Kısa	Belkıs'ın Süleyman(a.s)'a Hediyeler Göndermesi kıssasının içinde
İbrahim Edhem	b. 725	Çerçeve	Bilgi Amaçlı, Tasavvufi Konuların Aktarımında	Gönül sultanlığı	Orta	Belkıs'ın Süleyman(a.s)'a Hediyeler Göndermesi kıssasının içinde
Suya Ceviz Atan Adam	b. 745	Ortada	Konuya Örnek Olarak		Kısa	Buna benzer bir kıssa ikinci ciltte geçmişti, Süleyman(a.s)'a Hediyeler Gönderilmesi kıssasının içinde
Dervişin Rüyası	b. 858	Girişte	İlginin Sürekliliği	Veli kullar	Orta	Belkıs'ın Süleyman(a.s)'a Hediyeler Göndermesi kıssasının içinde
Halime'nin	b.	Girişte	Bilgi Amaçlı	Peygamberin	Orta	Cahiliye devrine

Çırpınışı	.915			vasıfları		ait bilgi verilmekte,
Köpeğin Dilenciye Saldırması	b. 1045	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Dünyanın geçiciliği	Kısa	Basamak niteliğinde
Şairin Kıssası	b. 1156	Girişte	Konuya Örnek Olarak	Dış görünüşe aldanmamak	Orta	Eğlenceli
Firavun ve Haman	b. 1240	Sonda	Metaforik Anlatım	Nefis	Kısa	Herhangi bir giriş yapmadan direk kıssadaki olayların akışına sürüklemekte
Gül Bahçesindeki Sufi	b. 1358	Ortada		Bilgisizleri anlatmakta	Orta	
Mecnun ve Devesi	b. 1533	Ortada	Metaforik Anlatım	Akıllı -Nefis	Kısa	Basamak niteliğinde
Padişah ile Kölesi	b. 1562	Çerçeve	Açıklık Kazandırmak	Ahmaklık	Orta	Keyifli, destekleyici nitelikte
Koca Sarıklı Alim	b. 1578	Ortada	İlginin Sürekliliği	Görünüşe aldanmamak	Orta	Padişah ile Kölesi kıssası içinde, sahte sufilere eleştiriyor
Methiyeler Yazan Kişi	b. 1739	Çerçeve	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak	Görünüşe aldanmamak	Orta	Örneklik niteliğinde
Beyazid-i Bestami	b. 1802	Ortada	Tasavvufi Konuların Aktarımında	Keramet, Veli kullar	Orta	Bu hikayeyi duymuşundur şeklinde bir giriş yapıyor.
Rüzgar ve Hz. Süleyman	b. 1898	Girişte	Açıklık Kazandırmak, Soyut Konuların Anlatımında	Kusurları kendimizde aramalıyız.	Kısa	Destekleyici nitelikte
Başkasına Danış	b. 1969	Sonda	Açıklık Kazandırmak, Soyut Konuların Anlatımında	Dostluk	Kısa	Destekleyici nitelikte
Peygambere İtiraz	b. 1992	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında		Orta	Hız. Peygamberin ağzından hakikatler ifade edilmekte
Üç Balık	b. 2202	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	İnsanlar hakkında, İleri	Orta	Olaylardan ders alınmalı, balıklar ve insanlar arasında benzetme

				görüşlülük		yapmaktadır, somutlaştırıcı nitelikte
Yakalanan Kuş	b. 2245	Ortada	İlginin Sürekliliği, Soyut Konuların Anlatımında, Açıklık Kazandırmak	Hayatta mutlu olmak	Orta	Kuş'un ağzıyla mesaj veriliyor. Eğitsel, Üç Balık kıssasının içinde, Açıklayıcı nitelikte
Musa(a.s.) ile Firavun'un konuşmaları	b. 2487	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında	Vehim-Akıl	Oldukça Uzun	Basamak niteliğinde
Doğan Ve Kocakarı	b. 2629	Girişte	Açıklık Kazandırmak	Cahil insan	Kısa	II. ciltte buna benzer bir kıssa geçmişti
Hz. Ali'den Yardım İstenmesi	b. 2656	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Dostluk, Alışkanlıklar	Kısa	Peygamberlerin insan olmalarının nedeni açıklanıyor, basamak niteliğinde
Hz. Peygamber ve Arap Emirleri	b. 2779	Girişte	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak	Allah'ın mükafatı	Orta	Bildik bir kıssa, Örneklik niteliğinde
Müminle Filozof	b. 2833	Ortada		Sıkıntılara sabır etmek	Orta	Felsefe ve Kelamın geleneksel bir tartışmasından yararlanmakta
Padişahın Nedimine Kızması	b. 2933	Çerçeve	Ayet ve Hadis Öğretimi		Orta	İlginç, lütfun da hoş kahrın da hoş düşüncesinin somut bir örneği
Şehzadeyle Büyücü Kadın	b. 3085	Ortada	Metaforik Anlatım, Ayet ve Hadis Öğretimi	Dünyanın aldatıcılığı	Uzun	Evlilik ile açıklamalarda bulunmakta
Kıtlık Zamanında Neşeli Zahid	b. 3242	Sonda		Zenginlik-Fakirlik	Orta	Tersten giriş, düşüncelerini kıssayla özetliyor.
Üzeyir(a.s.) ve Çocukları	b. 3270	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Allah'ın kudreti	Kısa	İlgiyi sağlayıcı ve basamak niteliğinde
Katır ve Deve	b. 3377	Sonda	Metaforik Anlatım	İmanın insana getirdikleri	Orta	Basamak niteliğinde
Kıptî ile Sıptî	b. 3431	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	İman, Dua	Orta	Kıssanın sonunda herhangi bir açıklama

						yapmamakta
Armut Ağacı	b. 3544	Ortada	Metaforik Anlatım	Hayâsız insan	Orta	Cemaate anlatılmaz, kıssa kavramına dair açıklamalar var
Karıncalar ve Kalem	b. 3721	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	Sebeplere kakılıp kalmamak	Kısa	Açıklayıcı nitelikte
Cebrail ve Hz. Peygamber	b. 3756	Girişte	Bilgi Amaçlı	Mirac, Cebrail'in heybeti	Orta	Mirac Kandillerinde anlatılacak bir kıssa

MESNEVÎ'NİN BEŞİNCİ CİLDİNDE YER ALAN KISSALAR

V. CİLT	Beyit No	Yeri	Amacı	Konusu	Boyutu	Niteliği
Obur Misafir	b. 63	Ortada	Açıklık Kazandırmak, Ayet ve Hadis Öğretimi, Konuya Örnek Olarak	İmanlı ve İmansız kimse	Orta	Destekleyici nitelikte
Köpeği Ölen Bedevi	b. 477	Girişte	İlginin Sürekliliği, Soyut Konuların Anlatımında	İnsanın hilesi	Orta	Somatlaştırıcı nitelikte
Hakim ve Tavus Kuşu	b. 535	Çerçeve	Metaforik Anlatım		Orta	Anlatmak istediklerini kısa üzerinde anlatıyor.
Ceylan Ve Eşekler	b. 833	Sonda	Ayet ve Hadis Öğretimi	Dünyada insanın hali	Orta	Açıklayıcı nitelikte, Eğlenceli
Ebubekir Adında Birini Getirin	b. 845	Girişte	İlginin Sürekliliği, Metaforik Anlatım, Eleştirel Amaçlı	Dünyada insanın hali	Orta	Ceylan Ve Eşekler kıssası içinde, basamak niteliğinde
Peygamberlik Davasına Girişen Kişi	b. 1118	Girişte	Konuya Örnek Olarak		Orta	
Aşığın Hali	b. 1242	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Aşk, Riyakarlık	Orta	Somatlaştırıcı nitelikte
Halayığın Kıssası	b. 1341	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında		Orta	Cemaate anlatılmaz.
Darvanlıların Kıssası	b. 1472	Girişte	Açıklık Kazandırmak,	Hırs-Tama, Rızık	Kısa	Örneklik niteliğinde, Tamamlanmıyor
Adem(a.s.)'in Yaratılışı	b. 1555	Çerçeve	Bilgi Amaçlı	İnsanın olumsuz yönleri	Uzun	Dört büyük melek hakkında bilgi var. Toprağa insani vasıflar yükleniyor.
Ayaz'ın Çarığı	b. 1856		Açıklık Kazandırmak	İnsanın menşei hakkında	Uzun	Bir önceki kıssayla paralel, Açıklayıcı nitelikte
Zahidin Kıskanç Karısı ve Cariye	b. 2162	Ortada	Açıklık Kazandırmak	Allah'ın takdiri, İhtiyat	Orta	Cemaate anlatılmaz
Nasuh Tevbesi	b. 2225	Girişte	Ayet ve Hadis Öğretimi, İlginin Sürekliliği, Bilgi Amaçlı, Konuya Örnek Olarak	Tevbe	Uzun	Eğlenceli, Cemaate anlatılmaz
Tilki ve Eşek	b. 2326	Çerçeve	Ayet ve Hadis Öğretimi,	Tevekkül, Şükür,	Uzun	Açıklayıcı nitelikte, Tilki ve Eşeğin

			İlginin Sürekliliği, Soyut Konuların Anlatımında	Çalışmak		karşılıklı konuşmalarından yararlanıyor.
Zahidin Tevekkül Denemesi	b. 2402	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi, Açıklık Kazandırmak	Tevekkül	Orta	Destekleyici nitelikte
Oduncunun Eşeği	b. 2631	Ortada	Açıklık Kazandırmak, İlginin Sürekliliği, Konuya Örnek Olarak	Nimet ve Külfet dengesi, Kulluk	Orta	Eğlenceli Tilki ve Eşek kıssası içinde
Eşekleri Topladıkları İçin Korkup Kaçan Adam	b. 2538	Ortada	Açıklık Kazandırmak, İlginin Sürekliliği	İnsanın değeri	Kısa	Eğlenceli
Şeyh Muhammed Serrezi	b. 2667	Girişte	Bilgi Amaçlı	Şeyhin tasavvufi yaşamı hakkında	Orta	Tilki ve Eşek kıssası içinde
Açgözlü Öküz	b. 2855	Ortada	Metaforik Anlatım	Nefis, Rızık, İnsanın açgözlülüğü	Kısa	Somutlaştırıcı nitelikte, Eğlenceli
Fenerle Dolaşan Rahip	b. 2888	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Kamil insan	Kısa	İlginç, Dikkatleri toparlayıcı nitelikte
Hırsızla Bağ Sahibi	b. 3059	Ortada	İlginin Sürekliliği, Konuya Örnek Olarak	İnsanın iradesi	Kısa	Eğlenceli, çeşitli ekollerin kaza ve kader konusundaki düşünceleri aktarıyor.
Yoksul Dervişin Süslü Köleleri Görmesi	b. 3165	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Kulluk	Kısa	Oduncunun eşeği kıssası ile paralel
Mecnun'a "Leyla'dan Daha Güzelleri Var" Demeleri	b. 3287	Sonda	Açıklık Kazandırmak	Aşk	Kısa	Bildik bir kıssa
Çirkin Sesli Müezzın	b. 3367	Ortada	İlginin Sürekliliği, Açıklık Kazandırmak	İman, Ezanın güzel okunması	Orta	Destekleyici nitelikte
Eti Kedi Yedi	b. 3410	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	Ruh-Beden	Kısa	Nasrettin Hoca fıkrasını hatırlatmakta
Beyin Kölesinden Şarap İstemesi	b. 3440	Çerçeve	Eleştirel Amaçlı	Taassup	Uzun	Mevlana kıssasının doğru anlaşılması için açıklamalarda bulunmakta.
Uzun ve Kısa Boylu Kardeşler	b. 3473	Ortada	İlginin Sürekliliği		Orta	Eğlenceli, Yaratıcı zeka ürünü
Kadının	b.	Ortada	Soyut	İnsanın	Orta	Basamak

Sızlanması	3645		Konuların Anlatımında	düşüncesi, ümit var olması		mesabesinde, benzetmelerden yararlanıyor.
Zahmet Çekmemiş Sufi	b. 3738	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	Zorluklara sabır göstermek	Orta	Basamak niteliğinde
Denize Para Atan Adam	b. 3816	Sonda	Soyut Konuların Anlatımında	İnsan yaşamı, Ömrü	Orta	Basamak niteliğinde
Mısır Halifesinin, Emir'in Cariyesini İstemesi	b. 3832	Çerçeve		Musibetlerin nedenini kendimizde aramalıyız	Uzun	Somatlaştırıcı nitelikte

MESNEVÎ'NİN ALTINCI CİLDİNDE YER ALAN KISSALAR

VI. CİLT	Beyit No	Yeri	Amacı	Konusu	Boyutu	Niteliği
Kuşun Kuyruğu mu Başı mı?	b. 129	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Çalışmak, Gayret	Kısa	Hazırlayıcı nitelikte
Kölenin Efendisinin Kızına Âşık Oluşu	b. 249	Girişte	Ayet ve Hadis Öğretimi, Bilgi Amaçlı	Evlilik hakkında		Kıssadan sonra mesaj vermekte
Hırsız'ın Hilesi	b. 360	Ortada	Ayet ve Hadis Öğretimi	Hidayet	Kısa	Basamak niteliğinde
Kuş ve Avcı	b. 435	Çerçeve	Ayet ve Hadis Öğretimi, Bilgi Amaçlı, Soyut Konuların Anlatımında, Eleştirel Amaçlı	Dünyanın geçiciliği, Sünnetin önemine dair	Orta	
Adamın Koçunun ve Elbiselerinin Çalınması	b. 470	Ortada	Konuya Örnek Olarak	Tedbir, Tama	Kısa	Kuş ve Avcı kıssasının içinde
Kervancının, Tutarsızlığı	b. 545	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında, Eleştirel Amaçlı	Tedbir	Orta	Çarpıcı, açıklayıcı Kuş ve Avcı kıssasının içinde
Sevgilisini Beklerken Uykuya Dalan Âşık	b. 595	Girişte	Açıklık Kazandırmak	Aşk	Kısa	İlginç, örneklik niteliğinde
Türk Emir'inin, Çalgıcı Çağırması	b. 646	Sonda	Tasavvufi Konuların Anlatımında	Varlık ve Yokluk	Uzun	Kıssaya bir giriş yapmakta ama bir takım açıklamalarda bulunuyor
Şairin Aşure Günü Halep'e Gitmesi	b. 780	Girişte	Eleştirel Amaçlı		Orta	Eleştirel, düzeltici ve kolaylaştırıcı nitelikte
Gece Yarısı Davul Çalınması	b. 848	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında	Kabe hakkında	Orta	Basamak niteliğinde
Bilal-i Habeş	b. 891	Girişte	Bilgi Amaçlı		Uzun	Bildik bir kıssa
Hilal'in Zayıflığı	b. 1115	Ortada		Hasta ziyareti, Nasıl dua edileceği	Orta	Bir önceki kıssayla bağlantı kurulmakta,
Geri Geri Giden At	b. 1121	Ortada	Açıklık Kazandırmak, İlginin Sürekliliği, Metaforik Anlatım	Nefis	Kısa	Hilal'in zayıflığı kıssası içinde
Yüzüne Pulluk Süren İhtiyar Kadın	b. 1225	Ortada	Konuya Örnek Olarak, Eleştirel Amaçlı	İnsanın bazı olaylara razı olmasının gerekliliği,	Orta	Yaşlılık, kıssayı tavsiyelerle bitirmektedir.

				Dünya		
Dua Eden Derviş	b. 1241	Ortada	Soyut Konuların Anlatılmasında		Kısa	İhtiyar Kadın kıssası içinde
Ne İstedi İse “Yok!” Cevabı Alan Derviş	b. 1254	Ortada	İlginin Sürekliliği, Konuya Örnek Olarak		Kısa	İlginç bir kıssa, kıssada benzetmelerden yararlanıyor.
Hasta Adam, Sufi ve Kadı	b. 1298	Çerçeve	İlginin Sürekliliği, Konuya Örnek Olarak	Kendine yapılmasını istemediğin şeyi yapma	Uzun	Eğlenceli
Sultan Mahmud ve Kölesi	b. 1387	Girişte	Soyut Konuların Anlatımında		Orta	Kıssaya bir takım açıklamalarda bulunarak başlıyor
Kurnaz Terzi	b. 1677	Ortada	İlginin Sürekliliği, Soyut Konuların Anlatımında	Dünyanın aldatıcılığı	Orta	Eğlenceli, Hasta Adam, Sufi Ve Kadı kıssası içinde
Eziyete Sabretmek, Sevgilinin Ayrılığına Sabretmekten Daha Kolaydır	b. 1763	Ortada		Aşk	Orta	Aile içi kavgalardan yararlanmakta, kıssanın bitiminde mesaj vermekte
Sufi ve Papaz	b. 1785	Ortada	İlginin Sürekliliği		Kısa	Yatıcı zeka ürünü
Çalışıp Çabalamadan Rızık Dileyen Fakir	b. 1838	Ortada	Soyut Konuların Anlatımında	Gayret, insanın defineleri uzakta aramamasına dair	Uzun	Basamak niteliğinde
Şeyh Harrakani'nin Müridi	b. 2049	Girişte	Tasavvufi Konuların Anlatımında	Sıkıntılara göğüs germek	Orta	
Üç Yolcu	b. 2381	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında	Akıl-Nefis	Orta	Benzetmelerden yararlanıyor
Deve, Öküz ve Koçun Buldukları Ot	b. 2463	Ortada	İlginin Sürekliliği		Orta	Bir önceki kıssayla bağlantılı, Eğlenceli
Camiye Giden Padişah	b. 2471	Ortada	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak	Cahil kimselerin yaptıkları hayır	Kısa	Örneklik niteliğinde
Padişahla Maskarası Delkak	b. 2515	Çerçeve	İlginin Sürekliliği	Acele davranmamak	Orta	Eğlenceli, Dikkatleri toparlayıcı
Fareyle Kurbağa	b. 2638	Çerçeve	Soyut Konuların Anlatımında	Dostluk	Orta	Kıssanın sonunda herhangi bir açıklama yapmamakta
Sultan	b.	Ortada			Orta	Yaratıcı Zeka

Mahmud Ve Hırsızlar	2824					Ürünü
Mücevher Çıkaran Su Sığır	b. 2929	Ortada	Açıklık Kazandırmak, Konuya Örnek Olarak		Orta	Basamak niteliğinde
Abdülgavs	b. 2982	Ortada	Açıklık Kazandırmak,	Dostluk	Kısa	Fare ve Kurbağa kıssası ile bağlantılı
Muhtesiple Borçlu	b. 3021	Çerçeve	Açıklık Kazandırmak	Veli kullar	Uzun	
Hz. Cafer'in Cesareti	b. 3026	Ortada	Konuya Örnek Olarak	İman, Niteliğin önemi	Orta	İmanın verdiği cesaret, Muhtesip İle Borçlu kıssası içinde
Şaşı Ömer	b. 3227	Ortada	İlginin Sürekliliği, Konuya Örnek Olarak	İnsanın dünyadaki hali, Vahdet	Orta	Eğlenceli
İmad'ül Mülk'ün Padişahı Attan Soğutması	b. 3351	Girişte	Açıklık Kazandırmak	Taklit	Orta	Destekleyici nitelikte
Padişah'ın Üç Oğlu	b. 3590	Çerçeve	Ayet ve Hadis Öğretimi, Metaforik Anlatım		Uzun	Kıssa bitmiyor
Kurnaz Dilenci	b. 3811	Ortada	İlginin Sürekliliği		Orta	Yaratıcı zeka ürünü, Padişah'ın Üç Oğlu kıssasının içinde
Zorla Şarap İçirilen Âlim	b. 3925	Ortada	İlginin Sürekliliği	Yapılan işler karşılıklıdır	Orta	Konunun gelişimine uygun olarak anlatılmakta
İmri'ü'l Kays	b. 3992	Ortada	Tasavvufi ve Soyut Konuların Anlatımında	Aşk	Orta	Padişah'ın Üç Oğlu kıssasının içinde
Rüyasında Define Gören Kimse	b. 4217	Sonda	İlginin Sürekliliği	Rızık, Çalışmak	Orta	Eğlenceli
Cuhi'nin Hilesi	b. 4460	Ortada	Açıklık Kazandırmak	Yanlışlardan ders almak	Uzun	Açıklık nitelikte
Şeyh Şeyban-ı Rai	b. 4827	Ortada	Konuya Örnek Olarak, Tasavvufi Konuların Aktarımında	Allah'ın İradesi ve Kudreti	Kısa	Destekleyici nitelikte
Adamın Vasiyeti	b. 4879	Ortada			Orta	Eğlenceli, kıssa tam bitmemekte

BİBLİYOGRAFYA

- AKINCI,** Adem, *Din Eğitiminde Etkili Bir Yöntem*, Feza Gazetecilik, İstanbul 2001.
- ARMANER,** Neda, *Hitabet ve Dinî İrşat Üzerine*, DİB Yay., Ankara 1962.
- ARPAGUŞ,** Safi, *Mevlana'nın Dinî Anlatım Metodu*, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2001.
- ASIM,** Efendi, *Kâmus Tercümesi*, Matbaatu Bahriye, İstanbul 1304–1305.
- ATHAMINA,** Khalil, “el- Kasas: Doğuşu, Dini Temeli ve İlk Dönem İslam Toplumu Üzerindeki Sosyo-Politik Etkisi”, (Çev: Hasan Cirit), *SÜİF Dergisi*, C. 5, Sakarya 2002.
- AYAN,** Gönül, “Mesnevi ve Kısa Hikayecilik”, 5. *Milli Mevlana Kongresi*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya 1991.
- AYVERDİ,** Sâmiha, *Abide Şahsiyetler*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1976.
- BAYRAKTAR,** M. Faruk, *Türkiye’de Vaizlik (Tarihçesi ve Problemleri)*, MÜİFV Yay., İstanbul 1997.
- BEYZA,** Bilgin, “Ahlak Terbiyesindeki Dini Hikayeler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 1, İstanbul 1994.
- BİLGİN,** Beyza, Selçuk, Mualla, *Din Öğretimi*, Akid Yay., Ankara 1991
- CAN,** Şefik, *Mevlana: Hayatı-Şahsiyeti-Fikirleri*, Ötüken Neşriyat, 4. Baskı, İstanbul 2004.
- , *Mesnevî Hikayeleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.
- ÇAĞRICI,** Mustafa, “Davet”, *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 1994.
- CEBECİOĞLU,** Ethem, “Seyyid Burhaneddin Muhakkık-ı Tirmizi’nin Bazı Tasavvufi Kavramlara Getirdiği Metaforik Yaklaşımlar”, *AÜİF Dergisi*, C. XXXVIII, Ankara 1998.
- , “Psiko-Tarih Açısından Farklı Ruhi Tekamül Mertebelerinin Mevlana’nın Anlaşılmasındaki Rolü”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005.

- CEYHAN,** Semih, “Mesnevî”, *DİA*, T.D.V. Yay., C. XXIX. Ankara 2004.
- CİRİT,** Hasan, *Hadiste Vaaz, Kıssacılık ve Kussâs*, Basılmamış Doktora Tezi, M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1997.
- , *Halkın İslam Anlayışının Kaynakları Vaaz ve Kıssacılık*, Çamlıca Yay., İstanbul 2002.
- ÇELİK,** İsa, “Klasiklerimiz/Mesnevi-i Manevi”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005.
- ÇETİN,** M. Nihad, “Ahbâr” *DİA*, T.D.V. Yay., İstanbul 1989.
- ÇİÇEK,** Hasan, *Mevlana'nın Mesnevî'sinde Eğitime İlişkin Bir Yöntem*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Y.Y.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1996.
- , “Kadîm Üç Felsefe Problemi Bağlamında Mevlana'nın Mesnevî'sinde Metaforik Anlatım”, *AÜİF Dergisi*, C. XLIV, Ankara 2003.
- ÇİÇEKLER,** Mustafa, “Mesnevi” *DİA*, T.D.V. Yay., C. XXIX, Ankara 2004.
- DAM,** Hasan, *Yetişkinlerin Din Eğitimi*, Basılmamış Doktora Tezi, O. M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2002.
- DOĞAN,** Recai, “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din Eğitimi Açısından Hutbeler”, *Dini Araştırmalar*, C. 1, Sayı 2, Ankara 1998.
- DUMAN,** Ahmet, *Yetişkinler Eğitimi*, Ütopya Yay., Ankara 2000.
- FÜRÜZANFER,** Bediüzzaman, *Mevlana Celaleddin*, (Çev: Feridun Nafiz UZLUK), M E B. Yay., 3. Baskı, İstanbul 2004.
- GERAY,** Cevat, *Halk Eğitimi*, A. Ü. Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1978.
- GLOHAM,** Hosein Yousofi, “Bir Hikayeci Olarak Mevlana”, (Çev; Ramazan Uslu), *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005.
- GÖLPINARLI,** Abdülbaki, *Mevlana Celaleddin*, İnkılap Kitabevi, 6. Baskı, İstanbul 1999.
- GÜLER,** Mehmet Nuri, “Kıssa ve Hukuk”, *Kur'an Kıssalarının Anlam ve Değeri*, Fecr Yay., Ankara 1998.

- GÜNAYDIN,** Hülya, *Kur'an'ı Kerim'de Örnek Olay İnceleme Metoduyla Din Eğitimi ve Öğretimine Konu Yapılması Üzerine Tecrübî Bir Araştırma*, Lisans Tezi, Ankara 1996.
- GÜNDOĞDU,** Cengiz, “Mevlana'nın Mesnevî'sinde Mana Dili”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005.
- GÜNEŞ,** Firdevs, *Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi)*, Ocak Yay., Ankara 1996.
- GÜNYÜZÜ,** Mehmet, *Kur'anın Eğitim Metodlarından Tedricilik ve Kıssa İle Eğitim Metodu ve Eğitim Açısından Değerlendirilmesi*, Lisans Tezi, Ankara 1994.
- GÖRGÜN,** Tahsin, “Kur'an Kıssalarının Neliği Mahiyeti Üzerine”, *Kur'an Kıssalarının Anlam ve Değeri*, Fecr Yay., Ankara 1998.
- İŞİK,** Nadiye, *Kur'an'daki Kıssaların Pedagojik Değeri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, U. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2001.
- İBN MANZÛR,** *Lisanu'l-Arap*, Beyrut ts.
- İPEKTEN,** Haluk, *Eski Türk Edebiyatı*, Dergah Yay., İstanbul 1999.
- İZBUDAK,** Veled, *Mesnevî Tercümesi*, M.E. Basımevi, 5. Baskı, İstanbul 1966.
- KANTARCIOĞLU,** Selçuk, *Eğitimde Masalın Yeri*, M. E. Basımevi, İstanbul 1991.
- KARA,** Kerim, “Mevlana'nın Mesnevî'sinde Kalp-Gönül”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005.
- KARAIŞMAİLOĞLU,** Adnan, *Mevlana ve Mesnevi*, Akçağ Yay., Ankara 2001.
- KAVRUK,** Hasan, *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, M.E. Basımevi, İstanbul 1998.
- KEKLİK,** Nihat, *Felsefede Metafor*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1990.
- KILAVUZ,** M. Akif, *Kur'an Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi*, Düşünce Yay., Bursa 2005.

- KNOWLES,** Malcolm S., *Yetişkin Öğrenenler*, (Çev: Prof. Dr. Serap Ayhan), A. Ü. Basımevi, Ankara 1996.
- KÖPRÜLÜ,** M. Fuad, *Türk Edebiyat Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.
- KÖYLÜ,** Mustafa, “Yetişkin Eğitimi; Tanımı, Alanı ve Tarihi Gelişimi”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 5, İstanbul 1998.
- , *Yetişkinler Din Eğitiminin Teorik Temelleri*, Etüt Yay., Samsun 2000.
- KURT,** İhsan, *Yetişkin Eğitimi*, Nobel Yay., Ankara 2000.
- MENGİ,** Mine, *Eski Türk Edebiyat Tarihi*, Akçağ Yay., 5. Baskı, Ankara 1999.
- MEVLANA,** Celaleddin-i Rumî, *Fihî Ma Fih*, (Çev; Meliha Ülker) Maarif Basımevi, İstanbul 1954.
- , *Mesnevî*, (Çev; Abdülbaki Gölpınarlı) İnkılap Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul 1983.
- MEYDAN-LARUSSE,** “Celaleddin-i Rumî”, Meydan Yay., C. II, İstanbul 1969.
- MEYDAN-LARUSSE,** “Mesnevî”, Meydan Yay., C. VIII, İstanbul 1972.
- OKÇABOL,** Rifat, *Halk Eğitimi (Yetişkin Eğitimi)*, Der Yay., İstanbul 1996.
- OKUDAN,** Rifat, “Mesnevî’yi Okumak; Mevlana’yı Anlamak”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005.
- OLGUN,** Tahir, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, 2. Baskı, Selam Yay., Konya 1971.
- ONUR,** Bekir, *Gelişim Psikolojisi*, İmge Kitabevi, 4.Baskı, Ankara 1997.
- ÖĞKE,** Ahmet, “Mevlana’nın Mecalis-i Seb’adaki Sohbet Metodu”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005.
- ÖNDER,** Mehmet, *Mevlana Celaleddin-i Rumî*, Kültür Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1986.
- ÖNGÖREN,** Reşat, “Mevlana Celaleddin-i Rumî”, *DİA*, T.D.V. Yay., C. XXIX, Ankara 2004.

- ÖZBEK,** Mesut, *Yetişkinlere Yönelik Din Eğitiminin Teorik Analizi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Y. Y. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1999.
- ÖZKÖSE,** Kadir, “Mevlana Düşüncesinde Firkat ve Vuslat”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Mevlana Özel Sayısı, Ankara 2005.
- PESESCHKIAN,** Nossrat, *Doğu Hikayeleriyle Psikoterapi*, (Çev: Hürol Fıfşılıoğlu), Beyaz Yay., İstanbul 1998.
- SCHİMMEL,** Annemarie, *Ben Rüzgarım Sen Ateş*, (Çev; Senail Özkan) Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.
- SELÇUK,** Mualla, “Dinî Hitabet Uygulamalarımız”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 5, Sayı 3, Ankara 1991.
- SEPETÇİOĞLU,** Mustafa Necati, “Mevlana Celaleddin Rumi’de Hikaye”, *II. Milletlerarası Mevlana Kongresi*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya 1990.
- ŞENGÜL,** İdris, *Kur’an Kıssaları Üzerine*, Işık Yay., İzmir 1994.
- TEKİN,** Mehmet, *Roman Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.
- TOSUN,** Cemal, *Din ve Kimlik*, T. D. V. Yay., Ankara 1996.
- , “Yetişkinler Din Eğitimi: Mahiyeti, İmkanı ve Problemleri”, *Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu*, Ankara 1997.
- , “İlahiyat Fakültelerinde Vaizlik Eğitimi”, *AÜİF Dergisi*, C. XXXVI, Ankara 1997.
- , *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegema Yay., 2. Baskı, Ankara 2002.
- TOPALOĞLU,** Bekir, “İrşad” *DİA*, T.D.V. Yay., C. XXII. İstanbul 2000.
- TÜMER,** Günay, “Vaazda Takip Edilecek Metod”, *Diyanet Dergisi*, C. XVII, Sayı 1, Ankara 1978.
- UĞUR,** Mücteba, “Va’z, Kıssacılık ve Hadiste Kussas”, *AÜİF Dergisi*, C. XXVII, Ankara 1986.
- USTA,** Mustafa, *Mesnevî’de Mevlana’nın Eğitim Anlayışı*, Basılmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990.

- , *Divân-ı Kebir'de Mevlana'nın Eğitim Anlayışı*, MÜİFV Yay., İstanbul 1995.
- UYAR,** Ahmet, *Hadislere Kıssacılığın Girmesi ve Menfi Tesirleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, E. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1993.
- ÜRÜN,** Ahmet Kazım, "Mevlana'nın Edebi Kişiliğini Etkileyen Şahsiyetler Ve Eserleri", *III. Uluslar Arası Mevlana Kongresi*, Selçuk Üniversitesi Yay., Konya 2003.
- YAZICI,** Hüseyin, "Hikaye", *DİA*, T.D.V. Yay., C. XVII. İstanbul 1998.
- YENİTERZİ,** Emine, *Mevlana*, T.D.V. Yay., 6. Baskı, Ankara 2005.
- YILDIRIM,** Suat, "Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar", *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Sayı; 3, Sevinç Matbaası, Ankara 1979.
- YILMAZ,** Macit, *İslam Ahlak Eğitiminde Kur'an Kıssaları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, C. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas 2001.
- ZEREN,** Mehmed, *Mesnevî'de Geçen Bütün Hikayeler*, Semerkand Yay., İstanbul 1998.

ÖZET

Yetişkinlere yönelik din eğitimi faaliyetlerinin en geniş olanlarının başında vaazlar gelmektedir. Vaazlar yetişkinler din eğitiminde etkin bir işleve sahiptir. Kıssa ise vaazlarda kullanılan bir anlatım tekniğidir. Kıssalar sadece çocukların ve gençlerin eğitiminde değil yetişkinlerin eğitiminde de kullanılmaktadır.

Mevlana'nın dini anlatım ve irşadında kıssalar önemli bir yere sahiptir. Mesnevî'de çokça kıssa aktarılmasındaki amaç, idraki zorlayan yüce ve soyut hakikatleri muhatapların anlayış ve kavrayış seviyesine indirgemektir.

Mesnevî'de kıssaların bulunması, masal ya da hikaye anlatmasının amacı bu kıssalardan ders ve ibret alınmasıdır.

Bu araştırmada, yetişkinler din eğitimi uygulamalarından biri olan vaazda sıkça kullanılan ve bir anlatım tekniği olan “kıssa”lar ve bunun yanı sıra klasikler arasında zikredilen Mesnevî ve Mesnevî'de bulunan kıssalar, anlatılış yerleri, amaçları, nitelikleri ve konuları tespit ve tasnif edilmiştir. Araştırma giriş ve sonuç kısımları hârici iki bölüm ve Mesnevî'deki kıssaların yukarıda zikredilen bahisler doğrultusunda ciltlere göre oluşturulmuş tablolarından ibarettir.

Giriş kısmında araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve yöntemi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın birinci bölümünde, yetişkinler eğitimi, yetişkinler din eğitimi, yetişkinler din eğitimi uygulamalarından biri olan vaaz ve vaazda anlatılan “kıssa”lara yer verilmiştir.

Araştırmanın temel konusunu teşkil eden ikinci bölümde ise, Mevlana'nın hayatı, eserleri, Mesnevî ve Mesnevî'deki kıssa tekniği üzerinde durulmuştur.

Sonuç bölümünde ise çalışmadan elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

SUMMARY

The wide ranging of the religion instruction activities for the adults are the sermons. The sermons have an effective function on the religion instructions of the adults. The anecdote is a method of exposition in sermons. The anecdotes shall be used not only for the instruction of the children but also for the instruction of the adults.

The anecdotes have a special importance in the religious exposition and guidance of Mevlana. The aim of the anecdote exposition is the reducing of the noble and abstract truths to the level of the understanding of the acceptors.

The exposition of the mesnevi with stories and fables has also the aim to draw a moral and example from a story.

The anecdotes and the anecdotes in the classics of Mesnevi are classified and determined in this study according to the aims, characteristics and exposition places and subjects. The study consists without the introduction and conclusion section two sections and the tables of the anecdotes of the Mesnevi, which are classified according to the above explained subjects.

There is deliberated in the introduction section of the study the problems, aims, importance, limits and the methodic of the study.

The first section of the study consists the instructions of the adults, religious instruction of the adults and the expositions of the anecdotes in the sermons.

The second section is the basic theme of the study, life of Mevlana and the anecdote techniques in Mesnevi.

The conclusion section consists the results of this study.